KI KAM KI APOSTOL

KA BYNTA KABA AR

Ka Kot Iarap na ka bynta ki klas jong ki samla ha ka Skul Pynpaw

DA

U Rev. T. J. Griffiths, B.A , B.D.

La Pynmih Da Ka Khasi Jaintia Presbyterian Synod

1975

JINGKDEW

PAGE.

PAGE.

KA BYNTA KABA NYNGKONG

KA JINGTREI U MYNSIEM BAKHUID HAPOH KA BALANG.

(Kam. XIII 1-3.)

Jingspel.—Kam. xiii. 2-3—

Ka jingpynkhreh—Pyrkhat bha ia ka jingsdang jong ka kam ha Antiok. khmih Kam. xi. 19-20, bad pynianujor bad ka jingsdang ia ka kam ha Jerusalem :—

1. Ka jingiathuh ia ka kyrteng bad ka jingkhein jong ki Synran,
2. Ki jingiasyllok lang ha ka jingduwai.
3. Ka jingwan hiar jong U Mynsiem Bakhuid kaba la ialam ia ki ban ialap ia ka Gospel—kumjuh ruh ha Antiok :—

1. Ka jingiathuh kyrteng jong ki nongiathuhlypa bad ki nonghikai.
2. Ki ia shakri ia U Trai.
3. Ka jingpyrsad mynsiem da U Mynsiem Bakhuid ka ialam ia ki ban pyllait ia U Barnabas bad U Saul na ka bynta ka kam ialap. Kawei ka jingiapher hapdeng ka Balang ha Antiok bad ka Balang ha Jerusalem ka long— Ba ym don Apostol hapdeng ki nongseng jong ka. Khmih Kam. xi. 22-25. Ki dak kiba kongsan jong ka Balang ha Antiok.

1. Ka long ka Balang ba la khleh, ki Jiw bad ki Jentil.

2. Ka long ka Balang kaba long ha ka jinglong kawei. Khmih ia ka jingpyndonkam ia ka ktien "Ki" ha ka jingiadei bad kane ka Balang—ka kdew ia u paidbah, Kam. xi. 22-23, 29-30. Hynrei syriem kumba ngi shem ba don khad-ar-ngut ki synran ha Jerusalem kiba long ki nongialam, kumjuh ruh, ngi shem ba don san ngut ha Antiok.

3. Ka long ka Balang kaba la pynpaw ia ka mynsiem Khristan da kaba phah jingiarap ia ka Balang ha Jerusalem.—Kam. xi. 28-30.

4, Ka long ka Balang kaba mane, ka ktien "Shakri ia U Trai', ka mut hangne ka jingmane da kaba kdiah ia u kpu, ka jingduwai, bad ka jingainguh. Ka Balang Antiok ka ieng hapdeng ka Balang ha Jerusalem bad ki Balang Jentil ia kiba la seng hadien—Pyrkhat bha ia kane kum ka dak ka jingtrei U Blei. Khmih Mathaios xxviii. 19-20.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat kumno U Blei U pynkyrpang ia ki briew kiba u la khot lyngba ka Balang.

Jinghikai :—Kylli ia ki samla shaphang ka jingsdang bad ka history jong ka Balang naduh ka lynnong kaba nyngkong haduh khadwei .Ki Kam Ki Apostol. Nangta kylli ia ki katno tylli ki kyrdon nongtrei ba don hapoh ka Balang—da batai ia ki ktien :—

(a) Apostol—Uba ia phah ia ka ban ialap ia ka Gospel, u sakhi ia ka jingmih pat U Khrist. Khmih Loukas xxiv. 47-48, Korinth xii. 12. Ep. iv. 11 U long u briew jong ki Balang baroh.

(b) Nongiathuh-lypa—U don ha ka jaka pdeng, hapdeng U Apostol bad U nonghikai. U laitluid ban iaid kylleng la kylleng ia ki Balang baroh, u briew uba hapoh ka jingialam U Mynsiem Bakhuid. Uba don ka jingshem phang ia kiei kiei kiba kynja mynsiem, uba ialap bad tei ia ka Balang.

(c) Nonghikai—U long u briew jong kawei ka Balang, uba nang ban hikai shaphang U Jisu Khrist :—1. Ka jingiap bad jingmih pat jong u :—2. Ia kiei kiei ia kiba u la leh bad ba u la hikai—3. Kam pynlaid Balang, khamtam ha ka jingiadei bad ki nongpyrshang.

Batai ruh shaphang ka jingshah jingit :—1. Ka don tang kawei ka jingshah jingit ia kaba ka hukum ka la dawa. 2. Ka la man long ka rukom hapdeng ki Jiw kiba riewblei ban shah jingit arsien shi taiew. 3. U Jisu Khrist U la hikai shaphang ka jingshah jingit ha ka jingiathuh-halee u lum, kynsai um shym buh aiu ei ei. 4. Khmih Mark. II. 15. Ka Balang kaba nyngkong ka la batai ia kine ki ktien da kaba pyniadei ia ki bad ka jingiap bad ka

jingtep ia U Jisu Khrist, bad ka la man long ka rukom ban shah jingit ha kito ki sngi—GOOD FRIDAY bad sngi saitjain kaba bud. Ha ka Balang kaba mane bad kaba kynmaw ieit ia ka jingiap U Trai U Mynsiem Bakhuid u la kren :—"Pynkyrpang ha nga ia U Barnabas bad U Saul sha kata ka kam sha kaba nga la khot ia ki."

Ialam ia ki samla ban pyrkhat bha ba kam dei ka Balang kaba la pyrkhat, kaba la bishar, bad kaba la rai ba kine arngut ki long kiba bit shibun ban phah ialap ia ka Gospel.--Em, la "Khot ia ki" mynshuwa :—Ia ka Balang la khot ban pynkyrpang ia ki. Kylli ia ki samla ki lah ban kdew ia ki dkhot kiba iathuh shaphang ka jingkhot jong kine arngut ? Khmih 1 Korinth xii. 1-4.

Pyrkhat ha ia ka jingiadei hapdeng U Barnabas bad U Saul naduh kaba sdang ha Jerusalem, Tarsos bad Antiok.

Ka jingpynkyrpang :—Ka long da ka rukom kaba kyrpang, Khmih Loukas vi 12-13, Kam vi. 5-6. Ialam ia ki samla ban pyrkhat shaphang ka kyrdan Padri hapoh ka Balang. Ki briew ia kiba la khot da U Blei, bad ba la pynkyrpang da ka Balang, "Khmih Constitution ka Balang Presbyterian ha North East India' (1974) bynta 3 baroh kawei Page 29") Kane ka jingiaseng ha Antiok ka la long ka jingiaseng thung bad ka jingiaseng ai khublei artat. La thung ia ki da ka Balang ban long ki Apostol ia ka ban ialap ia ka Gospel ha ki Jentil, ki nongiathuhlypa bad ki nonghikai ki ieng na ka bynta ka Balang ha kane ka kam.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—1. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingtrei U Mynsiem Bakhuid hapoh ka Balang kaba mynta, kumno ka Balang ka lah ban tip ba U Mynsiem Bakhuid U ialam ia ka ban leh ia ki kam kiba kyrpang.

2. Pyrkhat. "Kordit ia nga lada ngan ym ialap ia ka Gospel".

3. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ba ka kam ialap ka long kaei kaei ia kaba ngi dei ban leh lyngba ka Balang bad ka jingim Khristan.

KA BYNTA KABA AR.

KA JINGLEIT IALAP U BARNABAS BAD U SAUL

(Kam. XIII. 4-12)

Jingspel xiii. 12—

Jingpynkhreh :—U Lukas haba u thoh ia Ka Kam Ki Apostol um shym pyrshang ban thoh bniah lut ia ki jingjia baroh. Em, u la jied ia ki katto katne kiba pynpaw ia ka jingtrei ka Gospel bad U Mynsiem Bakhuid da ka jingim bad ka kam U Paul bad ka Balang Khristan. Namarkata dei ban ialam ia ki samla ban pyrkhat tang ia ki jingjia kiba kongsan naduh ka lynnong kaba khadlai haduh arphew-phra—Lada ka Klass kan bud ia kine ki jingleit da ka dur kan myntoi shibun, naba don kiba nang shna ia ka kat kum ki lynnong.

Pynkyntaw biang kumno ka Balang ha Antiok ka la pyllait ia U Barnabas bad U Saul na ki kam baroh, hangne ngi pule ba "La phah noh ia ki da U Mynsiem Bakhuid". Bud ia ka jingleit jong ki, khmih kumno ki la ialap ia ka Gospel ha ki Synagog ki Jiw. Pynianujor ia kane bad ka rukom U Paul hadien habud.

Ka Kyros ka long ka dew lynnong, ha kaba don bun ki par tama 'ad kiwei pat ki jaid nar—shaphang ka jingiadei jong kane ka dew lynnong bad ka jingpynphriang ia ka Gospel. Khmih Kam. iv 36, xi 19-20. xv 39.

Ka Paphos ka long ka nongbah jong ka, bad ka jaka shong U Lyngskor Rom.

U Bar-Jisu—Kaba mut u Khun U Jisu (Joshua). La ithuh ia u ruh da ka kyrteng Elimas—kaba lah ban batai u riewstad. U la long u nongleh byrtong, u nongiathuhlypa balam-ler. Khmih Kam. viii. 14-24.

U Serjius Paulas :—

(a) U briew uba shemphang.

(b) **Ka pyrthei ha kane ka por ka da wad ia ka jingshisha, kam sngewhun satia ia kiei kiei kumba ki long. Khmih Ioanis xviii. 38. (c) U Bar-Jisu u la ioh jaka ha ka ing ne Kashari jong u ban batai bad ban hikai.**

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka bor jong ki Apostol ban ieng ha ka jingshisha jong ka Gospel bad ka bor U Mynsiem Bakhuid pyrshah ia kiba ialeh pyrshah.

Jinghikai :—Ialam ia ki samla ban pyrkhat—1. U Serjius Paulus u briew uba wad ia ka jingshisha uba khot ia ki Apostol ban iathuh ia ka ktien U Blei ha khmat jong u. hangne la ialap nyngkong nyngshap ia ka Gospel ha ki nongsynshar Rom. 2. U la sngew bha ia ka jinghikai ia kaba u la iohsngew,—Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ki khubor ia kiba u la iohsngew. 3 Khmih pat ia U Bar-Jisu—u la ioh ba don ka jingma ia u hi lada un ym leh ei ei, u la ialeh pyrshah ia ki Apostol da kaba pyrshang ban pynphai noh ia U Lyngskor na kata ka jingngeit. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ki nia jong uno u Jiw pyrshah ia ka jinghikai ki Apostol.

4. Pyrkhat ia ki ktien—"U Saul uba la dap da U Mynsiem Bakhuid". Ha ka dkhot kaba saw ngi pule ba la phah noh ia ki da U Mynsiem Bakhuid—Pyrkhat ia ka jingiapher hapdeng kine baroh ar ki jingoug, bad kumno U Mynsiem Bakhuid u ai bor ha ki nongphla U Khrist na ka bynta ki kam kiba kyrpang. Lada ki lah ai ba ki samla kin iathuh ia la ki jingshem mynsiem shaphang kane

5. Pyrkhat bha ia ka dkhot shiphew bad khadwei—Pynianujor ia ki bad Math iii. 7-10. u la ialeh pyrshah ia kata ia kaba u tip ba ka long ka jingshisha khnang ban pynmyntoi ialade. Kane hi ka dei ka pop pyrshah ia U Mynsiem Bakhuid, ban ong "ko ka jingsniew to long ka jingbha jong nga"—Khmih Markos iii. 28-30. U Saul u la sngewthuh shai kdar ba U Serjius Paulus u don ha ka jaka kaba ma tam namar U Elimos.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshisha ba ki ktien kiba tyngeh tam jong ka Testement Barim bad kaba Thymmai la pynkyrpang na ka bynta kito kiba khang ia kiwei na kaba ithuh ia U Blei. Khmih Hebrew x. 31, 1 Petros v. 6.

6. Da ka bor U Mynsiem Bakhuid U Saul u la ithuh ia U Elimos nadong shadong bad u la long ka iktiar ban

pynim ia u. Pynianujor bad Kam. ix. 8. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ka jingngeit U Serjius Paulus—Kaba kumno ka jingngeit jong u? Pynianujor bad Kam. viii. 13., xxiv. 25, bad kumno ruh kane ka la ktah ia ki Apostol hi. Naduh kane ka por U Saul u la pyndonkam ia ka kyrteng Paul—kaba long ka kyrteng Jentil jong u bad u man long u nongialam bad uba kham paw khmat.

Ka jingpyrkhat ia kiba iadei:—(1) Ialam ia ki samla ban pyrkhat shaphang ki nongialeh pyrshah ia ka niam Khristan mynta. Hato ki kynja jaid U Elimos ki don ha ka pyrthei kaba mynta, kiei kita? Kumno ngin ithuh ia ki? (2) Pule U Jisu Khrist um shym kren ia ki. ktien kiba tyngeh wat shisien ha ki nongpop. hynrei ha ki nongsharai bad ki nongbat ia ka niam ka rukom. Pyniadei ia kane bad ka kamram bad ka jingkitkhlieh jong ka Balang ha ka pyrthei mynta.

KA BYNTA KABA LAI.

(Kam. XIII. 13-41.)

KA JINGIATHUHKHANA U PAUL HA ANTIOK.

Jingspel:—Kam. xiii. 38-39—

Jingpynkhreh:—Pule Kam. ii. 14-30, xiii. 13-41. Lada lah, bud ia kane ka jingleit da ka dur, na Perga U Ioannis u la kut jingmut ban leit phai sha Jerusalem, ngim tip ia ka daw, lense um sngewiadei jingmut bad U Paul ban iehnoh ia ka Perga. Ban poi ha Antiok Pisidia ki la dei ban iaid kumba shispah mail, ka la long ka lynti kaba ma, khohruh khohram halor ki lum Tamus. Khmih Gal. iv. 13-14, imat U Paul um shym tbmu wat ban sah ha Antiok-Pisidia, lehse u la thmu ban poi haduh Ephesos, ka nongbah Asia kaba long kumba shiteng lynti na Jerusalem haduh Rome.

Ka Antiok Pisidia:—La buhai ia ka da ki Rome, bad la don hangta ki shipai kiba kynsai tam jong ka

Rome—ban da ia ki shnong ki thaw bad ki nongkhaii na ki nonglute kiba shnong ha ki krem ki kroh jong ki lum Tamus. Ka long ka nongbah ha kiba la shong bun jaid ki briew—Ki Rome, ki Phrygia, ki Grik bad Jiw de, namarkata la shem ha ka ruh bun jaid ki niam ki rukom bad ki jinghikai. Khmih ia ki khmat jong ka jingiathuh-khana U Paul. bad pynianujor bad ka jong U Petros, bad ka jong U Stephan ia kaba U Paul hi u la iohsngew.

(1) U Blei jong ki Isreal u la pynpaw ia la ka jingthmu da kaba pynim ia la ki briew ia kiba u la jied (a) Da kaba pynim ia ki na ri Ijipt. Dk. 17 (b) Da kaba sumar sukher ia ki ha ka ri khlaw. Dk. 18. (c) Da ka jingjop ia ki hynñiew tylli ki jaid Kanan Dk. 19. (d) Da kaba ai ki nongbishar bad ki syiem ban da na ka jingia-kad-maw ne ka jingiapait Dk 20-22 (e) Kine ki jingkyrkhu baroh ki long tang shi bynta na ka jingkular ia U Nongpynim Jisu Uba na ka jaid David. Dk. 23.

(2) U Nongpynim U la wan ; U dei U Jisu.

(a) Uba la pynbna da U Ioannis Nonpynbaptis. Dk. 24-26.

(b) Ba la kyntait namar ka jinghymtip da ki nongialam ki Jiw. Dk 27-28.

(c) Da ka jingkyntait jong ki la pynurlong ia ki jingiathuhlypa shaphang uta uba la sleh u jong U Blei. Dk. 29.

(3) Ia U Jisu la sahnar-phna bad la tep, kumba la iathuh-lypa shaphang jong U. Dk. 29-30.

(4) U Jisu U la mih pat :—

(a) Ha ka jingiap jong U don ka jingmap bad ka jingpynksan.

(b) Da ka jingmih pat jong U la pynsabut ba U long U Messiah, U Nongpynim.

(c) Ia kiba ka Balang ka phla ha ki briew baroh.

(5) Ka jingmap ei bad ka jingpynksan, ki long da U Jisu uba long U Khrist. Ym lah ban ioh da kiwei pat ki lad; wat U Dabid hi u la shem ia kaba pyut, la sbisba u la shakri ia la ka pateng bynriew. Ka hukum U Moses kam lah ban pynim. Dk. 30-39.

(6) Ka jingmaham kaba jur, na ki nongiathuhlypa Isaiah bad Habakkuk ban ym kyntait ia ka jingpynim ba.la tyrwa ei. Khmih Isa. 29-14, Hab. 1. 5,

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat— (1)Ka Gospel ka khubor babha la la ialap da ka Balang kaba nyngkong (2) Bad kumno la ialap ia ka.

Jinghikai ia ki klass ;—Kylli ia ki samla shaphang ki jingiathuhkhana kiba khraw jong ka kitab ki kam ki Apostol—Ai ba kin iathuh kyllum ia ki khmat ba kongsan jong ki jingiathuhkhana U Petros bad U Stephan Pyrkhat ia ka jingpyndonkam ka jong U Paul ia ka ktien U Blei ia kaba ki nongsngap ki tip bha, bad kumno u la pyniadei ia ka bad ka jingiap bad ka jingmih pat U Jisu Khrist. Khmih ia kine ki dkhot, pynianujor. Lukas xxiv. 26, xxiii. 22 bad Sekharaiah xii. 10, Psalm Lxix 21, vxii. 18 Isaiah Liii. 9-12, Ioannis xix 24-38. Ialam jingmut ia ki samla ban pyrkhat shaphang—

(1) Ka jingsynshar U Blei halor kiei kiei baroh.
(2) Ka jingaiei ka jong U Blei

Ai ba uwei na ki samla un pule 1 Korinth ix 19-23, xiv. 19, nangta pyrkhat ia ka rukom ialap U Paul

(1) Ha Antiok, ha kaba ka jingiaseng ka kynthup ia (1) Ki Jiw, (2) kito kiba sheptieng ia U Blei (ki Jentil kiba la pdiang ia ka niam ka rukom Jiw) bad kiwei, kiba sngewbha ban sngap ia ka. Khmih dkhot 26 and 43.

(2) Ha Lystra, khmih Kam. xiv. 15-17.

(3) Ha Athen. khmih Kam. xvii. 23-31, U Paul u la pyniapher ia ka rukom da kaba u la tyrwa ia ka Gospe khnang ba kan iadei bad ka bor pyrkhat, ka jingtip bad ka jingshemphang ki nongsngap.

Jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Pyrkhat ia ka Gospel na ka bynta kine ki sngi. (The Gospel for today) bad ka rukom ialap. Ngi dei ban pyrkhat ne em ia u paidbah ha uba ngin ialap haba ngi pynkhreh ia la ki jingiathuhkhana. (2) Hato ngi pyndonkam biang bad ka rukom kaba dei ia ka ktien U Blei haba ngi ialap ?

KA BYNTA KABA SAW.

(Kam. XIII. 42-51.)

KI JIW KI KYNTAIT IA KA GOSPEL BAD KI APOSTOL KI PHAI NOH SHA KI JENTIL

Jingspel—Kam. xiii. 46—

Jingpynkhreh Pule Kam. xiii. 42-51.—Rebais ia ka lynnong kaba lai. Pyrkhat ia ka daw jong ka jingkhih win ha Antiok, Khmih ki Dk. 42-43 , 46-48. Ki la don ar kynhun ha Antiok :—1 Ki Jiw kiba la pihuin (a) Kiba la iasaid pyrshah (b) Ki la rai ialade ki bym bit ia ka jingim bym-jukut. 2. Ki Jentil bad kiwei kiba la angewkmen (a) Ki la pyndonburom ia ka ktien U Blei (b) "Kat kiba la thung sha ka jingim bymjukut ki la ngeit".

Pyrkhat balei ba ka long kumne ? U Paul u la pyniaryngkat ia ki briew baroh ha khmat U Blei, u la pynkut noh ia la ka jingiathuhkhana da kaba u ong ba da ka jingngeit ha U Jisu Khrist yn map ia ki pop bad yn pynksan ia u briew baroh Pyrkhat bha ia ka jingiadei hapdeng ki Jiw bad ki Jentil hakhmat kane ka khubor.

Jingthmu :—Ban iarap ia ki samla ba kin sngewthuh ba ka jinglong kynriang lypa ka dohnud ka long kaba khang ia ki briew na kaba pdiang ia ka Gospel, hynrei ka dohnud kaba sngur bad kaba thrang ka ioh diang ia ka jingkyrkhu.

Jinghikai :—Pule ki Kam. xiii. 42-52.

Rebais lem bad ki samla ia ki bynta kiba donkam jong ka jingiathuhkhana U Paul, nangta pyrkhat shaphang ka jingiadei hapdeng ki Jiw bad ki Jentil ha ka liang ka niam ka rukom. Batai ha ki samla balei ba don bun napdeng ki Jentil kiba la pdiang ia ka niam ka rukom Jiw bad ba don bun 'Kiba sheptieng ia U Blei" kiba ju wan tista sha ki jingiaseng ha ka Synagog, namar ba ki sngewtynnad ia ka :—1. Ka jinghikai ka niam ka rukom Jiw ba don tang uwei U Blei.

2. Ka jinghikai shaphang ka rukom jingim babha· Ai lad ba ki samla kin kdew ia ki jingsngew jong ki Jiw bad ki Jentil ynda la wai ka jingiaseng, dk, 42-43, bad ba kin pyrkhat ruh kaei U Paul bad U Barnabas ki la leh hapoh kata ka taiew.

Pyrkhat bha ia ka dk 43 khamtam ia ki ktien "Ban iai neh ha ka jingaiei jong U Blei"—U Paul u la long u nongkyntu uba jur. Khmih Kam xviii. 4 ; xix 8 ; xxvi. 28 ; xxviii. 23 ; Ephesos iv. 2 Korinth v. 11.

Nangta ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingdonkam ka jinghikai bad ka jingkyntu hapdeng ki Khristan kiba dang lung bad ka kamram jong ki samla ha kane ka kam.

Ki Jiw ki la kyntait ia ka Gospel namar ka jingpihun Pyrkhat haduh katno ka jingpihun ka la lah ban ialam ia u briew. Khmih dk. 45-50.

Pyrkhat bha ia ki daw balei ba ki briew mynta ki kyntait ia ka Gospel. Kylli ia ki samla shaphang ka jingmut ki ktien "Kat kiba la thung sha ka jingim bymjukut ki la ngeit". Batai ba ka ktien thung hanghe ka mut ban buh ryntih, kumba u nongialam shipai u pynbeit thoh ia ka kynhun shipai. Kumjuh ruh U Blei U la lah pynkhreh ia ka dohnud bad ka mynsiem jong u briew ba u lah ban pdiang ne ban kyntait ia ka Gospel. Ki Jiw ki la kyntait, ki Jentil ki la pdiang.

Ai ba ki samla kin iapyrkhat ia ka jingpynkhreh ka jong U Blei ia u briew ban pdiang ia ka Gospel bad ka jinglaitluid u briew ban pdiang ne ban kyntait ia ka.

Pyrkhat ia ka jingpynshitom bein bad ka jingbeh noh ia ki Apostol bad kumno ki la ia kynther noh ia ka dewmet na ki slajat jong ki. Khmih Lukas ix. 5 ka hukum U Khrist kam long ban iehnoh ia ka kam hynrei ban leit shawei.

Khmih ia ka jingmih na ka jingleh bein, Dk 52, ai ba ki samla ki iapyrkhat na kano ka daw ba ki Apostol ki la ia sngewkmen.

Ki Jingpyrkhat kiba iadei :—1. Ki Apostol ki la phai noh sha ki Jentil namar ba ki Jiw ki la kyntait ia ka Gospel, pyrkhat ia u don lada ka Balang jong ngi kam bud rukom ia ki ba kaba tiei kam.

2. Pyrkhat bha Math. x. 34 bad ka bor ka Gospel, ha ka pyrthei kaba mynta. 3. Pule Ioan. iv. 35—Ka jingdonkam ban ialap ia ka Gospel bad ka jingbyrlieh jong ka lyngkha ia ka Aiom ot.

KA BYNTA KABA SAN

KA BOR KA GOSPEL IA KA BAN JOP

(Kam. XIV, 1-20.)

Jingspel—Kam. XIV. 19-20—

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xiv. 1-20. Rebais ia ka lynnong ba la lah. Ka Ikonium ka jngai kumba phraphew-san mail na Antiok. Ki nong Ikonium ki long kiba sngewsarong eh ia la ka jaid Phrygia Ha ing ha sem ki kren ia la ka jong ka ktien, ka ktien Phrygia—hynrei ki nang ruh ia ka ktien Grik kaba ju kren da ki nongkhaii nongpateng.

Haba ianujor bad ka Antiok ka Ikonium ka la long ka shnong nongkyndong Pyrkhat ia kine ki khmat :—
1. Ki Apostol ki pyndonkam ia ka Synngog bad u paitbah byllien u la ngeit dk. 1.

2 Ki Jiw ki bym ngeit ki pynsniew jingmut ia u paitbah pyrshah ia kita kiba la ngeit.

Ka jingiathuhkhana pateng "Ki kam U Paul bad ka Theola" ki iathuh ba la mudui ia ki Apostol ha khmat ki nongbishar, namar ba ka Theela kaba la ngeit kam treh shuh ban ia poi kha bad U Thamyris u samla uba khraw batri ia uba ka la iateh kular, hynrei U Paul u la ksan.

3. Namar ba don kiba ialeh pyrshah ki Aportol ki la shong kham slem hangta. Ki la don artylli ki kynhun namarkata ym don jingma ei ei ia ki hynrei haba ki la sngewthuh ba don ka jingma ki la iaphet shawei. Dk. 4-5. Khmih Kam. xvii. 4-5 bad ka hukum U Trai ia ki syntiar Mark. x 23.

4. U Blei u la pynskhem ia ka jingialap ia ka Gospel da ki dak phylla :—Ki dak bad ka jingialap ki iaiaid ryngkat. Khmih 2 Korinth xii. 12.

2. Ka jinghikai shaphang ka rukom jingim babha. Ai lad ba ki samla kin kdew ia ki jingsngew jong ki Jiw bad ki Jentil ynda la wai ka jingiaseng, dk, 42-43, bad ba kin pyrkhat ruh kaei U Paul bad U Barnabas ki la leh hapoh kata ka taiew.

Pyrkhat bha ia ka dk 43 khamtam ia ki ktien "Ban iai neh ha ka jingaiei jong U Blei"—U Paul u la long u nongkyntu uba jur. Khmih Kam xviii. 4 ; xix. 8 : xxvi. 28 ; xxviii. 23 ; Ephesos iv. 2 Korinth v 11.

Nangta ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingdonkam ka jinghikai bad ka jingkyntu hapdeng ki Khristan kiba dang lung bad ka kamram jong ki samla ha kane ka kam.

Ki Jiw ki la kyntait ia ka Gospel namar ka jingpihun Pyrkhat haduh katno ka jingpihun ka la lah ban ialam ia u briew. Khmih dk. 45-50.

Pyrkhat bha ia ki daw balei ba ki briew mynta ki kyntait ia ka Gospel. Kylli ia ki samla shaphang ka jingmut ki ktien "Kat kiba la thung sha ka jingim bymjukut ki la ngeit". Batai ba ka ktien thung hangne ka mut ban buh ryntih, kumba u nongialam shipai u pynbeit thoin ia ka kynhun shipai. Kumjuh ruh U Blei U la lah pynkhreh ia ka dohnud bad ka mynsiem jong u briew ba u lah ban pdiang ne ban kyntait ia ka Gospel. Ki Jiw ki la kyntait, ki Jentil ki la pdiang.

Ai ba ki samla kin iapyrkhat ia ka jingpynkhreh ka jong U Blei ia u briew ban pdiang ia ka Gospel bad ka jinglaitluid u briew ban pdiang ne ban kyntait ia ka.

Pyrkhat ia ka jingpynshitom bein bad ka jingbeh noh ia ki Apostol bad kumno ki la ia kynther noh ia ka dewmet na ki slajat jong ki. Khmih Lukas ix. 5 ka hukum U Khrist kam long ban iehnoh ia ka kam hynrei ban leit shawei.

Khmih ia ka jingmih na ka jingleh bein, Dk 52, ai ba ki samla ki iapyrkhat na kano ka daw ba ki Apostol ki la ia sngewkmen.

Ki Jingpyrkhat kiba iadei :—1. Ki Apostol ki la phai noh sha ki Jentil namar ba ki Jiw ki la kyntait ia ka Gospel, pyrkhat ia u soh lada ka Balang jong ngi kam bud rukom ia ki ha kaba ttei kam.

2. Pyrkhat bha Math. x. 34 bad ka bor ka Gospel, ha ka pyrthei kaba mynta. 3. Pule Ioan. iv. 35—Ka jingdonkam ban ialap ia ka Gospel bad ka jingbyrlieh jong ka lyngkha ia ka Aiom ot.

KA BYNTA KABA SAN

KA BOR KA GOSPEL IA KA BAN JOP

(Kam. XIV, 1-20.)

Jingspel—Kam. XIV. 19-20—

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xiv. 1-20. Rebais ia ka lynnong ba la lah. Ka Ikonium ka jngai kumba phraphew-san mail na Antiok. Ki nong Ikonium ki long kiba sngewsarong eh ia la ka jaid Phrygia iHa ing ha sem ki kren ia la ka jong ka ktien, ka ktien Phrygia—hynrei ki nang ruh ia ka ktien Grik kaba ju kren da ki nongkhaii nongpateng.

Haba ianujor bad ka Antiok ka Ikonium ka la long ka shnong nongkyndong Pyrkhat ia kine ki khmat :—
1. Ki Apostol ki pyndonkam ia ka Synngog bad u paitbah byllien u la ngeit dk. 1.

2 Ki Jiw ki bym ngeit ki pynsniew jingmut ia u paitbah pyrshah ia kita kiba la ngeit.

Ka jingiathuhkhana pateng "Ki kam U Paul bad ka Theela" ki iathuh ba la mudui ia ki Apostol ha khmat ki nongbishar, namar ba ka Theela kaba la ngeit kam treh shuh ban ia poi kha bad U Thamyris u samla uba khraw batri ia uba ka la iateh kular, hynrei U Paul u la ksan.

3. Namar ba don kiba ialeh pyrshah ki Aportol ki la shong kham slem hangta. Ki la don artylli ki kynhun namarkata ym don jingma ei ei ia ki hynrei haba ki la sngewthuh ba don ka jingma ki la iaphet shawei. Dk. 4-5. Khmih Kam. xvii. 4-5 bad ka hukum U Trai ia ki synran Mark. x 23.

4. U Blei u la pynskhem ia ka jingialap ia ka Gospel da ki dak phylla :—Ki dak bad ka jingialap ki iaiaid ryngkat. Khmih 2 Korinth xii. 12.

5. Dei ki nongialam ki Jiw kiba la pynkhih ia ka shnong ia ka ban lynthem maw. Khmih 1 Thess. ii. 2, Luk. xxii. 2 ; Ioan. xix. 6. Ki dkhot 6 bad 7 ki iathuh kyllum ia kaba la jia ha ka thain Lykaonia. Ha ki dkhot 8-20 u Lukas u la batai kawei ka jingjia kaba la jia ha Lystra bad u soh jong ka.

Ka kambah ha Lystra := Khmih Kam iii : 1-11.

1. U la long u briew uba ju shong ban sngap ia U Paul lehse u long uwei na kita kiba la sheptieng ia u Blei.

2. Ka jingngeit jong u ban ioh jingkoit jingkhiah ka la paw ha ka rukom sngap jong u. Khmih Kam. xvii, 11.

Pyrkhat bha ia ka jingshisha "Ka jingngeit ban ioh khiah ka long ka daw jong ka jingpynkoit" Khmih Math. ix. 28-29.

Pyrkhat kumno kane ka kambah ka la ktah ia ki :—
1. Lykaonia dkhot 11-13, ki la ieng lyngngoh. Ka jingpyrta jong ki ka la pynpaw ia ka jinglong ba dang lung jong ki (Primitive)—Ka jingngeit ba ki blei ki wan jngoh ia u briew ha ka dur ba paw. Ka long kaei kaei ia kaba ki pdiang sngewbha.

U Ovid u kawei na ki jingrwai jong u u thoh ba la pdiang sngewbha ia ki blei Jupiter bad Mercury da U Philemon bad U Baucis ha ka thain Phyrgia kaba marjan ia ka Lykaonia.

Khmih ki la khot ia U Barnabas U Jupiter (Gk. Zeus.)—U Jupiter u long u syiem jong ki blei, lehse U Barnabas u i kum uba kham donburom ban ia U Paul ha ka met ka phad. Khmih 2 Korinth x. 10 ; xii. 7 ; Gal. iv. 14.

Ia U Paul ki la khot Mercury (Gk. Hermes)—namar ba u long uba kham pnah ktien bad uba kham donbor. U Mercury u la long uba pnah ktien palat ban ia uno uno hapdeng ki blei Grik, u nongbud bad u nongshakri uba nynakong u blei Jupiter, ka jingmane jong uta uba don ha khmat kata ka shnong. Khmih dkhot 13, ka jingwan jngoh jong ki blei ka dawa ka jingknia,

2. Ki Apostol kim tip ia ka ktien jong ki Lykaonia ne kin jin da la ujor shisyndon. Ki kad ia la ki jaiñ kum ka

dak jong ka jingsngewshyrkhei bad ka jingsngewsih. Khmih Math xxvi, 65. Ki la ia rynsied kynsan hapdeng u Paidbah.

Ka jingkren U Paul ha ki Lystra.—U kren ha ki ha ka rukom ba donburom, ":Ko -rangbah..........., 2. U kren ha ki shaphang kaei kaei ia kaba ki tip—Ka jinghikai shaphang U Blei Nongthaw.—U pyndonkam ka jingshakri jong ka pyrthei ka mariang—ka jingkdew jong u ia slap kum ka jingai U Blei ka long kaba iadei bha bad kane ka thain kaba rykhiang bad kaba tyrkhong.

3. U batai ba U Barnabas bad ma u kim long "ki blei kumba tharai ma ki—hynrei ki nonglam ktien U Blei uba im bad uba shisha. Khmih Deut. xxxii. 21 ; Jeremaiah xiv. 22.

4. U Blei u la shah jem ia ki jaid bynriew ha ka por ba la leit noh Khmih dk. 16. Kam. xvii. 30 ; Rome i. 18-32 ; ii . 14-16.

5. Ha ka jingkren jong U ha ki Lystra U Paul u pyndonkam ia ka Testament Barim, hynrei um shym pynshong nongrim ia la ka jingkren halor jong ka kumba u ju leh haba u kren ha ki Jiw, hynrei u kren ha ki da bad lyngba kiei kiei ia kiba ki ithuh bad kiba don jingiadei kiba jan bad kiba don jingiadei kiba jan bad ka niam ka rukom jong ki hi—kum u slap, ka jingbam na ka khyndew, bad ka jingkmen jong ka jinglehniam.

Ka jinglynthem maw ka long ka jingpynshitom ia kito kiba kren bein blei bad kat kum ka Ain Jiw dei ban leh habar ka kynroh shnong. Khmih Kam. vii : 38 ; 2 Korinth xi : 25 ; Num xv : 35. hynrei namar ba kane ka long ka shnong Jentil ka hukum Jiw kam don jingiadei ei ei—La shisha dei ki Jiw kiba la pynkhih ia u paitbah. Ka dk. 20, ka iathuh shaphang ka jingkhie kaba long ka kambah. Ka long ryriem kum ka jingmih pat na kiba iap.

Jingthmu :—**Ba ki samla kin pyrkhat shaphang ka bor jong ka Gospel kumba la pynpaw ia ka hapdeng ki Jentil pyrshah ia ki jingeh baroh.**

Jinghikai :—**Rebais ia ki jingjia baroh ha Antiok Pisidia—bad batai ba haba ki Apostol ki la wan sha ki**

shnong ki Lykaonia—ki la poi ha ki thain kiba kham kyndong ha kiba don tang khyndiat ki Jiw.

Ai ba ki samla kin iathuh ia ki jingjia na Ikoniom, bad balei ba ki Jiw bad ki Jentil ki ia pyrshah eh ia ka Gospel ? Nangta ialam jingmut ia ki ban pyrkhat ia ka jingshisha ba ha ki jaka ha kaba don ki nongialeh pyrshah hangta ruh don ka khyndew kaba bha ban tep ia u symbai ka Gospel. Ki Apostol ki la sah slem ha Ikoniom—ki la leh aiu ha Ikoniom ?

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia kaba U Lukas u la thoh lyngkot ha ka dkhot 3 bad 4. Ka don ne em ka jingiadei hapdeng ka jingkren shlur ha U Trai bad ka jingpynskhem ka jong U Blei ia ka da ki dak-khyllah bad ki jingphylla ?

Nangta pyrkhat ia ka jingmut ki ktien, "Kren shlur ha U Trai" Ka Balang ka kren shlur ha kine ki sngi ?—Ai ba ki samla kin iathuh ia ki nuksa. Don ki dak phylla kiba paw ha ka Balang kaba mynta ? Batai ba doi ki Jiw bad ki nongialam jong ki kiba la pynkhih ia ki Jentil ban lynthem maw ia ki Apostol—da kdew nuksa na ka jingim U Jisu Khrist Ki Apostol ki la mih kat kum ka hukum U Jisu Khrist.

Ai ba uwei na ki samla un iathuh ia ki jingjia ha Lystra bad batai ia ki, nangta pyrkhat ia ka jingdonkam ka jingngeit khnang ban ioh khiah—1 Ha ka liang ka met ka phad. 2. He ka liang ka met ka mynsiem.

Pyrkhat ngi lah ne em ban pynngeit ia kito kiba ia ka Gospel ? Bad balei ba ki briew ki kyntait ia ka Gospel ha kine ki sngi ?

Pyrkhat lem bad ki samla ia ki jingkren U Paul, da batai ia ki rukom ialap jong u ; ngi lah ne em ban bud rukom ia u ha kaba ialap ia ka Gospel .—

1. Ia kiba la ngeit.
2. Ia ki bym pat ithuh ia U Blei uba im

Pyrkhat bha ia ki jingmudui pyrshah ia ki Apostol bad ka jingbymiaineh u paitbah. Khmih Ka vii 39 Batai ka dkhot 20 bad ka bor ka Gospel ban ai mynsiem ia u briew ban shah shitom ha ki liang baroh.

Jingpyrkhat kiba iadei :—Kane ka por kaba kham ma ia ki synran U Jisu Khrist, ka por ha kaba ka pyrthei ka

burom no ka por ha kaba ka lynthem maw ?

2 Ha ki jaka baroh ba la ialap ia ka Gospel da ki Apostol la kad arliang ia u paitbah. Khmih Math. x 34. Hato ka Gospel ka dei ban leh ia kane barobor, kumno ha kine ki sngi ?

KA BYNTA KABA HYNRIEW

KA JINGSUMAR IA KIBA DANG LUNG HA KA JINGNGEIT

(Kam. XIV. 21-28)

Jingspel :—Kam. xiv. 27—

Jingpynkhreh. —Na Derbi ka long kaba suk ia ki Apostol ban bud ia ka lynti bah halor ki lum Taurus haduh Tarsus, bad nangta da ka lieng haduh Selukia—ka kad lieng jong ka Antiok—ka jaka na kaba ki la mih noh nyngkong Kim shym la bud ia kane ka lynti kaba jan bad kaba suk, hynrei ki la leit phai pat haduh Lystra, kumba 30 mail, nangta haduh Ikoniom kumba 40 mail, bad haduh Antiok kumba 60 mail, nangta te ki la bud ia ka lynti bah kaba eh bad kaba ma haduh katta katta halor ki lum Taurus haduh ba ki la poi ha Attalia. Da kaba leh kumne ki la buh ialade hapdeng ar jaid ki jingma kiba kyrpang :— 1. Ka jingma jong ka lynti na ki nonglute, bad na ki wah kiba shlei. 2. Ha ki jaka baroh ha kiba ki la ialap ia ka Gospel la don ki nong-shun. Khmih xiii. 50 ; xiv. 5 ; xiv. 19. Pyrkhat bha : ki Apostol ki la la buh ia ka jingdonkam bad ka jingmyntoi jong ka Balang ba ki la seng ha khmat ki jingsuk jingsain jong ki hi.

Pynianujor ia ka jingleit kaba nyngkong bad ka jingleit phai jong ki.

Ka jingleit nyngkong :—1. Ialap ia ka Gospel ha ki bym pat iohsngew ia ka mynno mynno mynno. 2. Ka jingialap ia ka Gospel ka pyniakhlad arliang ia u paitbah ha kita ki shnong.

Ka jingleit phai :—1. Ki ia pynskhem ia ki mynsiem

jong ki synran da kaba sneng ia ki ban iaineh ha kata ka jingngeit.

2. Pynbeit bad pynryntih ia ki kam balang ha kata ka jingngeit hapdeng bun ki jingeh.

Pyrkhat shaphang ka jingshlur jong ki Apostol, ka jingkordor jong kata ka jingleit jngoh biang ia ki synran, bad ka jingai report jong ki ha ka Balang ha Antiok

Ka jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshlur Khristan ia kaba la pynpaw da ki Apostol.

Jinghikai :—1. Ai ba ki samla kin pyrkhat shaphang ki jaid jingshlur kiba pher ba pher, ia k'ba u briew u pynpaw ha ki jinglong ba pher ba pher. Kylli ia ki samla kumno la jia ia ki Apostol ha Lystra—(La lynthem maw ia U Paul), ha Ikoniom (ki la phet iap noh) ha Antiok (la beh noh ia ki). Kylli ia ki samla balei ba ki Apostol ki la leit phai da la ka mon sngewbha ha kajuh ka lynti ? Ban ia ka jingthmu jong ki Apostol haba ki la leit biang sha kine ki shnong.

Batai ia ka dkhot 20 bad ka jingdonkam ia ka ban hikai bad ban pynskhem ia kiba dang lung ha ka jingngeit, bad ka jingdonkam ban sngewthuh shai kdar ia ka jingmut jong ki jingeh bad ki jingleh bein. "Ka dei ia ngi ban bsut shapoh ka hima U Blei lyngba shibun ki jingjynjar". Pule ruh ka jingsneng U Paul ha kine ki Balang. Khmih Gal. I, 6.

1. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingdonkam ka jinghikai hapoh ka Balang, bad ka bynta jong ka jingjynjar bad ka jinglehbein ha ka jingpynjanai ia ki riewkhuid.

2. *Ka jingdonkam ia ka jingpynbuh ryntih* :—Ki Apostol ki la thung nongsharai da ki briew kiba kyrpang ban ialam ia la ka Balang. Dei ka balang kaba la jied—ki Apostol ki la thung. Khmih Kam. i. 25-26 ; vi. 1-6 ; xiii. 1-3 ; Kam. xv : 22.

3. *Ka jingwanphai sha Antiok* :—Khmih Kam. xiii. 4-5. Ialam ia ki samla ban ia nujor ia ka jingleit noh bad ka jingwan phai jong ki Apostol, bad ai ba kin pyrshang ban mut dur ia ki khmat jong ka report jong ki. U Blei U la plie wang ha ki Jentil ia ka jingkhang ka jingngeit.

Khmih Kam. xi. 18 ; I Korinth xvi 9 ; Gal. 2 : 8.

Pyni ba ki la buh ha khmat eh ia ka jingdon ryngkat U Blei, bad ka jingtiei jong U na ka bynta – bad da ki.

Ki jingpyrkhat kiba iadei : –1. Ka Balang Protestant ka ban eh ia ka jingialap Phi sngew kumno shaphang ka jingdonkam ia ka jingihikai hapoh ka Balang kaba mynta ?

2. U Khristan u dei ban leit phai ne em sha ki jaka kiba ma bad kiba eh ha ka jingim bad ka jingshem mynsiem jong u, kiei ki jingmyntoi ia u ha kaba leit phai ?

KA BYNTA KABA HYNNIEW.

KA JINGIANIA HA ANTIOK SHAPHANG KA JINGOTSHER

Jingspel :—Kam. xv. 1-2.

Jingpynkhreh :– Kam. xiv. 28. Ka iathuh ba ki Apostol ki la iashong ym khyndiat por ha Antiok. Pyrkhat bha ia ka jinglong ka Balang ha Antiok, ka Balang kaba la khlch lang ki Jiw bad ki Jentil.

Pyrkhat ruh ia ka Gospel ia kaba ki Apostol ki la lah ialap ha ka jingleit ialap jong ki, u briew baroh u ia ryngkat ha khmat U Blei bad ka jingpynim ka long ha ka kyrteng U Jisu Khrist. Pyrkhat ia ka jingiapher hapdeng ki Khristan Jiw bad ki Khristan Jentil.

Khristan Jiw :—1. Ka niam Khristan ka long ka jingpyndap bad ka jingpynurlong ia ka niam jong ka Testament Barim.

2. Dei U Jisu Khrist uba la pyndep ia ka hukum bad uba la pynurlong ia ki jingiathuhlypa.

3. Namarkata dei ban bat skhem ia kiei kiei kiba iadei bad ka jutang barim khamtam eh ia ka hukum. Khmih Leb. xvii-xviii.

Khristan Jentil :—1. Ka niam Khristan ka la sdang bad ka jingialap ia U Khrist kum u nongpynim. 2. Namarkata ki la lait na ka hukum bad kim da donkam ban kohnguh ia ka.

Khmih ia ka jingiathuhkhana U Paul ha Antiok Pisidia bad kumno u la pyndonkam ia kine ki jingmut baroh ar.

Ki Khristan Jiw kiba la wan hiar na Judia ki ngeit skhem ia ka hukum bad ba ka donkam ruh ia ki Khristan Jentil ban burom ia ka.

Pyrkhat bha ruh ia ka jingngeit ki Jiw ba ki la long ka jaid bynriew ba la jied ka jong U Blei, ha kaba U Blei U la pynpaw kyrpang ia lade, kumno ruh U Blei U la ai ha ka ia ka hukum. Kine baroh ki la pyniakhlad bad pyniapher ia ki Jiw na kiwei pat ki jaid bynriew. Ka jingeh ia u Jiw ka long, kumno u lah ban ia syllok bad u Jentil hapoh ka Balang khlem da iehnoh ia ka jinghikai ka niam rim baroh ? Namarkata ka dei ia u Jentil ban pdiang ia ka hukum U Moses ia kaba U Blei U la hukum. Lada u Jiw bad u Jentil kim lah ban iasyllok lang hapoh ka Balang, kata ka mut ba kan don ar kynhun hapoh ka Balang Khristan

Pyrkhat bha kumno U Paul bad U Barabas ki la ia pyneh na ka bynta ka jinglaitluid u Jentil hapoh ka Balang. Khmih Gal II.

Ka jinghikai ka Gospel ka la pynlong ar kynhun hapoh ka Balang Antiok—Khmih biang ia ka jingiadei hapdeng ka Balang Antiok bad ka Balang Jerusalem.

Jingthmu :—Ba ki samla kin kham tip shaphang ki jingeh ia kiba ka Balang kaba nyngkong ka la dei ban ialeh bad kumno ka Balang ka la da ia ka jinglaitluid ki Jentil.

Jinghikai :—Kylli ia ki samla shaphang ka jingiadei hapdeng ki Jiw bad ki Jentil bad kumno ka la long ha ka Balang ha Antiok.

Ialam ia ki ban pyrkhat haduh katno kine ki briew kiba la wan hiar na Judia ki la pynkhihwin ia ka Balang da ka jingdawa jong ki. Ki ktien "Ki la iapyneh" "Ki la iassid ym khyndiat" ki long ki ktien kiba khia ka

hoh ia Ka Kam Ki Apostol bun

snem nadien. Ka la shai kdar ba kine ki jingjia ki la buh ia ka Balang ha ka jingma kaba khraw.

Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia kane ka jingma—bad kumno ka Balang ka la rai ban kynjoh ktien sha ka Balang ha Jerusalem, shaphang kane ka jingiasaid. Khmih ruh kumno ka Balang ka la iakut ban phah ia U Paul bad ia U Barnabas bad kiwei kum ki nongmihkhmat na ka bynta jong ka, ki briew ia kiba ka Balang hi ka la phah ban ialap ha ki Jentil

Pyrkhat ruh wat haba ki leit sha Jerusalem na ka bynta kane ka kam kaba khia—ki Apostol kim lah khlem da iathuh ha Phoiniki bad Samaria kumno U Blei u la kyrkhu ia ka kam hapdeng ki Jentil.

Ialam ia ki samla ban pyrkhat kumno la pdiang sngew bha ia ki da ka Balang ha Jerusalem bad ba ki la ai report sa shisien naduh haduh ia kiei kiei ruh ba U Blei U la leh da ki.

Pyrkhat bha ia ka dkhot kaba san—"Kiba na ki kynja Pharisi kiba la ngeit" bad kaba kumno ka jingngeit jong ki ha U Jisu Khrist.

Ia ki ka niam Khristan ka long tang ka kynja jingkhih im thymmai hapoh ka niam ka rukom Jiw. Kim shym lah ban iohi ba ka pynduh pyndam noh ia kiei kiei kib rim. U Jisu Khrist U la long tang U Nongialam ia kiba pdiang ia ka hukum U Moses, bad ym don jaka ia uno uno uba kyntait ne u bym burom ia ka jinghikai U Moses bad ka hukum U Moses ha ka jingngeit jong ki, namarkata ki dawa ia ka jingot sher bad ban hukum ia ki Jentil ban sumar ia ka hukum U Moses.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—1. Kaei ka jingiadei hapdeng ka niam Jiw bad ka niam Khristan bad kiei ki jinghikai ia kiba ngi lah ban ring, kiba lah ban iarap ia ngi mynta ha ka jingiadei bad kiwei pat ki jaid niam ?

2. Kiei ki jingma kiba ker sawdong ia ka Balang kaba mynta—Kumno phi pyrkhat shaphang ka jingleh niam leh rukom (Ritualism) hapoh ka Balang ?

3. Pyrkhat lem bad ki samla ia ka jingleitluid u Khristan ha U Khrist.

KA BYNTA KABA PHRA.

(Kam. XV. 6-35.)

KA DORBAR KHRISTAN KABA NYNGKONG.

Jingspel :—Phil. ii. 1-3—

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xv. 6-35. Rebais ia ka lynnong kaba hynriew. Shaphang ki dkhot jong ka dorbar U Lukas um shym la thoh shai Ka dkhot kaba 12 ka ong "U paitlang baroh" ka dkhot 22 ka ong "Ki Apostol bad ki nongsharai bad baroh kawei ka Balang".

Khmih ia kine ki khmat :—1. Ka jingpyrkhat ia ka kam da u paitbah baroh

2. Ka jingkren U Petros :—

(a) Ba U Blei U la pdiang ia U Kornilios u Jentil khlem jingotsher. (b) U Blei U la ai ia U Mynsiem Bakhuid ha baroh naduh ka sngi Pentekos.

(c) U Blei U la pdiang ia u Jentil namar ka jingngeit jong ki ym namar ka hukum. (d) Ban dawa ba ki Jentil kin sumar ia ka hukum ka long ban tynjuh ia U Blei, da kaba kyntait ia ka jingialam bad ki hukum jong U. (e) Ka hukum kam lah ban pynim, ka long ka lyngkor kaba khia. Wat ki Jiw hi kim shym lah ban bah ia ka. (f) Ia ki Jiw bad Jentil yn pynim da ka jingaiei U Blei ym da ka hukum.

3. U Barnabas bad U Paul ki iathuh shaphang ka jingialap ia ka Gospel hapdeng ki Jentil, kata hi ka long ka jingsabut ba U Blei U la pdiang hun ia ki ha ka jingngeit ha U Khrist. Khmih dei U Barnabas uba ialam hangne namar ki kham ithuh ia u ha Jerusalem.

4. Ka jingkren U Jakob :—

(a) U mynjur bad U Petros ba U Blei U pdiang ia ki Jentil.

(b) Ka jingpdiang ia ki Jentil ka la long ka jingthmu U Blei naduh mynnyngkong.

(c) Ia kane la pynpaw da ki Prophet. Khmih Kam. xv. 15-17 ; Amos. ix. 12.

(d) Ia kata ka jingiathuhlypa la pynurlong ha U Jisu Khrist ; mynta ki briew ki la ia wad ia U Trai ; ki Jentil ki long ki nongioh pateng ia ka jingim bym-ju-kut kum ki Jiw.

(e) Namarkata ym bit ban pynkhuslai ia ki.

Pyrkhat bad pyniaनujor ia ki jingkren U Potros bad Jakob U Jakob u dawa ba yn thoh sha ki Jentil bad ban buh kyrdon, hynrei U Lukas um shym batai la kine ki kyrdon ki lon -

(a) Kiba iadei bad ka jingleh niam leh rukom (Ceremonial)

(b) Kiba iadei bad ka jinglong jingim babeit (Moral).

(a) "Kyndiah noh na kiei kiei kiba la knia ia ki blei thaw" Lada ka long ka hukum kaba iadei bad ka jingleh niam leh rukom, ka jingmut ka long—"Wat bam ei ei ba la knia ia ki blei thaw--hynrei lada ka long ka hukum kaba iadei bad ka jingim bad ka jinglong iaid beit, ka jingmut ka long ba kin ym don jingiadei ei ei bad ka jingmane ia ki blei thaw. Khmih 1 Korinth viil

(b) Na kaba klim—lada ka long ka hukum kaba iadei bad ka jingleh niam leh rukom—ka long ka jingkyntu ban burom ia ka jinghikai U Moses shaphang ka jingshong kurim hynrei lada ka iadei bad ka jingim babha bad babeit ka mut ba kin ym klim. Ka jingklim ka long kaba kynrei hapdeng ki Jentil. Kim ju khein pop ia ka—bun sien ngi shem ba ka long shi bynta ba ka jingmane ia ki blei thaw.

(c) "Na kaba la khyrwait bad na ka snam". Ka niam Jiw ka khang ia u briew ban bam 'doh lada ym shym la pynmih lut khoit ia ka snam. Lada kane ka hukum ka iadei bad ka jingleh niam leh rukom, ka jingmut ka long ba ki Jentil kin sumar ha ka liang ka bam ka dih. Lada ka long ka hukum kaba iadei bad ka jingim ba bha. ka jingmut ka long ban ym pyniap briew. Khmih Lebitikos xvii bad xviii, ia kine ki ar lynnong la ju pule ha ki Synagog man ka sngi Sabaton—ki Jentil ruh ki dei ban

burom ia ki "Ki long kiei kiba donkam." Khmih dkhot 28, U Jakob u appil ha ki Jentil ban ym iuh roit halor ki jingsngew ki jong ki Jiw—Lada kim burom ia kine kiei kiei kiba donkam kan long kaba myntoi ia ka Balang baroh kawei. La thung da ki briew kiba kyrpang ban leit batai ia ka shithi kaba pynpaw ba ka Balang ha Jerusalem ka sngewkhia ia kane ka kam.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat shaphang ka jingkordor ka jinglong kawei hapoh ka Balang bad ki rukom da kiba ka Balang ka da ia ka.

Jinghikai :—Pule Kam. xv. 6-35 Rebais ia ka lynnong kaba hynñiew, nangta kylli ia ki samla shaphang ka rukom ka Balang jong ngi ban pynsuk ia kano kano ka Balang haba jia ba donkam

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingeh ha khmat ka Dorbar ha Jerusalem bad ki jingiapher jingmut ha kane ka Dorbar. Kiei ki jingiapher hapdeng ka jingkren U Petros bad ka jong U Jakob ? La kumta ki la lah ban ong "Haba ki la ibit ia ngi bad ia U Mynsiem Bakhuid". Kumno ka Balang ka lah ban ong kumta ? Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ki rai jong ka Dorbar—Kylli ia ki balei ym don jingkdew ei ei ia ka jingotsher ? Batai ia ki rai ba ki samla kin iohi ba ki ai nongrim ia ki Jiw bad Jentil ban shong lang hapoh ka Balang.

"Ka jingpynim ka long da ka jingngeit ha U Khrist" ai ba kin batai ia kane kat kum ka jingshem mynsiem jong ki hi.

Ai ba kin pyrkhat ruh ia ka jingsngewkmen ka Balang ha Antiok, haba ki la ioh ia kine ki rai bad ka jingtrei lem u Judas bad u Silas bad ki.

Ki Jingpyrkhat kiba iadei :—1. Hato don jingma ba ka Balang jong ngi mynta ka pynkhuslai ia kiba wan long Khristan da ki jingdawa ki bymdonkam satia ?

2. Kiei kita kiba donkam ba ki Khristan baroh kin sumar ha kine ki sngi kiba mynta ?

3. Kiei kita ia kiba u Khristan u dei ban kyndiah noh na ki ha ka pyrthei kaba mynta ?

KA BYNTA KABA KHYNDAI.

(Kam. XV. 36—XVI. 10).

KA JINGLEIT IALAP KABA AR.

Jingspel—Ioannis xiv. 26.

Jingpynkhreh:—Pule kam xv. 36—xvi 10 U Paul u la ieit eh ıa ki Khristan ba dang lung hapdeng ki Jentil bad u la thrang ban leıt khmih biang ıa kı. Ngim tip katno por u la sah ha Antıok hadıen ba la wai ka dorbar Balang ha Jerusalem. U la ia syllok bad u Banabas shaphang ban leıt jingleit biang.

Pyrkhat ia ka jingiapher jingmut hapdeng jong ki shaphang u Ioannis Markos. Khmıh Kam xiii 13.

Ka ktıen ba la pynkylla "Ka jingiasaid kaba jur" ka long ka ktien kaba khlain. U Lukas um shym pynjem ei ei ia kane ka jingjia, ka ktien ka mut ba ym don jingkyrmen ei ei ba kin ia mynjur shaphang u Ioannis Markos—namarkata ki la ia khlad lok noh hynrei khm iv. 10; 11 Tim iv. 11; Philemon 24, u Pau pat ia u Markos kum u para nongtrei.

U Barnabas bad u Markos ki la leit noh sha Kypros, kane ka long kaba khadduh ba u Lukas u la kdew ia ki. U Paul hi, u la jied ia u Sılas, uba long u trai shnong Rom kum u Paul hı bad ki la leit lyngba ia ka Syria bad ka Kilikia da kaba pynskhem ia ki Balang ha kiba la phah ia ka shithi da ka dorbar ha Jerusalem. Khmih Kam xv. 20.

Da ka jingiarap ka dur-Bud ia ka jingleit u Paul bad u Silas, ki la iaid pyngkiang ia ki lum Taurus—ka lynti ba ju khot ki "khyrdop Kalıkia"—haduh ba ki la poi ha Derbi bad Lystra ha ka thain kaba shaphang shathie jong ka muluk Galatia. Khmih ka jingthmu u Paul ban leit khmih ia ki para bangeit kumno ki ia long. Kam. xv. 36.

U Timothi' "La phla ba bha ia u" da kiba ki parabangeit. U Paul u la otaher ia u Timothi khnang ba ym pynthut ia ki Jiw bad ba u Timothi u lah ban kren bad ki Jiw kum uba ia ryngkat.

U Paul u la pynskhem ia ki Balang da kaba iathuh ia ka rai jong ka Dorbar. Pyrkhat bha ia ka jingman khlain jong ki Balang ha la ka sngi.

Na Lystra ki la iaid ia ka thain Phrygia, Galatia, Ikonium bad Antiok, ki la thmu ban ialap ha Asia (ka pud Asia ka la long kumba 15-20 mail na Antiok Pisidia). Lehse u Paul u la thmu ban iaid beit haduh Ephesus, hynrei U Mynsiem Bakhuid u la pynpep ia ki ban ialap ha Asia. U Lukas um shym iathuh ha kano ka rukom la pynpep ia ki, hynrei ka shai kdar ba la jia ei ei kaba pynpaw ha ki ba kam long ka mon U Mynsiem Bakhuid. Namar ba kim lah ban leit sha Asia, ki la pyrkhat ban leit shawei, ki la phai shaphang shathie, lehse haduh Dorylaion kaba long mar sha shiliang Mysia, kumba la ju khot ia ka bynta shaphang shatei jong ka Asia.

Shaphang shathie jong ki na Dorylaion ka don ka Bithynia, hynrei U Mynsiem jong U Jisu um shah ia ki ban leit shatei. Kam dei ka jingthmu U Blei ba U Paul bad u Silas kin ioh ialap ia ka Gospel ha Bithynia Khmih 1 Pet 1 : 1.

Ka dk 8 ka long kaba eh. Namar lada yn shim ia ka kat kum ka jinghikai Geography, ki la dei ban iaid ia ka thain Mysia khnang ban poi ha Troas. Ka jingmut kaba kham bha ka long ban pynkylla da ka ktien "Ki la iaid narud-narud ka Mysia". (Khmih ia ka dur).

Pyrkhat ia kine ki jingshisha bad ka jingpyndep ia ka jingthmu U Blei lyngba jong ki.

(1) Ka jingiasaid kaba jur hapdeng U Paul bad u Banabas.

(2) Ka jingleit jngoh ia ki Balang Kilikia bad Syria.

(3) Ka jingleit khmih biang ia ki Balang ba la song ha ka jingleit ialap kaba nyngkong.

(4) U Timothy. Khmih 2 Tim ; 2 Kor ; bad 1-2 Thes.

(5) Ka jingthmu ban ialap ha Asia. La pynpep ia ki.

(6) Ki iapyrshang ban leit sha Bithynia. La khang lad ia ki.

(J) Ka jingwanpoi ha Troas, bad ka jingithuhpaw.

(8) La pyndep ia ka jingthmu U Blei, la ia ka jong u Paul bad u Silas la pynpulom noh.

Jingthmu :—Ba ki samla kin iapyrkhat ba U Blei U don la ka jong ka plan na ka bynta ka kam, bad ba ngi dei ban wad bad ban kohnguh ia ka.

Jinghikai :—Pule Kam xv : 35 ; xvi : 1-10. Da ka jingiarap ka dur ai ba ki Samla kin bud ia kane ka jingleit naduh Antiok haduh Troas. Nangta ialam ia ki ban pyrkhat ia ki jingjia kiba pher ha man la ki jaka.

(1) Ha Antiok Kylli ia ki Samla ia ka daw jong ka jingiasaid hapdeng u Paul bad u Barnabas. Khmih Kam. 13 : 13. Ai ba ki Samla kin iapyrkhat ia ki nia na ka bynta, bad pyrshah ia u Markos ha ka liang ka jingbit jong u. Khmih Kol iv : 10 ; 2 Tim iv : 11 ; Philemon 24 shaphang ka jingiadei jong u bad u Paul hadien. Dei ma-u run uba la thoh ia ka Gospel u Markos, ka Gospel kaba la ai ia ka dur U Jisu Khrist kum u shakri uba janai.

(2) Ki la iaid lyngba ia ka Syria bad Kilikia. Ai ba ki Samla kin iathuh ia kaba ki tip shaphang kine ki Balang

(3) Derbi bad Lystra Rebais ia ka lynnong kaba shaphang ki jingjia ha Lystra, ka jaka ba la lynthem maw ia u Paul Mynta u shem ia u Timothy ia uba ki phla babha. Khmih Kam vii · 58. Lehse u Timothy u la iohi ia ka jinglynthem maw ia u Paul bad ba u la long u soh napdeng ki maw, kumba u Paul hi u la long.

Kylli ia ki Samla shaphang ki jingthmu babha ki jong ki Apostol. Bad kumno la pynpulom ia ki—Nangta ai ba kin pyrkhat ia ki jingsngew ki Apostol haba la khang lad ia ki. Hato U Blei U pynpep ia ki Khristan marwei ne ka Balang na kaba leh ia kaba bha ha ki sngi jong ngi ? Lada ki samla ki lah, ai ba kin iathuh ia ki jingjia. Ialam ia ki ban sngewthuh ba U Blei U pynpep ia ngi. namar ba u don kiwei pat ki kam kiba kham khraw ia ngi ban leh. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat kumno ngi lah ban ithuh ia ka jingialam U Mynsiem Bakhuid ?

Teng-teng U Blei U ong "Hooid" ha la ki jingthmu jong ngi hynrei teng-teng u ong "em," bad ki jingjia ki wan kiba khang bad kiba tynjuh ia ngi—Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingialam U Blei da ki jingjia kiba mas

ka sngi bad ka jingdonkam ba ngi wad bad ba ngin iohi ia ka jingialam U Blei ha kiei-kiei kiba rit baroh bad ha ki jingjia kiba khraw.

U Paul u ong "U Mynsiem Bakhuid" u la pynpep, u ong ruh "Ka Mynsiem U Khrist ka pynbor ia nga." Pyrkhat bha ia kine ki jingong.

Kylli ia ki samla kumno la pyndep ia ka mon U Blei—bad ka jingwan poi U Paul ha Troas, bad kumno la plie ia ka jingkhang na ka bynta ka Gospel ha ri Europe.

Pyrkhat bha kumno la ialam ia ki Apostol da ki jingeh ia ka ban pyndep ia ka jingthmu U Blei, bad ialam jingmut ia ki shaphang ka mon U Blei na ka bynta jong ngi ka kine ki sngi

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Kaba donkam ka long ba ki Khristan kin long ha kata ka mynsiem ha kaba U Mynsiem Bakhuid U lah ban ialam ia ki. Iarap ia ki samla ban pyrkhat kumno ngi lah ban pynkhreh ia lade bad pdiang ia ka jingialam U Mynsiem Bakhuid

(2) U Paul u la pyndonkam ia ki nongbah kum ki pdeng ban ialap ia ka Gospel, bad ka khubor babha ka la phriang nangta sha ki nongkyndong. Hato ngi lah ban bud rukom ia u ne em ha kane ?

KA BYNTA KABA SHIPHEW

KA JINGIALAP KABA NYNGKONG HA EUROPE

Jingspel :—Kam xvi. 14 : 15.

Jingpynkhreh :—Pule Kam 16 11-18. Ka lynnong xv : 36 ; xvi : 10, ka iathuh kumno U Paul u la lah poi ha Troas hapoh ka jingialam U Mynsiem Bakhuid, bad kumno la khang lad bad la pynpep ia ki na kaba ialap ha kiwei pat ki jaka kumba ki la thmu. Ka dk. 11 ka iathuh ba hapoh arsngi ki la poi naduh Troas haduh Neapolis, khmih Kam. 20 : 6. Teng-teng haba ngi trei ia ka kam u kynrad ka lyer ka iarap, teng-teng ka beh pyrshah ia ngi.

Ka Philipi. Ka long ka nongbah kaba nyngkong jong kata ka bynta jong ka Makedonia ia kaba la buhai shnong da ki Rom. Ia ka ri Makedonia la jop da ka Hima-Bah

Rom ha ka snem 147 S. K., bad la pyniabynta ia ka ha ki saw tylli ki jylla. Ka Philipi ka dei ka nongbah jong kata ka jylla kaba shaphang shathie. Ki Makedonia ki la long ki briew kiba eh ryndang, kiba eh ban pynkohnguh na ki rangbah baroh ha Makedonia. Ki la beh noh ia U Paul. Hynrei ynda ki la pdiang ia ka Gospel ki la long kiba iai neh bad ki lok bashisha ki jong u Paul. Khmih ia ka jingieit u Paul ia ki Balang ha Philipi bad Thesolani.

Ki Makedonia ki kham burom ia ki kynthei ruh. Ki kham laitluid. Ha man la ki shnong ngi pule ba don ki kynthei kiba sheptieng ia U Blei. Ha Philipi ki ju iaseng ha ki jaka duwai harud ka wah GANGITES kumba shi mail habar ka shnong. Pynianujor Salm 137. Ym don Synagog ha Philipi.

U Paul bad u Silas ki la poi ha kaba sdang ka taiew bad ha ka sngi Sabbaton ki la leit sha kata ka jaka duwai.

Ka jingiaseng—(1) Ki la kren ha ki kynthei. (2) Ka Lydia ka la sngew ia ki. Khmih Kam 16 : 14. (3) U Blei U la plie wang ia ka dohnud jong ka. Khmih Kam. 24 : 45. (4) La pynbaptis ia ka lem bad ka iing jong ka Ka la pynkohnguh ia ki ban wan shong ha ing jong ka. Pynianujor bad ka Mari bad ka Martha. Ka Lydia ka la long ka kmie ka Balang ha Philipi. Khmih Kam. xvi : 40 bad Phil. 4 : 3.

Ka Lydia ka la long ka Khristan kaba nyngkong ha ri Europe. Khmih, bad pynianujor bad kiwei pat ki kynthei. kum ka Dorkas, Euniki, Priskila. Pyrkhat bha ia ka kyrdan jong ki kynthei ha ka Balang mynta. Dk. 16-34. Ki iathuh shaphang ka jingialeh kaba nyngkong hapdeng ka niam Khristan bad ka jingmane blei thaw Kane ka samla ka la kren ia kaba shisha shaphang ki Apostal. Ia ka kyrteng ka jong U Blei ia kaba ka la pyndonkam " U Blei-Uba-ha-khlieh tam eh ", ka long ka kyrteng Jentil ia U Blei jong ki Jiw, Ki Jiw bad ki Khristan kim ju pyndonia ka ha ka por jong ka Balang kaba nyngkong.

Pyrkhat ia kine :—(1) Hato ka long ka ba dei ban shah ia ki knuid ban pynbna ia ka Gospel ? Pynia nujor ia ka jinghikai U Jisu Khrist. Khmih ruh ia ka jingiadei U Jisu Khrist bad ki keuid kiba phla ia u

(2) Ka jingpyndonkam ka jong U Paul ia ka kyrteng U Jisu Khrist.
(3) Ka jingiadei hapdeng ka Balang bad ka pyrthei mynta kat kum kine ki jingshisha.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat shaphang ka bor jong ka Gospel ban jop, bad ka rukom da kaba ngi ruh ngi dei ban trei ia ki kam U Kynrad

Jinghikai :—Rebais ia ka lynnong ba la lah Ialam ia ki samla ban pyrkhat kumno U Blei U la plie lad ia ki Apostol ban poi ha Philipi Batai shaphang ka nongbah. (1) Ka nongbylla hi bad ka jingsynshar khadar jong ka. (2) Ki nong-Philipi. Kylli ia ki samla aiu ki Apostol ki la leh nyngkong ha Philipi? Bad batai shaphang (1) Ka jaka duwai harud wah. Ai kin iathuh baroh katba ki tip shaphang ka Lydia bad kumno ka la wan long Khristan da kaba (1) Ka la sngew ia ka Gospel. Ngim lah ban wan sha U Blei khlem da shah-shkor (2) Ka la ngeit. Ai ba ki samla kin iathuh ia la ka jingshem mynsiem shaphang ka jingngeit (3) Kaei ka la leh? Pyrkhat ia ka jingshisha ba U Blei U pynim ia u briew ban trei kam. Pynianujor ia ka bad kiwei pat ki kynthei kiba la iarap ia ka Balang.

Pyrkhat ia ka kyrdan jong ki kynthei ha ka Balang mynta. Kham bun ki jied tymmen basan bad don ruh ki kynthei kiba long Pastor ha kine ki sngi Kane ka long ha ki balang ha ri Sepngi kum ha Germany, hynrei ym ha ka balang jong ngi ha kane ka ri. Don ne em ki kam kiba kyrpang ia kiba ki kynthei ki lah ban leh hapoh ka Balang.

Pynianujor Ka jinghikai U Paul shaphang ka kyrdan kynthei hapoh ka Balang. Lada la kha ia U Paul ha ka por jong ngi kumno un thoh ? Kum u Pharisi U Paul u ju dwai man ka sngi—"Nga ainguh ia Me Ah U Blei, ba ngam long u Jentil, u mraw, ne ka kynthei" Kum u Khristan u la thoh, khmih Gal. iii : 28.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka Balang ha Philipi. Kumno ka la roi, bad kumno ka la iaseng ban dwai bad ban sngew ia ki jinghikai ki Apostol. Kumno ruh ka la pynkhih ia ki briew.

Batai ia ki samla ia ka dk. 17, bad kylli ia ki shaphang ki jingphla ia ka Gospel mynta. U Paul u la leh ia kaba dei haba u la hukum ia ki ksuid ban sngap jar. Ai ba kin iathuh ia ka jingjia ha ka jingim U Jisu Khrist kiba iadei bad kane ka jingshisha. Ialam ia ki ban pyrkhat shaphang ki lad bad ki rukom ia kiba ngi lah ban pyndonkam ia ka ban ialap ia ka Gospel.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Hato ki kynthei ki long ka kabu ksiar jong ka Gospel ha ka ri jong ngi, bad hato ngi ai ka jaka kaba biang ia ki kynthei ha ka prokram jong ka Balang ?

(2) Ka por kaba ma tam ia ka Balang ka long ka por ha kaba ka shah ia ka pyrthei ban trei ryngkat bad ka ha ka kam. Pyrkhat ia kano ka jingiadei bad ka rukom trei kam jong ka Balang jong ngi.

KA BYNTA KABA KHADWEI

"KI KHRISTAN HA ÏING BYNDI"

Jingspel :—1 Ioannis v. 4.

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xvi : 19-40. Rebais ia ka lynnong ba la lah. Pyrkhat ia kine ki khmat :—

(1) Ka daw baloi ba la ialam ia ki Apostol ha khmat ki nongbishar dk, 19.

(2) Ka jingmudui, kim shym kdew ia ka daw kaba kongsan—ka jingduhnong jong ki hi. La mudui ia ki, ba ki long nongpynkhihbwin ia ka shnong dk. 20

(3) Ba ki hikai ia ki niam ki rukom ki bymdei ia ki ban pdiang namar ba ki dei ki Rom. Ki Rom barobor ki ibein ia ki Jiw namar ka jingbat pyrkhing jong ki ia la ka niam, bad ba kim treh ban ia mane ia u Patsha. U nongbishar Rom un ym pdiang ia kano kano ka jingmudui lada ka iadei bad ka niam-ka rukom Jiw, hynrei lada la mudui ia ki ba ki hikai pyrshah ia ka Rom, ia kato la sniew kum kaba sniew tam bad un pdiang shisyndon bad un bishar ia ki.

(4) La sympat ia u Paul bad ia u Silas da ki bun thri, kane ka la long ka jingpynshitom kaba jur. Kim shym ioh lad wat ban da ialade ne ban pyntip ia la ka jinglong trai shnong Rom. Khmih Kam xvi : 23-24 ; 2 Korinth 11 : 25. Ka iing byndi ba kham shapoh ka long ka kynja slung ba la buh kyrpang na ka bynta ki koidi kiba runar tam

Ki Khristan ha iing byndi dk. 25 :—Ka jingduwai jong ki kam shym long ka jingkyrpad ia U Blei ban pyllait-im ia ki, hynrei ka la long ka jingduwai jong ka jingainguh, la ki long hapdeng ka jynjar sat

Ka thain Philipi, ka long kaba pawnam namar ki jingkhih jumai ia kiba ka ju ioh mad. Kane ka jingkhih jumai ka la long kaba jur. Khmih Kam. iv : 31.

Pynianujor ia ka akor bad ka jingiadei hapdeng u nongap byndi bad ki Apostol shuwa ka jingkhih jumai bad hadien.

(2) U pynskhem ia ki kjat jong ki ha ki diengsong. Ki ia shitom sat namar ba la sympat ia ki dk. 24.

(2) U la dem khop hakhmat jong ki u da khynñiuh dk. 29.

(3) Na kaba long ki koidi jong u ki la man long hi trai.

(4) U pan jingiarap na ki, U Paul u la ai ka jubab jong ka Gospel ia ka jingdonkam jong ka pyrthei—"Ngeit ha U Jisu Uba U Trai."

(5) U la trei ia ki kam isynei da ka jingsngewkmen dk. 34 khmih 15

U Paul u pynpaw ba la long u trai shnong Rom. Khmih xxii : 25 ; xxv : 10-11, U Cicero u ong kumne shaphang ka jinglong trai shnong Rom. "Ban khum ia u trai shnong Rom ka long ka jingleh palat ; ban sympat ia u ka long ka jingleh runar ; ban pyniap ia u ka long ka jingshetkylla."

Kine ki briew ki la sheptieng haduh katta-katta ynda haba ki la sngewthuh ba U Paul u la long u trai shnong Rom ; namar ba ki la sympat, bad ba ki la set byndi ia u khlem da bishar. Ka jingdawa ka jong U Paul ka la long kaba hok. Ba kin wan hi ban pyllait ia u, Ka jingwan

pyllait jong ki ia u ka la long kaei-kaei kaba pynksan ia u hi bad ia ki Khristan ha khmat u paitbah ha Philippi. U Paul u la tip ruh ba kin ym nud ban kyntait ia ka jingdawa jong u Khmih dk. 39

Na ing byndi ki la leit rung hapoh ka ing ka Lydia ka jaka ha kaba ki la tip ba ka Balang ka la iaseng. Ia pyntngen ia ka Balang. U Paul u la ieit eh ia kane ka Balang ha Philipi, bad ka ka la long ka Balang kaba kohnguh bad kaba iarap ia u barobor.

Jingthmu :—Ban pyrkhat ia ka bor jong ka Gospel ia ka ban pynlong nongjop ia ki 'riewngeit hapdeng ki jingjynjar sat—bad ba U Blei U pynim ia kita kiba shaniah ha U na ka bynta ka burom jong U hi.

Jinghikai :—Ai ba ki samla kin iathuh shaphang ka jingtrei Ki Apostol ha Philipi. Nangta batai ba kane ka jingjia ha Philipi ka long ka jingleh beiñ kaba nyngkong ka jong ki Jentil ia ki Apostol, bad ba ka daw tynrai jong ka ka long—namar ba ka Gospel ka la pynduh ia ka jingioh nong jong ki Khmih Kam. xix : 24-28. Ki Apostol ki la long ka daw jong ka jingduh nong jong ki, namarkata dei ban pynshitom ia ki. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka buit sianti jong ki ia kaba la pynpaw ha ka jingmudui. Iamler jong ki Khmih dk. 20-21. Batai ia ka jingmudui. Nangta Pyrkhat ia ka jingsheptieng jong ki Magistor bad kumno la rai ban sympat ia Ki Apostol khlam da bishar. Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia ka jingsympat ia kaba Ki Apostol ki la shah na ka bynta ka Gospel. Nangta ialam .a ki ban pyrkhat ia Ki Apostol ha ing byndi,— ki Khristan ha ka jynjar. Batai ia ka jingduwai jong ki. Ka jingainguh ba U Blei U la ñiew ia ki ba ki long kiba bit ban shah shitom na ka bynta ka kyrteng jong U.

Batai ia ka jingkhih jumai.—Kylli ia ki samla balei ba u nongap byndi u da thnum ban pyniap ialade ? Nangta pynianujor ia ka jinglong bad jingiadei jong U bad Ki Apostol mynshuwa bad hadien ka jingkhih jumai. Ai ba ki samla kin aidaw balei ba u.

(1) Wad jingiarap na ki Apostol ?

(2) Kaei ka jingmut jong ka jingkylli jong u ?

Pyrkhat ia ka jubab ka jong U Paul. Dk. 31-32. Ai

ba ki samla kin ai ia ki khmat jong ka jingialap U Paul ha u nongap byndi. Pyrkhat bha kumno ka Gospel ka la ai bor ia Ki Apostol hapdeng ka jingshitom, bad kumno ki la klet ialade haba ki la ioh lad ban ialap ia ka Gospel. Ka Gospel ruh ka la pynkylla khongpong ia u nongap byndi. Lada ki samla ki lah ban ai kiwei pat ki nuksa ai ba kin pyrkhat ia ki. U Blei U la plie wang artylli ki jingkhang, ka jingkhang ka ing byndi bad ka jong ka dohnud u briew U Paul u la kyntait ia ka jinglait luid ba kawei ka la tyrwa hynrei U la pdiang ia kata kawei pat ban iathuh ia ka lad jingpynim. Ai ba ki samla kin pyrkhat balei ba U Paul u dawa ba ki Magistor kin ia wan pyllait hi. U Paul u la leh a kaba dei ne em haba u dawa ia kane ? Mut dur bha ia ka jingiaseng ha ka iing ka Lydia ynda haba U Paul u la rung.

(1) Hangno ka jor tynrai jong ka bor ka jong ka Balang ban shadkmen ha kiei kiei baroh. Hato ka jingsngewkmen ka long kawei na ki dak jong ka Balang jong ngi ?

(2) Kano kaba kham khlain bad skhem, ka Balang ha ing byndi ne ka Balang ba lait luid ?

(3) Hato u Khristan u don hok ban dawa ia la ka hok kumba U Paul u la leh ha ka pyrthei kaba mynta ?

KA BYNTA KABA KHADAR.

KA JINGSHAH-SHITOM BAD KA JINGJOP HA THESALONI BAD BERIA.

Kam. XVII : 1-15.

Jingspel.—I Thesaloni i : 5, 6, 7.

Jingpynkhreh.—Pule Kam. 17 : 1-3 ; I bad II Thesaloni. Pule Kam. xvi : 11-40 kaba iathuh shaphang ka jingjop kaba nyngkong ka Gospel ha Europe. Na Philipi ki Apostol ki la bud ia ka surok-bah ka Egnatian kaba iaid lyngba ka Amphipolis bad Apollonia haduh Thesoloni ka nongbah ka jylla Makedonia.

Ka Thesoloni la ka long ka nongbah kaba pawnam ha ka khaii ka patong, U Paul kat kum la ka rukom u la wad nyngkong-nyngshap ia ki Jiw. Pyniannjor ia ki jingiadei U Paul ha ka jingleit-jingleit jong u kaba nyngkong bad khmih Rom. ix : 2 kaba kdew ia ka jingsngewsih bad ka jingpang nud jong u na ka bynta ki Jiw. Pyrkhat bha ia kane ka jingshisha kaba ai ha ngi ia ka dur U Paul kum u briew bad ka jingkhraw jong u.

U la sah hangta lai sngi Sabbaton. U la pyni-nia na ka jingthoh kaba mut ka Testement Barim.

Pyrkhat bha ia ka rukom jong U Paul :—(1) Pyni-nia (2) U la batai. U la bud ha ka rukom kaba shai bad kaba ryntih ia ki jingjia baroh, u da batai ia ka jinghikai ka Testamen Barim shaphang uta uba la sleh u jong U Blei kumba la thoh ia ka ha ka hukum bad ki nongiathuhlypa ki jingruai Salm, bad ka jingthoh ki kpa tymmen. Khmih Lk. xxiv : 27.

Ka jingiathuhkhana U Paul :—(1) U Khrist U la dei ban shah bad ban mihpat ; shuwa ba u la tyrwa ia U Khrist kum u nongpynim u la pynsabut na ki jingthoh bakhuid ba u dei ban shah bad ban mihpat Ha ka por jong U Paul la don ki nonghikai kiba hikai ba don ar ki Messaiah. Uwei ban shah shitom kumba U Enok u la hikai ; bad sa uwei pat ia La ban jop bad ban seng ia ka Hima U Blei U Messaiah ia uba ngi dei ban pdiang bad ban ngeit. (2) U dawa ba U Jisu ia uba u la ialap u long uta u nongpynim ia uba ki Jiw ki la khmih lynti. Kane ka jingdawa U Paul kam shong eh ha ki jingthoh hynrei halor ka jingshem mynsiem jong u hi ia ka kambah jong ka jingmihpat.

(3) U la ialap ia ka Hima U Blei. Khmih dk. 7 bad ka jingwan arsien U Khrist. Khmih I bad II Thesaloni.

U soh jong ka jingialap :—(1) Bun napdeng ki Jiw ki la ngeit. La pynbor ia ki da ka nia jong u.

(2) Ki Grik ba 'riewblei ruh ki la ngeit.

(3) Bun ki kynthei kiba khraw batri.

(4) Ia ka Balang la seng. Ki la iasoh lok bad ki Apostol. Khmih I Thesaloni ii ; 19, 20.

Ka jingleh bein. Ka daw jong ka—

(1) Ka jingpihuin jong ki Jiw. Bun na ki Jentil kiba ju bud ia ka jingmane ha ka synagog ki la bud noh ia ki Apostol. Ka jingpihuin hangne ka mut ka jingshitrhem. Khmih. Rom x : 2.

(2) Ka rukom jong ki. Ki la ia khot lok ia ki briew bathala na ki kynja bapoh ban pynkhih win jlang ia kata ka nongbah dk. 5.

(3) Ka jingmudui dk. 6-7.

(A) Pynkylla khongpong ia ka pyrthei.

(B) Ialeh pyrshah ia ka hukum U Kaisar.

(K) Ki ialap ia uwei pat U Syiem. U Jisu.

Ka jingmudui ka la long kaba sianti. Ki Jiw ki la tip shaphang ka jingkhihwin ha kiwei pat ki nongbah, kum ha Philipi. Bad ha kano ka por ruh la don ka jingkhih win ha Rom hi, bad la hukum ia ki Jiw ban mih noh. Ki kdew ruh ia ka jingkohnguh Syiem jong ki ia ka Rome, bad ka jingshet kylla ki Apostol namar ba ki la ialap ia uwei pat U Syiem, U Jisu,

Ia U Jason bad ki lok la pyllait noh ynda la ai ka jingbahkhlieh. Bad namar ba ki Apostol ki la don ha ka jingma, kumne kumne ruh la phah noh ia ki mynmiet sha Beria : Pynianujor ia ki nong-Boria bad ki Jiw ha Thesaloni—

(1) Ki kham don akor. Ki la pdiang ia kata ka ktien da ka jingsngew la kloi baroh.

(2) Ki la it bniah ia ki jingthoh khnang ban shem ba ka long kaba shisha kumta.

Bun ki la ngeit ym namar ba la pynbor ia ki da ka nia, hynrei namar ba ki la shem hi ia ka jingshisha. Pynianujor ia ki Jiw ha Thesalonika bad ki Jiw ha Lystra bad Ikonium, khamtam eh ha ka jingiadei bad ka jingpynshitom bein ia ki Apostol. Kumjuh ruh ha Beria ki la pynkulmar ia ka shnong ka thaw, hynrei ki parabangeit ki la ialam ia U Paul haduh Athen. Hynrei U Silas bad U Timothi ki la ia nang sah ha Beria.

Jingthmu **:—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingkordor ka Testament Barim kum ka kot kaba ialam sha U Khrist.**

Jinghikai :—Rebias ia ka lynnong ba la lah, bad kumno U Paul bad ki lok jong u ki la dei ban kynriah noh na Philipi. Iathuh ia ka lynti ba ki iaid (da ka jingiarap ka dur), ka surok bah Egnatian ka long naduh Philipi haduh Itali. Ai ba ki samla kin pyrkhat balei U Paul um shym la sangeh shipor ha Amphipolis ne ha Appolonia ? Ka lynti haduh Thesaloni ka jngai kumba shispah mail, Batai ia ka Thesaloni ka nongbah Mekedonia ba la buhai da ki Rom Ki nong-Thesaloni ki la sngewsarong eh ia la ka jinglong trai shnong Rom.

Kylli ia ki samla shaphang ka rukom U Paul haba u poi ha kano kano ka jaka thymmai. Nangta kylli ia ki shaphang ki khmat jong ka jingkren jong u ha ka synagog. Ai ba ki samla kin kdew ia ki nuksa ha ka Testamen Barim kiba pyni ia ki jingsumar sukher U Blei, bad ka jingkulmar jong u ia U Nongpynim. Khmih 1 Khronikl xvi : 23 ; Salm 105 : 15 Isa. 53 ; Hosea bad kiwei.

U Petros u la pyndonkam ia ka Salm 16 : 10 ha ka sngi Pentekost. Khmih ruh Lk. xxiv : 27 ka rukom da kaba U Jisu Khrist hi u la pynpaw ia kane ka jingshisha. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingkordor ka Testament Barim kum ka kot kaba ialam sha U Khrist. Hato ngi pyndonkam ia ka ha ka rukom kaba dei kum ka Balang ha ki por kiba mynta ?

Ai ba ki samla kin pynianujor ia ki jingiathuhkhana ia kiba ngi iohsngew mynta khamtam ia ki jingiapher hapdeng jong ki.

U Paul u la ialap ia kajuh ka Gospel ha Thesolonika bad ha Beria bad u la pyndonkam ia kajuh ka rukom ruh. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingpdiang jeng ki ia ka Gospel, khamtam eh ia ka jingmut jong ka jingngeit jong ki.

(1) Ha Thesaloni la pynbor ia ki ban ngeit da ki nia na ka jingthoh. Hato ka don jingma ne em ban pynbor ia ki briew ban long Khristan da ki nia ? Ne don ne em ka jingduna ha kum kata ka jingngeit ?

(2) Ha Beria ki la pdiang da ka jingshitrhem ia ka ktien jong u. Ki da bishar bad it la ki long kiba shisha ne em da kaba it bniah ia ki jingthoh bakhuid.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshisha ba u Khristan um bit ban pdiang ia kiei kiei baroh ia kiba u iohsngew khlem da bishar bad ït bniah la ki long kiba shisha ne em. Ne kaei ka jingma ia ka Balang lada kan pdiang khlem da bishar bad ït la ka long shisha ne em ? Ki nong Beria ki la sngew bad ki la ït ruh. Pynianujor bad Lk. 8 : 18. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ka jingiadei hapdeng ka jingpynshitom bad ka jingjop ha ka Balang. Ka Balang ka shongsuk shongsain ha kine ki sngi ha ka jingiadei jong ki bad ka pyrthei. Balei ? Kiei ki jingmyntoi ki ba mih na ka jingpynshitom bad ka jinglehbeiñ ? Bad kiei ki jingma ia ka Balang na ka jingbymdon jong ki ?

Ki jingpyrkhat kiba ia dei (1) Hato ka don ka jingma ba ka jingiathuhkhana ka jong ka Balang mynta ka long shaphang ka Gospel bad ym ia ka Gospel hi ?

(2) Ngi iohsngew bun ki jingiathuhkhana ha kine ki sngi kiba tyrwa ai ha ngi ia ka jingpynim ha ka l'ang ka Balang bad ka jingsynshar-kha—dar—da kano ka tarajur ngin thew ia ki ?

KA BYNTA KABA KHADLAI.

U PAUL HA KA LYNTI-IEW ATHEN.

Ki Kam. XVII : 16 21.

Jingspel :—1 Kor. ii : 1-2

Jingpynkhreh :—Pule Kam. XVII : 16-21.

Ka Athen, mynshuwa ka la long ka nongbah ka Attica, ka rympei jong ka jingnang jingstad, bad ka jingshai Grik. Hynrei ha ka por jong U Paul, kam long shuh kumba ka ju long mynno-mynno. Ki la shah jop bad la synshar ia ka da ki Rom. Ym don shuh ha ka ki 'riewpyrkhat jylliew, ki nongrwai bad ki nongphawar kiba pawnam, kum ha ka por U Socrates bad U Plato. Ka long ka nongbah kaba itynnad. bad ka jingtei jong ka ki long da ki mawjlih baphyrnai. Ha man la ki surok la don ki dur jong ki blei

Grik bad kiwei pat ki jaid bynriew. Hapdeng ki blei kiba ju mane ha ka por jong U Paul ngi shem—

(1) Ka Athene—ka kmie jong ka lyer.
(2) Ka Demeter—ka kmie jong ka khyndew.
(3) U Zeus—U Blei jong ka bor.

Hangta ruh ngi shem ia ka dur jong u 'lei Minerva, Jupiter bad ki khyndai ki 'lei kynthei kiba pyniaid ia ka jingtrei stad. U Pansarius u la leit khmih kai ia ka Athen kumba sanphew snem hadien ba U Paul u la poi hangta. U la thoh hynriew tylli ki kot ban batai ia ka jingitynnad jong ka Ki rukom im bad ki jaid niam ia kiba u la shem ha ka, u la thoh ba don ha Athen kham bun ki dur blei ban ia kaba u la shem ha ka ri Grik baroh kawei. U Peteonius u la kren-kren dung ia ki bad u la ong "Kham jem ban shem ia ka dur blei ha Athen ban ia u briew:" U luk-u lak ha Athen u long uba dap da ka jingngeit-bieij suda. Hynrei kiba nang-ba stan ha kawei ka rukom ki long kiba khlem niam, bad ki sngewbha ban pynlut bun por ban ia said-thma shaphang ka jingstad. Ki nong Athen ki long kiba sngewbha ban sngap ia kano kano ka jinghikai thymmai Bad ha ki jaka-iew jong ka bun ki nonghikai ki ju hikai, hapdeng kine ki 'riewstad.

Lada don artylli ki skul ne kynhun kiba paw khmat. Khmih. dik. 18.

(A) Ki Epikuri ki long ki nongbud ia U Epicurus (341-270). Ki long kita kiba len ia kiei-kiei baroh kiba kynja mynsiem. Ki ngeit—

(1) Ka jingthmu kaba kongsan jong ka jingim ka long ban ioh ka jingsuk kaba long ka jinglong laitluid na ka jingshitom ha ka met ne ha ka jingpyrkhat.

(2) Ym shym la thaw ia ka pyrthei, hynrei ka la shu man long da ka jingjia ryngkhat.

(3) Ki blei kim don bynta ei-ei ruh em ha ka jingpynlong ia ka pyrthei bad kim don jingiadei ei-ei bad ka

Ha ka por U Paul kine ki jinghikai baroh ki la troin bad ka jingsuk ka la man long pynban ka jingthrew ia kiei kiei kiba poh.

(B) Ki Stoik. Ki la long ki nongbud U Zeus (330-230). Ki ngeit—

(1) Ba kiei-kiei baroh ki long blei. Ka pyrthei ka long ka met U Blei, bad U Blei U long ka mynsiem jong ka pyrthei.

(2) Ba la synshar ia ka jingim da kawei ka ain-ka kanun bym lah kylla bad kaba neh junom.

(3) Ka kamram kaba nyngkoug ka jong u briew ka long ban wad ia ka jingbha, bad ban ñiew synrum ia ka spah ka phew, ka jingsuk ne ka jingpang.

Pyrkhat bha ia ka jingwan poi U Paul u nongialam ktien syiem U Khrist hapdeng kine kiei-kiei baroh. U Paul u la long u ' stad hi, uba nang ia ka jinghikai bad ka rukom saidthma Grik, namar la hikai ia u ha Tarsus. Um shym kren shaphang ka jingitynnad ka nongbah Athen, ki dur blei, ki ingmane, bad ka jingstad jong ka. U la iohi lut ia ki. Hynrei u la leh bymsuidñiew ia ki. U la kren tang kawei napdeng kiei-kiei baroh—"Ka duwan ha U Blei ia u bym-ithuh." Pyrkhat bha kumno kine kiei-kiei baroh ki la ktah ia U Paul—

(1) Ka la ktah ia ka mynsiem jong u.

(2) Ka la pynshit myniem ia u ban leh ei-ei.

Ym shym la iathuh ha kano ka rukom u la kren, hynrei ka dk 18 ka ai ha ngi ia ki subject. "U Jisu bad ka jingmihpat jong u." Khmih ia ki ktien sih kiba poh ia kiba ki la pyndonkam "u Blab-blab". Ka jingmut tynrai ka long u sim u ba bam ia ki jaid symbai hangne bad hangtai khnang ban im. Ka mut u briew uba lum lang ia ki kynja jingstad hangne bad hangtai, uba spel bha ia ki, bad uba pyndonkam ia ki ban pynmyntoi ialade. Khmih ruh ba ki tharai ba U Paul u hikai ia ki blei khyllah. Ki pynlong blei ia U Jisu, bad ia ka jingmihpat. Kane ka pynpaw haduh katno ka jingbymsngewthuh jong ki.

Jingthmu :—Ba ki samla kin ia pyrkhat ia U Paul ha Athen. U Khristan ha ka pyrthei ba khlem U Blei uba shisha, bad ka khubor jong u.

Jinghikai :—Rebais ia ka lynnong ba la lah, bad ka jingwan poi U Paul marwei ha Athen. U da khmih lynti ia u Silas bad u Timothi na Beria. Batai shaphang ka nongbah Athen.

(A) Ka jingitynnad jong ka jingtei jong ka.

(B) Ka burom jong ka. Ka nongbah jong u Socrates, Eucipides bad u Plato, la shisha kam long shuh kumba ka la ju long. Ka long-ing-longsem jong ka jingstad pyrthei. Ka kut baskhem ka niam-ka-rukom Grik, bad ka synrang jong ka tynrai jong ka jingtip.

Ai ba ki samla kin ia pyrkhat kumno u Paul u la pynlut ia kita ki sngi ha Athen, bad kumno ki hi kin ia pynlut ? Ialam ia ki ban mut dur ia u Paul u nonglam ktien U Jisu ha kum kata ka jaka, bad kumno ka la ktah ia u ? Nangta ai ba kin spel ia ka dk 16. La pynkhih buk ia u Paul ha Athen daei ?

(1) Bun ki blei thaw. (2) Ka duwan ha U Blei ia u bym ithuh.

Hato kine ki don mynta hapdeng jong ngi ?

Ialam ia ki ban pyrkhat ba ka jingdon blei thaw bad ka duwan ha U Blei ia u bymithuh ka pynpaw aiu shaphang u briew ia uba la thaw ha ka dur U Blei ? Ka don ne em ka jingsngewma ha ka dohnud u briew ban ieh noh ia U Blei—ban ym ñiew shuh ia u ?

Kylli ia ki samla shaphang ka Gospel ia kaba u Paul u la ialap ha Athen, haba u iasaid nia bad ki Jiw ha ki Synagog bad ha ki jingiasaid thma jong u bad ki riewstad ha ki jaka iew, bad kumno ki la sngewthuh bakla ia u.

Ka Athen, lah ban ong. ha kane ka por ba ka la long ka nongbah kaba la iap ha ki liang baroh. U Paul u pynbnu ha ka ia U Jisu uba la mihpat. Hato ka Gospel u Paul ka long kaba iadei bad ka por bad ka jaka ?

Ai ba ki samla kin pyrkhat kumno ngin pynsngew ia ka Gospel ha ka pyrthei kaba sngewthuh bakla ia ka, bad ialam ia ki ban pyniadei ia ka Gospel bad ka pyrthei kaba mynta.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Hato ka dei ne em ba ka jinglong jingim jong ka pyrthei kan pynkhih buk ia ka Balang. Ka don ne em ki dak kiba pynpaw ba ka Balang jong ngi ka long ka Balang kaba la pynkhih ?

(2) Kaei ka kam kaba donkam tam ha khmat ka Balang jong ngi ha kine ki ri lum, ha ri India, bad ha ka pyrthei ?

KA SYNTA KABA KHADSAW.

KA GOSPEL HAPDENG KI 'RIEWSTAD.

Jingspel :—Kam. xvii : 22-23.

Jingpynkhreh :—Pule kam. 17 : 16-34. Rebais ia ka lynnong ba la lah. La kem ia U Paul, bad la ialam ia u na ka jaka iew, bad la ai lad ia u ban kren hakhmat ka Durbar Ariopagus. U Paul u la lah hikai ia U Blei uba thymmai. Kane ka long kaba ma ia ka nongbah baroh kawei. Ka la long kaei-kaei kaba pyrshah ia ki blei jong ka Athen ban pynrung ia ki blei thymmai. Ia u Socrates sawspah snem mynshuwa la bishar namar ba u la dawa ba ki blei jong ka nongbah Athen kim long ki blei, bad ba u la pynrung ia ki blei thymmai. Ka dei ka kam ka Dorbar Ariopagus ban sngew bad ban bishar ia kaba U Paul u don ban ong. Ym shym la mudui ia u. Kane ka long ka jingsngew ba lam phrang.

Khmih bha kumno U Paul u la kem kynsan ia kane ka lad ban iathuh ha ki ia ka Gospel. Pynianujor ia ka jingiathuhkhana jong u bad kiwei pat kum ha Antiok-Pisidia, Lykaonia, Lystra, Thesalonika bad Beria. Ym shym la shah ia u ban pyndep ia la ka jingiathuhkhana La khang jad ia u namar ba la pynwai-noh ia ka Dorbar. Ka jiingjathuhkhana U Paul ha Athen :—

A.— (1) U kdew ia ka jingshisha ba ki long kiba shait mane blei, ki Athen kin pdiang ia kane kum ka jingiaroh. Ha U Paul ruh ki blei-thaw baroh ki kdew ia ka jingshisha ba ka mynsiem mane ka don ha u briew baroh.

(2) U Paul u la shim kum ka subject ia kata ia kaba ki hi ki iaphla, "Ka duwan ha U Blei ia u bymithuh." Kane ka la pynpaw ha U Paul ba ki nong Athen ki don ka jingsheptieng ba don U Blei ne ka blei ia kiba ki kim shym tip.

(3) U Paul u phla ia lade kum u nongpynbna jong uta U Blei ia uba ki kim ithuh. Dk 23.

B.—U pynpaw ia uta U Blei u long uba kumno.

(1) U long u nongthaw bad u nongpynlong ia kiei-kiei baroh. Khmih Isa. 42 : 5. Kane ka jingshisha ka la long

kaei-kaei ia kaba ki Stoik ki lah ban pdiang, hynrei ki Epikuri ki kyntait nadong shadong. Dk. 24.

(2) Namar ba u long u nongthaw ia kiei-kiei baroh um shong ha ki ingblei ba la thaw da ki kti. Um donkam ia ka jingkñia. U Paul hangne u kren pyrshah eh ia ka jingmane blei thaw. Ki Grik ki ju ngeit ba ki blei ki donkam ia ki jingkñia ki jong ki briew khnang ba kin suk kin sain. Ki Epikuri kin pdiang kumne-kumne ia kane ka jingphla U Paul namar ki ju hikai ba ki blei ki la long kiba biang ha lade hi, bad kim kwah ei-ei na u briew. U Paul u ban eh ia kane ka jingshisha ba U Blei um long tang u nongthaw. hynrei u long ruh uta uba kyrshan ia kiei-kiei baroh, Khmih Isa 66 : 1-2 ; Salm 50 : 8-12 ; Kam 7 : 47-50 : Eph. 4 : 6.

K,—U Paul u la hikai ia kiei-kiei baroh ia kiba U Ble u la leh

(1) U la thaw na kawei ka snam ia u kynja bynriew baroh. Ha kine ki ktien don ka jingsneng ia ki nong Athen kiba ñiew ialade ba ki dei tang ma ki ki kiba long ki trai shnong shisha jong ka Athen, bad ia ki Grik baroh namar ba ki ju ñiew ialade ba ki long ka jaid kaba pher. Dk. 26.

(2) U Blei u pyniaid ia ka pyrthei kat kum ka jingthmu jong u. Dk. 26

(3, Ka jingthrang u briew ia U Blei ka long kaei-kaei kaba ngi khmih lynti, namar u briew u long u khun-u ksiew jong U Blei U Paul u pyndonkam ia ki nongrwai jong ki Stoik ban batai ia kane U Aratus na Kilikia bad Cleanthus kat kum ka jinghikai jong ki, U Blei u don ha kiei kiei baroh bad kiei-kiei baroh ki long ha U Blei.

D.—Namar ba ngi long ki khun U Blei ka long kaei kaei kaba pynjah burom ia ngi bad ia U Blei ban shna bleithaw. Ngi pynjah burom ia U Blei haba ngi pyrkhat ba ki bleithaw ia kiba la shna da ka kti u briew ki lah ban pynpaw ia u, uba long ka jor tynrai jong ka jingim. U Paul hangne u pynrem nadong shadong ia ka jingmane blei thaw, bad u leh ia kata hapoh ka kut ba skhem jong ka hi.

(1) Ka jingmane ia ki blei thaw ka long namar ka jingbymtip. Khmih Kam. 3 : 17. U Blei um shym la ñiew eh ia kata ka jingbymtip, hynrei namar ba u la pynpaw

ialade ha U Jisu Khrist u khot ia ki briew ban kylla kaba mut bad ban ngeit.

(2) Bad u la buh ka sngi ha kaba un bishar ia ka pyrthei. Ka jingshisha ba U Blei u la pynpaw ia lade ka pynsabut ba U Blei u long uba im. Bad ki briew baroh ki long ha ka jingiadei bad u da uta ia uba la phah ia ka ban pynpaw ia u. U Blei ruh u la ai ka jingpynskhem ia kata da kaba u la pynmih pat ia U Jisu na kiba iap.

Khmih kumno ki briew ki la pdiang ia ka khubor U Paul.

(1) Don kiba la rykhie beiñ.

(2) Kiwei pat ki la buh teng.

(3) Don kiba la ngeit, kum U Dionisias bad ka Damaris.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat kumno ka Gospel ka la ieng ha khmat ka jingstad ba kynja pyrthei.

Jinghikai —Rebais biang ia kaei kaba U Paul u la leh ha Athen, bad kumno la ialam ia u ha khmat ka Dorbar Ariopagus. Batai ha ki samla ia ka jingthmu jong kane ka Dorbar, da kdew ba kat kum ka jingmut jong ki, ka long kaba ma ia ka nongbah ba ki briew kin ialap ia kiwei pat ki blei hapoh jong ka. Iathuh shaphang U Socrates. Nangta kylli ia ki samla shaphang kiwei pat ki jingiathuhkhana ki jong U Paul. Pynianujor bad ka jingiathuhkhana ha Athen. Kdew bad batai ia ki khmat jong ka jingiathuhkhana, bad kumno U Paul u la kiar na kaba pynthut ia ki; u da pyndonkam ia ki rukom ki jinghikai bad ki jingrwai jong ki hi. U Paul u la kren ynda u la duriap bha ha Athen. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka jingdonkam ban pynkhreh ia ki jingiathuhkhana da kaba kynmaw ia ki—

(1) Nongsngap.

(2) Ki jingngeit bad ki jinghikai jong ki hi.

(3) Ban tyrwa ia U Khrist kum u nongpynpaw uba janai bad uba pher u jong U Blei.

(4) Ka jingbishar U Blei ia ka pyrthei da la U Khun.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Ngi iai-ban ir-shi-it ia ka jingdonkam ka jinghikai kaba kham shaneng hapoh ka Balang. Don jingma ne em ia ka Balang Khristan na kum kata ka jingstad.

(2) Balei ka Union Christian College, Barapani bad kiwei kiwei de ki College Khristan ki long kiba donkam ha ka ri jong ngi ha kine ki sngi ?

(3) Ka khubor bad ka bor jong ka Balang kaba nyngkong ka long ka jingmih pat ka jong U Jisu Khrist. Hato ngi ai ka jaka kaba dei ia kane ka subject ha ka jingiathuhkhana jong ngi mynta ?

KA BYNTA KARA KHADSAN.

KA GOSPEL HA KA KUT BA SKHEM JONG KA POP.

Jingspel :—Kam. xviii : 9-10.

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xviii : 1-10. U Paul u la mih noh na Athen bad u la wan sha Korinth. Ym shym la ai ia ka daw balei u la lah kynriah noh. Lah ban ai artylli ki daw.

(1) La hukum ia u da ka Dorbar-Ariopagos ban kynriah noh namar ka jinghikai niam jong u.

(2) U la kynriah hi, namar um sngewbha ban tyrwa biang ia U Jisu kum u Nongpynim ha kito kiba rkhie beiñ ia U Khrist.

Ka Korinth :—Ka nongbah Grik ha kane ka por, bad ka jaka shong U Lyngskor Rom, ka la long ka nongbah kaba pawnam namar ka spah ka phew. bad ka *jingbymman* jong ka. Wat ka kyrteng jong ka, ka la long ka phawer. Ki briew ki ju ong "ka jinglong-jingim kum ki Korinth," da kaba kdew ia ka jingim bapoh bad ba pop khmih 1 Korinth vi : 9-11. U Paul u la thoh ia ka shithi sha ki Rom na Korinth. Ki Dkhot 22-31. ha ka lynnong kaba nyngkong jong kitei ka shithi ki pynpaw ia ka jinglong jong ka nongbah Korinth ha ka por ba U Paul u don.

Ka long ka kambah ka jong U Blei ba la seng ia ka Balang ha Korinth. Ka long ruh ka jingpynsabut kaba neh junom ia ka jingshisha ba ka Gospel ka lah ban jop hangno hangno ruh. U Paul u la don marwei ha Korinth, u dang ap ban ioh ktien kumno ka kam ka long ha Thesaloni bad

Beria. Haduh mynta U Sailas bad U Timothi kim pat shym wan la u la hukum ba kin wan ha u kloi-kloi ha Athen.

Dkhot 2. U Suetonius u la thoh ba u Patsha Klaudius u la buh hukum ha ka snem 49 H. K. ba ki Jiw baroh kin kynriah noh na Rom. Ka daw ka long ba don ka jingkulmar hapdeng jong ki shaphang uwei uba kyrteng U Krestos. Ka jingbatai kaba kham shong nia lehse ka long ba don ki Jiw kiba la ialap ia U Jisu ba U long U Khrist, bad ba kata ka la pynkulmar ia ki Jiw, lehse ruh U Akwila u long uwei na kita kiba na Pontus. Khmih Kam. ii : 9. Kata ka mut ba u la long khristan shuwa ba u la ia kynduh bad U Paul. Bad kata ka ai kawei pat ka daw balei ba U Paul u la leit shong bad u nalor ba ki ju ia trei ia kajuh ka kam. Ki khynah Jiw ki la dei ban nang ia kawei ka kam. U Rabbi Judah u la ong shisien "uta u bym hikai ia la u khun ban nang ia kawei ka kam u leh syriem kumba u hikai ia u ban long u nonglute." Khmih Kam. 20 : 35 1 Thes. 2 : 9 ; 2 Thes. 3 : 8.

Ka kot ka jinghikai ki khadar ki Apostol ka hikai ba kito kiba dawa ba ki long ki Prophet bad ki Nongiathuhkhana ki la dei ban kyrshan ialade da la ka kam.

U Paul ha Korinth u la trei da la ki kti ban kyrshan ialade haduh ba U Silas bad U Timothi ki la wan rah jingiarap ia u na ka Balang Philipi. hynrei ha ka sngi Sabaton u la pyni nia ha ka Synagog. Khmih Phil. 4 : 13. 2 Korinth 11 : 9.

Pyrkhat bha kumno ka jingwan poi jong kito arngut ka la pynshitrhem ia U Paul ban trei shuh shuh namar mynta u la lait na kaba kyrshan ialade, bad ba u don ruh ki ban iarap ia u ha ka kam.

Khmih kumno ki Jiw ki la kyntait ia ka Gospel, bad U Paul u la phai sha ki Jentil. Khmih Kam. 13 : 51.

Pyrkhat bha ia ki ktien U Paul "ka snam jong phi" dkhot 6. Khmih Esekiel 33 : 4. Math. 27 : 25. Ki mut—

(1) Ka jingmaham.

(2) Ka jingkyntait ia ka jingkit khlieh na ka bynta jong ki. Khmih Esekiel 33 : 8-9. 2 Samuel 1 ; 16. Kam. 20 : 26.

Ka jingroi ka kam ha Korinth –

(a) U Krispos lem bad ka ing jong u— Uwei na ki nongsharai jong ka Synagog uba ju ialam ia ka jingiaseng bad pynbeit kam.

(b) Bun na ki nong Korinth. Khmih 1 Korinth 1 : 2, 14-16. Rom 16 : 5-23.

Baroh khadphra bnai u Paul u la hikai ia ka ktien U Blei, khnang ban seng nongrim bha ia ka. Balang. Bad u la trei ruh ha ki jaka kyndong kylleng ia ka nongbah. Khmih 2 Korinth 1 : 6-10.

Ka jingiathuhpaw :—Khmih. Math. 28 : 20, Kam 9 : 4-6 ; 16 : 9 ; 22 : 17-18 ; 23 : 11 ; 27 : 23-24. Khmih ruh bad pynianujor bad I Syiem 19 : 4 : 14 Jereme. 1 : 6-8 ; 15 : 15-21.

Pyrkhat bl.. Ka jingkular ha ka jingpyndep jong u ia la ka jingkular ha ka jingim U Paul.

Jingthmu : Ban pyrkhat ia ka jingwan poi bad ka jingtrei donbor jong ka Gospel ha Korinth. Bad ka jingkular U Blei ia ka Balang.

Jinghikai :—Rebais ia ki bynta shaphang ka nongbah Athen na ka lynnong ba la lah. Nangta ialam ia ki Samla ban iohi ia ka jingiapher hapdeng ka Athen bad ka Korinth

Athen.	Korinth.
(1) Ka nongbah jong ka jingstad—Ki nong Athen kim ju kloi ban shah shkor ia kaei-kaei ruh kawei pat, hynrei tang ban ioh sngew ia kaei-kaei kaba kham thymmai.	(1) Ka nongbah jingkhaii—Ha kiba ki die ia ki jaid jingdie bun jaid.
(2) Ka nongbah kaba dap da ki Ingmane. Bad ki blei thaw, ki long kiba shait mane blei. Kam 17 : 22.	(2) Ka nongbah kaba paw nam namar ka pop jong ka. Khmih Rom. 1 : 22-38. Ia kaba ngi lah ban shim kum ka jingbatai ia ka jinglong ka nongbah Korinth.

Athen.	Korinth.
(3) Tang khyndiat ngut ki la ngeit ia ka Gospel.	(3) Bun ki la ngeit. Khmih. Kam 18 : 8.
(4) Ngim ju pule shuh shaphang jong ka ha ka Testament Bathymmai.	(4) Ka la man long ka Balang kaba khlain— bad U Paul u la thoh artylli ki shithi sha ka.

Ai ba ki samla kin ia pyrkhat balei ka Gospel ka la roi ha Korinth bad ym ha Athen. Hato U Paul u la ialap ia ka Gospel kaba pher ha Korinth ban ia kaba u la leh ha Athen. Khmih Kam. 17 : 22-31 ; 1. Kor 2: 1-5, 12-16; Kam 18 : 5.

Kylli ia ki Samla kumno U Paul u la im ha Korinth bad batai ka jingngeit ki Jiw ba u briew baroh u dei ban nang ia kawei ka kam khnang ba u lah ban kyrshan ia lade. Kylli shaphang ka jingiarap na ka Balang Philipi.

Ka jingkynshew Balang kaba nyngkong :—Kumno kane ka la iarap ia U Paul ha ka Kam ? Bad ka jingdon U Silas bad U Timothi ruh ka la pynshit rhem ia u. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia kine ar rukom ban ialap.

(1) Da ki briew kiba kyrshan da ka hi ialade da la ka Kam. Hynrei kiba ialap haba ki lait kam.

(2) Da ki briew ba la kyrshan da ka Balang. Kumba ka Balang Philipi ka la kyrshan ia U Paul ha Korinth, pynianujor ia kane bad ka rukom ka Balang jong ngi. Nangta ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ka kam Pastor bad ka jingkyrshan ia la u Pastor, bad kiei ki kam ngi lah ban leh ban iarap ia ki nongtrei jong ka Balang ha kine ki sngi. Kylli jingkylli shaphang ka jingiadei jong ki Jiw bad ka Gospel. Bad batai ia ka jingmut jong ka jingkyntait jong ki ia ka Gospel.

Hato don ki briew mynta ia kiba ka Balang kam banse ban ong ha ki : "Ka Snam jong phi kan long halor ka khlieh jong phi hi, bad kiba kumno kum kita ki briew ?

Pyrkhat ia ka jingroi ka kam wat ha Korinth.— Hapdeng kata ka jingroi U Paul u la ioh ka jingithuh paw. Ai ba ki samla kin spel ia ki dkhot 9 bad 10, nangta kylli ia ki balei ba U Paul u la sheptieng ha Korinth. Lah ban ai ia kine ki jubab.

(1) Ka jingpihuin ki Jiw-

(2) Ka jingpdiang kaba pher jong ki Gentle ia ka Gospel. U Paul u la khuslai bad u sheptieng la kin ieng skhem ne-em ha ka jaka kaba kum ka nongbah Korinth.

(3) Ka jingkhraw ka kam—u sheptieng ialade ha khmat ka kam.

Pyrkhat (1) Ia ka hukum U Trai,—ka pynskhem ha U Paul ba u la leh ia kaba dei haba u la phai noh sha ki Jentil.

(2) Ka jingkular U Blei.—Ka jingkular U Blei ba U don ryngkat ka kham khraw ban ia ka jingbymman ka nongbah Korinth. Namar wat ha Korinth U Blei U don bun ki mynsiem. U Paul u long shi bynta na ka jingthmu U Blei ha ka nongbah Borinth. Namarkata u la sah khadphra bnai hangto.

Ki jingpyrkhat kiba iadei—

(1) Kaei ka Gospel na ka bynta ki nongbah bad ki shnong kiba sniew kum ka Korinth. Hato ka Balang jong ngi ka don ka Gospel, bad ka lah ban ialap ia ka ha kata ka rukom ban pynkylla kaba mut ia ki briew kiba kum ki Rorinth.

(2) U Jisu Khrist U la wan ban wad ia kiba la jah noh—hato ngi bud ia ki dienjat jong U kum ki samla bad ka Balang ?

(3) Pyrkhat Math. 28 : 20. Ka jingkular U Jisu ka neh. Hato ki don ki dak ba ka Balang jong ngi ka sngewthuh ia kata ka ka jingkular ha ka jingpyrshang jong ka ban pynphriang ia ka Gospel ?

KA BYNTA KABA KHADHYNRIEW

U BLEI U PYNDEP IA LA KI KULAR.

Kam. XVIII : 12-22.

Jingspel :—Kam xviii. 14-15.

Jingpynkhreh :—Pule Kam 18 : 9-22. Kine ki jingjia ki la jia hadien ba U Paul u la shong khadphra bnai ha Korinth. U Lukas um shym la thoh lut ia ki jingjia baroh,

hynrei u la jied ia kiba u kham sngewbha ban pynsah jingkynmaw. U Paul u la poi ha Korinth ha kaba sdang ka snem 50 H. K.

U Gallion u la shimti ia ka kam ha ka snem 51 H. K. U la long u briew uba stad bad uba shemphang. Ka histo ry ka iathuh shaphang jong u ba u long uwei ia uba ki briew kim banse ban ieit. Namar ba u long uba la wan shen, ki Jiw ki la tharai ba ki lah ban pynkohnguh iauban bishar ia U Paul. Khmih (1) Ka plan jong ki. Ki la pynkhih ia ki Jiw boroh bad ki la wallam la U Paul ha khmat ka khet bishar kum ka daw ka jingkhihwin.

(2) Ka jingmudui. Ba u pynkohnguh ia ki briew ban mane ia U Blei pyrshah ia ka hukum.

Ka ktien hukum hangne ka lah ban mut—

(1) Ka hukum ka niam—ka rukom jiw. Namarkata ka jingmudui ka long kaba ia dei bad ka Niam-ka-rukom Jiw. Hynrei ka jingbatai kaba kham bha ka long ba ka mut hangne—

(2) Ka hukum ka Sorkar Rom. Ka niam Jiw ka la long ka niam kaba la shah jem da ka Sorkar Rom. Ki ia pyrshang ban pynsabut ba U Paul um long u nonghud jong kata ka niam Jiw ba la shah jem, hynrei ba u long u briew uba hikai ia kaei-kaei kaba bakla, uba pynkohnguh ia ki briew ban ieh-noh ia kata ka niam ia kaba ka Sorkar Rom ka la pdiang kum kaba dei. Namarkata U Paul u long uba rem ha khmat kata ka hukum Rom, namar ba u hikai ia ka niam bym dei, khmih 16 : 21. Kane ka jingmudui ka long kaei-kaei ba la la pyrkhat bha ha ka rukom kaba sian, hynrei U Gallion u la long uba stad ruh, bad u la (1) sngewthuh ia ka buit jong ki, bad u la pyniaphcr hapdeng ka aiñ-ka kanun Rom bad ka hukum ka niam-ka rukom Jiw, bad u la kyntait ia ka jingmudui namar kam shym iadei bad ka kam Sorkar.

(2) U la sngewthuh ruh ba ka daw nyngkong jong ka jingmudui kam shym long ka jingieit ia ka aiñ Rom, hynrei ka jingshitrhem na ka bynta ka niam Jiw.

(3) U pynkynmaw ia ki ba ka Sorkar Rom ka la aiti ia ka bor ban bishar ia kiei-kiei kiba iadei bad ka niam ka ki hi. Dk. 15.

· Dk. 17, Ka ktien "baroh ki la kem" ka lah ban kdew ia ki Grik, namar dei ma-u uba la kren pyrshah ia U Paul, (Ne ki Jiw, namar ba um shym la buh ia ka jingmudui ha ka rukom kaba dei). Khmih I Kor. i : 1. Hato u nongsynshar ka synagog uba la bud ia U Krispos u la wan long Khristan ruh ? Ki ktien " U Gallion te um suidñiew ei-ei ruh ia kita kiei-kiei" la pyndonkam bunsien bad pynrem ia U Gallion. Hynrei ka jingmut kaba shisha kam long kumta. Kam dei ka kam jong u ban leh ei-ei. Kata ka dei ka kam kiwei pat ki nongtrei-kam Sorkar, hynrei lada la wallam ia ka ha khmat ka khet bishar, un jin da la bishar. Ka long habar ka bor synshar jong u.

Ka jingkular U Paul.—Khmih Jingkhein vi ; 1-21. U Paul u la bat ia ka kular khlem da pynbor ia u dano-dano. Lada la bat pyrkhing ia ka hukum shaphang ka kular, ka jingkhi ia ka khlieh ka long ka dak ba la pyndep ia ka kular, bad lah ban leh ia ka tang hapoh ka Temple, bad ban thang ia u shñiuh ryngkat bad ka jingainguh. Hynrei ia kita kiba shim ia ka kular ha ri nongwei la shah ia ki ban khi ia la ka khlieh hynrei ki dei ban sumar ia u shñiuh bad ban wan rah ia u bad ban thang ha ka Temple. Kane ka batai balei ba U Paul um treh ban sah slem ha Ephesus namar ba u da kyrkieh ban leit kiew sha Jerusalem. Dk. 21. Ki ktien "u la leit kiew" ki mut u la leit kiew sha Jerusalem, Kane ka pynkut noh ia ka jingleit ïalap kaba ar U Paul, bad u la poi biang ha Antiok. Na ka bynta ka jingiadei U Paul bad ka hukum kaba iadei bad ka kular khmih Kam x : xvi.

Jingthmu :—Ban ialam ia ki samla ban iohi ba U Blei U la pyndep ia ki jingkular U Paul ha Korinth bad kumno U Paul ruh u la iaid da sumar bha ba un ym pynsngewsih ia ki para Jiw ha ki kam, lada kita ki kam ki iadei bad ka jingshem mynsiem Khristan jong u.

Jingkikai :—Kylli ia ki samla shaphang ka jingshem mynsiem U Paul ha Korinth, bad ialam ia ki ban pyrkhat ia ka jingithuhpaw ia kaba u la ioh. Khadphra bnai U Paul u la trei ha Korinth ; ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia

kaba ŭ la leh hā kita ki bnai, bad kumno U Blei U la kyrkhu-kyrdoh ia u. Ha ka snem 51 H.K., la wan poi U Lyngskor uba thymmai na Rom. Batai u long uba kumno bad ka kam jong u.

Nangta ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka jingmudui pyrshah ia U Paul. Kylli shaphang ka buit jong ki Jiw. Batai lada donkam ia ka kyrdon ka Niam-ka-rukom Jiw kum ka Niam ba la shah jem.

U Gallion u la ai jubab kaba dei ne em ia ka jingmudui jong ki ? Pyrkhat bha ia ka jingñiew beiñ kaba da ka ktien jong u "Ah phi ki Jiw." U Gallion u la tip lupa shaphang ki Jiw, bad kumno ki pynkhihwin jlang ia ki nongbah jong ka hima.

Ka jingshitrhem ki Jiw ka la ialam ia ki wat ban mudui ia kaba iamler shaphang U Paul. Ai ba ki samla kin pyrkhat haduh katno ka jingshun bad ka jingpihuin ka lah ban ialam bakla ia u briew.

Balei ki baroh ki la kem ia U Sosthenis ? Bad balei U Gallion um suidñiew ei.ei ruh ia kine kiei-kiei ? Nangta ai ba ki samla kin pyrshang ban iohi kumno la pyndep ia ki jingkular U Trai ha U Paul da U Gallion u 'riew pyrthei. U Blei U ju leh kumta barabor ?

U Paul u la sumar bha barabor ban ym pynthut ia ki para Jiw. Namarkata u kohnguh ia ka hukum. ha U Jisu Khrist. Batai ia ka jingkular bad kumno U Paul u la pyndep ia ka. Nangta ai ba kin pyrkhat ia ka jingkordor "ka jingkular" ha ka niam. Hato ngi lah ban pyndonkam shuh shuh ia ka ?

Ki jingpyrkhat kiba iadei—

(1) Haduh katno ka long kaba dei ia ka Balang ban wad jingiarap na ka Sorkar bym long Khristan ha ka por ba tan ne ba pynshitom beiñ ia ka ?

(2) La pyndonkam ia U Gallion ban iarap ia ka Balang. Hato don ki dak mynta ba U Blei U synshar halor ki jingjia kiba pher ha kata ka rukom ba kan long kaba myntoi ia ka Balang ?

(3) Pyrkhat ia ka jingkular jong U Khristan.

(4) Pyrkhat ia ki jingma baroh ia kiba U Paul u la ia kynduh, bad ki jingshahshitom ia kiba u la shah. Balei ngi ia ud ha ka Balang kaba mynta ? U Paul um shym ud ei-ei.

KA BYNTA KABA KHADHYNNIEW.

U APOLLOS U JIW UBA STAD.

KAM. XVIII ; 24-28.

Jingspel ;—Lukas ix. 23-24.

Jingpynkhreh ·—Pule Kam xviii : xxiv ; xix : i-vii. U Apollos u dei u Jiw na Alexandria, ka nongbah kaba khraw nam. Ki Jiw kiba shong ha Alexandria ki la long lajan baroh ki nongbud ia U Philo. U Apollos ruh u la pynpaw ia ka dak jong ka jingstad Alexandria. U long uba nang-ba stad ha ki jingthoh bakhuid, uba nep jingmut bad uba pnah ktien, la hikai ia u ha ka lynti U Trai. Bad ha Ephesus u la hikai biang-biang ia kiei-kiei shaphang U Jisu hynrei u tip tang ia ka jingbaptis U Ioanis. Ka ktien "Ka Lynti U Trai" ka kdew ia ka khubor U Ioanis. Khmih ruh Isa. xl : 3.

U Apollos u long u nongbud ia U Ioanis uba la khot ia ki briew ban kylla kaba mut bad ban pynkhreh ialade ban pdiang ia U Messaiah.

(1) Ka jingbaptis jong ka jingkyllakabamut ia ka ban map ia ki pop. Khmih Mk. i ; 4.

(2) Ka jingbaptis kaba long ka jingpynkhreh ia ka bor ban joh diang ia ka jingbaptis U Mynsiem Bakhuid. Khmih Mt. iii : 11.

Pynianujor ruh bad ka jingbaptis Khristan. Khmih. Mt xxviii : 19.

A.—U Apollos kum u nongbud ia U Ioanis u angewthuh ia kine—

(1) Ba U Ioanis u long u nongmait lynti ia U Messaiah. Khmih Math : iii : 1-3.

(2) Ba U Ioanis u la pynbaptis ia ka jingbaptis jong ka jingkylla-kaba-mut. Khmih Mk. i : 1-11.

(3) Ba U Ioanis u la pynbna ia U Jisu Uba na Nasareth, kum U Messaiah. Khmih Ioan. i xxix, bad u la pynbaptis ia U ha ka Wah Jordan.

B.—Kiei kita ia kiba u'm pat shym sngewthuh ha la ka mynsiem—

(1) Ka jingbaptis ha ka kyrteng U Kpa. U Khun bad U Mynsiem Bakhuid. Math. xxviii : 19.

(2) Ka jingseng ia ka Sacrament, kaba kdiah kpu. Math. xxvi : 26.

(3) Ka jingbaptis da U Mynsiem Bakhuid ha ka jingwan U Mynsiem ha ka Sngi Pentekost. Khmih Kam ii : 1-4

(4) Ka jingpynim ha ka kyrteng U Jisu Khrist. Kam. iv ; 12.

Pyrkhat ia U Apollos kum u briew—

La u la long uba stad u la kloi ban shah hikai ha U Akwila bad Ka Priskila. Ki la batai bniah ha u ia ka lynti U Blei. Kine baroh arngut ki long kiba la iohsngew ia ka jinghikai U Paul. Bad ki la pyndap ia kaba donkam ha ka jinghikai ia U Apollos, ki da ialam ia u ha U Jisu Khrist kum U Nongpynim. Ynda haba u la ngeit ha U Jisu u la sngewkwah ban leit trei shawei. La khot ia u ban leit sha Korinth. Khmih ruh ia ka dkhot 26 bad 1 Kor. iii : 4, kaba pynpaw ba u la man long u nongialam ha Korinth.

Jingthmu ;—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingkordor ka jingnang-jingstad haba la aiti ia ka na ka bynta U Blei.

Jinghikai :—U Paul u la iehnoh ia ka Ephesus bad u la leit phai pat sha Jerusalem ban pyndep ia la ka kular. U la iehnoh ia U Akwila bad Ka Priskila ha Ephesus.

Batai shaphang ka Alexandria. U Philo u ong ba don kumba 1,000,000 (shiphew lak) ki Jiw ha Alexandria ha ka por jong u. Ka long ka nongbah jong ka jingstad, kaba dap da ki skul.bah.

Pyrkhat lem bad ki samla ia ka dur jong U Apollos ia kaba la ai ha ka dkhot 24-25. Nangta ai ba kin iathuh ia kaba u la leh ha Ephesus, bad kaba kumno ka Gospel ia kaba u la ialap, namar u tip tang ia ka jingbaptis U Ioanis. Batai ia kane.

Ha ka Synagog la don (A) Ki Jiw. (B) Ki Khristan.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingsngew jong ki haba ki la iohsngew ia ka nia jong u. Pyrkhat bha ia ka dkhot 26. Kiei ki jingduna ha ka Gospel U Apollos ? Bad kiei ki jingbatai kiba kham bniah U Akwila bad ka Priskila ?

U Apollos u long uba kloi ban shah hikai na kiba rit la u long uba stad Hato don kiei-kiei ia kiba ka jingstad pyrthei kam lah ban pynshai ? Kiei kita ?

Ynda u la kham sngowthuh ia ka Gospel ka jingpynim u la thrang ban leit trei shawei bad la khot ia u sha Korinth. (Akhaia) bad ki para bangeit ki la pynshlur ia u. Hato U Apollos u long u briew uba bit bha ban phah sha Korinth ? Kylli ia ki samla shaphang ki kam ia kiba u la leh ha Korinth.

Ki Jingpyrkhat kiba iadei—

1. U Apollos u la long uwei na kiba stad ia kiba U Blei u la khot ban ialap ia ka Gospel. Pyrkhat ia ka jingkordor ka jingnang jingstad ba la aiti ha U Blei, bad ka jingkhot U Blei ia kita kiba u la kyrkhu da ka jingstad ia ka ban aiti ia lade ban shakri ia ka Balang.

2. Pyrkhat ia ka jingma bad ki jingpynshoi ki jong u Khristan uba nang uba stad ha ka pyrthei kaba mynta.

3. U Nongialap ia ka ktien U Blei u donkam aiu nalor ka jingnang jingstad.

Kam ha ing—

Thoh lyngkot ia ka shithi pynithuh u Apollos ha ka Balang Korinth na ki parabangeit ha Ephesus.

KA BYNTA KABA KHADPHRA.

KA JINGLEIT IALAP KABA LAI

KAM. XVIII : 23 ; XIX : 1-7

Jingspel :—Kam ii : i-iv.

Jingpynkhreh :—Pule Kam ii : 1-13 ; x : 44-48 ; xviii : 23 ; xix : 1-7.

Kane ka long ka jingleit kaba lai ka jong U Paul, bad u la leit khmih ia kijuh ki Balang ha Galatia bad Phrygia ter-ter, u da pynskhem ia ki synran baroh, Khmih Kam xiii : 14 ; xiv : 25. Ha ka jingiaid ialap kaba ar jong u, U Mynsiem Bakhuid u la pyndep ia ki na kaba ialap ha Asia. Mynta U Paul u la iaid beit beit ha Galatia haduh Ephesus, ka nongbah Asia.

Ka Ephesus :—Ka jaka shong u Lyngskor Rome ; ka nongbah kaba 'riewspah bad kaba pawnam. Hynrei kum kiwei pat ki nongbah ha ka pyrthei hyndai ka la long ka nongbah kaba la dap da ka jingmane-blei thaw bad kiei-kiei kiba poh kiba iadei bad kata ka jingmane. Ha Ephesus ka don ka jingmane ia ka blei Diana, bad la niew ia ka Ephesus kum ka nongsharai ia katei ka jngmane. Ka jingkhait jong ka Ephesus ka la don ha ka jingiadei kaba jan bad ka jingmane ia ka Diana. Kita kiba wan 'mane ki ju thied ia ka dur jong ka ban leit rah sha ing Ki don ruh kiba ki khot "Ki shithi Ephesus" ki kynja kuboit ba la

thoh da ki dak kiba maian bym lah sngewthuh. Ia kine la ñiew ba ki long ki jingda na ki jingpang ne na ka jingma haba leit jingleit. U Paul u la trei ha Ephesus lai snem. Khmih. I Kor. xv : 32 ; II Kor. i : 8 ; bad ka shithi sha ki nong Ephesus.

Ka Jingshem U Paul ha Ephesus.— (1) U la shem ia kiba long synran. Kine ki long, kum U Apollos. Ki dei ki synran jong U Ioannis Baptis. Rebais ia ka bynta kaba dei ha ka lynnong kaba la lah. Ka jingkylli U Paul Dk. 2. Ia U Mynsiem Khuid ngi pdiang ha kata ka por hi ba ngi ngeit. Ka long ka jingai kaba kyrpang ha ka por kaba kyrpang. Pyrkhat bha ia kane ka jingshisha

Khmih ka jubab jong ki, Dk. 2. Ka jingmut ka long kim shym iohsngew la yn ai ia U Mynsiem Bakhuid ha ka por jingbaptis ne em. Ki la tip kum u synran U Ioanis shaphang ka jingkular ia U Mynsiem Bakhuid (Khmih Mt iii : 11. hynrei kim shym tip ba la pyndep ia kata ka jingkular. Ia ka jingbaptis da ka um donkam ban bynrap da ka jingbaptis da U Mynsiem. Khmih Kam 1 : 5. Ka jingbaptis U Ioanis ka la kynthup ia ka jingphla ba kam biang, bad ka la kdew ruh ia uta uba lah ban pyndap pynbiang. Khmih Ioanis i : xxx-xxxiv. Ynda ki la sngewthuh ia ka jingdonkam ban pynbaptis ha ka kyrteng U Trai Jisu, la pynbaptis ia ki, bad U Mynsiem Bakhuid u la wan ha ki. Ki la kren da ki thyllied bad ki la iathuhlypa.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshisha ba ngi lah ban ai ha kiwei tang ia kata ia kaba ngi hi ngi la shemphang ha kiei-kiei ba kynja mynsiem.

Jinghikai :—Rebais bad ki samla ia ka jingleit ialap kaba ar U Paul, khamtam kumno U Mynsiem Bakhuid u la pynpep bad khang lad ia u ban ialap ha Asia. Mynta la ialam ia u da U Mynsiem Bakhuid haduh Ephesus.

Batai ia ki shaphang ka nongbah Ephesus, ka jingkhraw, ka jingsniew, bad ka khaii-ka pateng jong ka Da pynkynmaw shaphang ki Khristan kiba don hangta. Nangta kylli ia ki aiu U Paul u la shem ha Ephesus haba u

la poi. Ai ba kin batai hi kiba kumno ki synran ia kiba u la shem ? Kylli balei U Paul u la kylli ia ka jingkylli ha ka dk. 2.

Kiei ki jingduna kiba don ha ka jingngeit jong ki ? Batai shai ia ka jingiadei hapdeng ka jingbaptis bad ka jingpdiang ia U Mynsiem Bakhuid, bad ailad ia ki ban iathuh ia la ka jingshem Mynsiem ha khmat kane ka jingshisha. Nangta ai ba kin pyrkhat ia ka jubab ha ka dk. 2. Batai biang ia ka jingmut ka jingbaptis U Ioannis.

Ai lad ia ki samla ban pyrkhat, la ki synran U Ioannis ki don ha ka Balang jong ngi mynta bad kumno yn ithuh ia ki Ne kumno ngin tip la ngi la iohpdiang ne em ia U Mynsiem Bakhuid mynba ngi la ngeit ?

Ha ka shithi jong u sha ki Ephesus U Paul u ban eh ban don tang kawei ka jingbaptis. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka jingshisha ba ngi lah ban ai ha kiwei tang ia kata ia kaba ngi hi ngi la shemphang U Paul u la ialam ia kine ki rangbah ha Ephesus sha ka jingshemphang kaba kham jylliew ia ka jingmut ka Gospel bad ka Person U Khrist ; namar ba u hi u la ioh mad ia ka.

Ki jingpyrkhat kiba iadei—

1. Hato ka Balang jong ngi ka don oi ei ban tyrwa ha ka pyrthei kaba iai-wad ia ka jingpynim ?

2. U Paul u ban ir-shi ir ia ka jingdonkam ia ka ban ithuh ia U Jisu kumba U long. Pyrkhat bad ki samla aiu ngi lah ban leh ia ka ban kham sngewthuh ia ka jingshisha jong ka jingngeit Khristan.

3 U Mynsiem Bakhuid u la trei donbor ha ka Balang kaba nyngkong Ha kano ka rukom U Mynsiem Bakhuid u trei hapoh ka Balang kaba mynta ?

KA BYNTA KABA KHADKHYNDAI

KA JINGTREI DONBOR KA GOSPEL HA EPHESUS

Jingspel :—I Kor. xvi : 8-9.

Jingpynkhreh :—Pule Kam. xix : 8-20. U nonghikai un ioh jingiarap ruh lada un pule Ephesus i : 22-23 ; iv : 4-16 ; Kam. xx : 32.

U Paul u la bud ia U Appollos ha Ephesus. U Apollos u la hikai biang biang ia ki jingshisha shaphang U Messaiah. U Paul u la lah ban shim ia kata kum ka nongrim ban pynpaw ia ka jingmut jong ka Gospel U Khrist. Pule ia ka shithi jong u sha ki Ephesus namar ka iarap ia ngi ban sngewthuh aiu u la hikai ha Ephesus:

U la hikai ba ka Balang ka long ka met U Khrist, ka nongleit kurim U Khrist, ka jingdap U Khrist, ka Temple kaba thymmai, U Jisu Khrist hi u long u mawdong jong ka, ha uba ym don Jiw ym don Jentil hynrei baroh ki long shitylli. Pyrkhat ia ka jingleh pyrshah ha Ephesus. Don kiba la kren sniew ia kata ka lynti. Ka "Lynti" ka mut ka niam Khristan. Khmih ruh Kam. xiii : 10. Kam. xviii : 6 ; U Paul um lah shah da lei-lei ia uno uno uba kren bein blei ia ka Gospel. Namarkata u la kynriah noh na ka Synagog. Hadien lai bnai u la ioh jaka ha ka skul U Turanus. Ha kane ka kamra u la hikai bad u la ialap ia ka Gospel haduh ar snem Khlem-artatien U Paul u la ioh ia kane ka kamra ha ka por ba ka lait man ka sngi naduh kumba khadwei baje mynstep haduh saw baje mynmiet. Ka por ha kaba ki briew ki shongthait, hynrei ki ia kloi eh ruh ban sngew ia kano-kano ka jinghikai kaba thymmai.

Ka jingroi ka kam ha Ephesus.—(1) U paidbah u ia wan sha ka Synagog bad hadien sha ka skul U Turanus. Khmih I Kor. xvi : 9.

(2) Ka kam ka la phriang ym tang hapoh ka nongbah Ephesus hi, hynrei ha ki shnong kyndong jong ka jylla

Asia ruh ; namar ki briew kiba wan-iew wan-hat bad kiba wan mane ha ka ingmane ka Diana ki la iohsngew ia ka Gospel bad ki la ngeit. Kine ki la leit rah ia ka Gospel sha la shnong.

(3) Ka Balang Ephesus hi ka la long ka Balang kaba la ialap ia ka Gospel. khmih, Kol. i : 7 ; iv : 12, 15-17. Khlem artatien ruh ia ki hynniew tylli ki Balang ha Asia la seng ha kane ka por, khmih Jingpynpaw i : 11.

Baroh kiba shong ha Asia ki la iohsngew ia ka Gospel bad bun ki la ngeit. Kane ka la ktah jur ia ka khaii-pateng jong ka nongbah.

Ka jingpynpaw ia ka Gospel da ki kambah.—Ki nong-Ephesus ki shah teh mraw ha ki jingngeit bieit ha ki ksuid ki khrei. La donkam ka jingpynpaw ia ka bor ba kynja blei ban jop ia ki bor basniew. Pynianujor U Philip ha Kaisaraia, U Petros bad U Simon Margus Don ki Jiw ha Ephesus kiba ju beh ksuid. Ka rukom beh ksuid ha ka por hyndai ka long ban hukum ia ki da ka bor kawei ka kyrteng. Pynianujor U Paul bad U Bar-Jisu. Khmih ruh Lk. xi : 19 ; Math xii : 27 Kine ha Ephesus ki dei na ka jaid lyngdoh. Haba ki la iohi ia ka bor U Paul ki la sdang ban pyndonkam ia ka kyrteng U Jisu, hynrei kim shym don ka jingngeit U Paul Khmih Math xii : 27 ; Mk. ix : 28-29.

Ka Gospel ka jop.—Dk 17-19. Pynianujor bad Kam. v : 11-12.

(1) Ki briew ki la sngew ba ka long kaba ma ban pyndonkam sting ia ka kyrteng U Jisu.

(2) Bun na kita kiba la ngeit ki la ia phla ba ki la pyndonkam ia ka jinghikai jadu, ka jingleh myntor, la ki la long hapoh ka Balang

(3) Bun na kita kiba long ki nonghikai jadu bad ki nongbeh ksuid, ki la wallam ia la ki kot ki ala bad la thang duh ia ki. Ka dor jong kita ki kot, ki la shem ba ka long

kumba arphew lai hajar tyngka. Ka dor jong kine ki kot ba la thang ka pynpaw ia ka jingjop thiaw ka Gospel halor *ki* jingsniew. Khmih dk. 20. Ki ktien "Da ka bor bah eh!" ka mut "Da ka bor bym lah ia leh ne ban khang." Ka long ka ktien kaba batai la ka kynhun shipai kaba iaid shaphrang da kaba jop thiaw.

Jingthmu.—Ba ki samla kin sngewthuh ba ha kata ka jaka ha kaba ka pop ka khlain bor hangto hi ka Gospel ka la lah ban jop duh, bad ba kin iohi ha U Paul u briew uba la ngeit skhem ha ka bor jong ka Gospel ban jop thiaw.

Jinghikai.—Rebais lem bad ki samla ia ki bynta kiba batai shaphang ka nongbah Ephesus ha ka lynnong ba la lah. Nangta ialam ia ki ban pyrkhat ia U Paul U Apostol U Jisu Khrist, kumno u sngew ha kum kata ka nongbah. Ai ba kin pyrkhat u lah ban leh aiu ha kum kata ka jaka kaba riewspah kaba mane blei thaw bad kaba runar palat. Ialam ia ki ban pyrkhat kumno u la pyndonkam ia ka Synagog kumba u ju pyndonkam barobor. Ha ki jaka baroh don ki lad ban trei ia ka kam U Trai, tang ba ngi dei ban shem ia ki. Kylli ia ki samla balei u la iehnoh ia ka Synagog ? Pyrkhat ia ka Gospel ia kaba U Paul u la ialap ha Ephesus ha ka Synagog, bad ha ka skul U Turanus Batai ia ka jingroi jong kakam Nangta ialam ia ki samla ban sngewthuh ba kane ka jingroi ka la long pyrshah ia ki jingeh, kum :—

(1) Ka jingmane ia ka 'lei Diana.

(2) Ka jingriewspah bad ka jinglong pahuh pahai jong ka nongbah, bad ka jingbymkhuid kaba mih barobor na kum kita ki jinglong.

(3) Ka jingngeit-bieit, kum ka jinghikai jadu bad ka jingleh myntor.

Ai ba ki samla kin ai ki daw balei ba ka Gospel ka la jop ha Ephesus ?

Namar—(1) U Paul u la long u briew u bym ju shong thait. U la pynkyntang lut ia lade na ka bynta ka Kam. Kam. xx : 20, 31.

(2) U Blei u la pyndonkam ia u ha ka rukom kaba pher. Khmih dk. 11, 12. Pynlanujor bad Kam ii : 22. Batai bha ia ka dk. 12 kine ki long ki jain rumar bad ki jain kyrshah ia kiba U Paul u la ju pyndonkam haba u trei la ka kam kum u nongsuh ingjain.

(3) U Blei u la pyndonkam wat ia kine ia kiba ki nong Ephesus ki sngewthuh ban pynpaw ia ka bor jong ka Gospel.

Batai ia ki samla shaphang ki nongbeh-ksuid kiba la pyrshang ban pyndonkam ia ka kyrteng U Jisu kum u myntor. Dk. 13. Ai ba kin ai ia ki daw balei ba kim shym lah ban leh ei-ei ?

Batai ia ka dk 15. Lah ban pule ia ka kumne "Ia U Jisu nga kohnguh bad ia U Paul nga ithuh." Kine ki briew ki la shem ba donkam ei-ei nalor ban hukum ha ka kyrteng U Jisu. Kane ka jingjia ka la ktah ia ka nongbah baroh kawei.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka bor jong ka Gospel ban pynrem kumba la pynpaw ia ka ha Ephesus. Dk. 17-19. Nangta ialam ia ki ban pyrkhat ia ka bor jong ka Gospel ban pynrem mynta. bad kumno ka dei ia ka Balang ban leh haba ka ia-kynduh bad ki jingsniew kum ka jadu, ka ka jingleh byrtong ne ka myntor hangno-hangno. Batai ha ki samla ba ha Ephesus U Paul u la ia kynduh bad kham bun ki jingeh bad ki jingsniew, ban ia kaba u la ia kynduh hangno-hangno. La kumta u la sah lai snem ha Ephesus bad u la jop.

Ka dk. 20 ka ai ha ngi ia ka dur jong ka jingjop jong ka Gospel da U Paul uba la aiti lut ialade bad uba la ngeit skhem ruh ha ka bor jong ka Gospel.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—(1) Kiei ki jaka kiba eh tam ban ialap ia ka Gospel ha kine ki ri lum ? Kumno ngi dei ban leh ha kum kita ki jaka ?

(2) Kaei ka jingiadei hapdeng ka jingngeit ki nongtrei bad ka jingjop thiaw jong ka Gospel ia ka pyrthei ?

(3) Ha ki jaka kiba eh kum ha Ephesus donkam ki lad bad ki rukom kiba kyrpang ban ialap ia ka Gospel ne em ? Pyrkhat ia kane ha ka jingiadei bad ka pyrthei kaba-mynta.

KA BYNTA KABA ARPHEW.

KA BALANG HA KA PYRTHEI.

Jingspel :—Ioannis xvii ; 15-17.

Jingpynkhreh —Pule Kam xix : 21-41. U Paul u la shong ar snem palat ha Ephesus. Ka kam ka la roi bad ka Balang ka la skhem, ka la khlain. U Paul u thmu ban leit khmih ia kiwei pat ki Balang, khamtam eh u da kwah ban leit sha Korinth, u da kwah ruh ban leit ai ia ka jingkyn-shew baduk ha ka Balang ha Jerusalem.

Hangne ngi shem nyngkong eh ia ka jingkdew ia ka jingthrang U Paul ban poi ha Rom. Khmih Rom. i : 13 ; xv : 23.

Don ki jingeh ne ki jingjia ha Korinth bad ha Ephesus kiba la pynpep ia u na ka ba leit sha Korinth. Ka Balang Korinth ka la pynshitom sat ia U Paul ha kito ki sngi. Khmih I Kor. i : 10 ; II Kor. i : 23.

Ka jingkulmar ha Ephesus. Ka daw (1) Ka Gospel ka la roi bad ka la jop ha Ephesus hi, bad ha ki nongkyndong, haduh ba kiba wan mane ia ka 'lei Diana ki la duna shibun. Khmih Jingpyn. ii : 1-7.

(2) Kane ka la ktah ia ka khaii-pateng jong kita kiba ju im da kaba iadie-iathied ia ka dur jong ka 'lei Diana, bad ka iingmane jong ka. Bad namarkata ki nongshna jong kine ki dur ki la shem ialade ba kim ioh kam shuh. Ka jingialap ia ka Gospel ha Ephesus ka la pynphai ia ki briew na ki blei thaw ban mane ia U Blei uba im.

Pyrkhat bha kane ka long kaba ar ba ka Gospel ka la iatyngkhuh bad ka jingmyntoi kaba iadei bad ka khaii-pateng. Khmih Kam xvi : 16-19 ; Math. viii : 33-34.

Pyrkhat bha ia ka buit U Demetrios bad kumno u la lah ban pynkhih ia u paidpah dk. 24-28.

Ka ling-seng ka shnong—ka long ka ing ha kaba ka dorbar shnong ka ju ialang, namar ba ka Ephesus ka long ka nongbah ba laitluid, ia ki kam shnong-kam thaw la pynbeit baroh da ka dorbar shnong.

Pyrkhat ia ka *jingshlur* U Paul, dk. 30. Imat kine ki rangbah ba kynsai ka jylla Asia ki la ithuh bha ia U Paul bad ki burom ia u. Khmih ruh dk. 37.

Pyrkhat ia ka jingsheptieng ki Jiw. dk 32. Ia ka jingmudui U Demetrios lah ban shim kum ban kdew ia ka niam Jiw—namar ki Jiw barobor ki shitrhem palat pyrshah ia ki blei thaw. Namarkata ki Jiw ki la sheptieng ba u paidbah un ym pyniapher hapdeng ki Jiw bad ki Khristan Kata ka long ka daw balei ki la pynkyntuit shakhmat ia U Alexander ban batai na ka bynta jong ki. Khmih II Tim. iv : 14. Hynrei u paidbah um shah ia U Jiw ban kren. Haduh katno la pynlamwir ia uta u paidbah ! Dk. 34.

Ki ktien u nongthoh ka nongbah.—U kren kum u riewstad (plèader).

(1) U appil ia ka jingsarong plak jong ka, dk. 35. Lah ban pynkylla ia ka ktien Jupiter ha kane ka dkhot da kaba ong "ka dur blei kaba la hap na ka jaka shong ki blei."

(2) Lada kata ia kaba la kdew ha ka dk. 35, ka long kaba shisha, ym da donkam ia ki nong Ephesus ban klet ia la ka burom; kaba jia ba don ki nongwei kiba hikai da kumwei hapoh ka nongbah.

(3) U pynksan ia U Gaius bad ia U Aristarkhus, Haba u leh kumta u pynksan ruh ia ka Gospel bad ia ki Khristan ha Ephesus. Lehse u long uwei na kita ki rangbah ba la kdew ha ka dkhot 31.

(4) Lada don ka jingmudui ai ba U Demetrios bad ki lok jong u kin wallam ha ka lynti kaba dei bad ha ka per kaba dei ha khmat u nongbishar Rom.

(5) Lada ka jingmudui ka long ka kam ia kaba ka Dorbar shnong ka lah ban iohsngew ai ba kin wallam ha ka sngi ba don dorbar. (Ka dorbar shnong ka ju shong lai sien shi bnai—hynrei kane ka jingialang kam long ba la khot ha ka rukom kaba dei namarkata kam don bor ei-ei.)

(6) Namar ka jingkhih kiei bad ba la ialum dorbar ha ka rukom bym dei—khlem'da don ka daw kaba biang, ka Sorkar Rom ka lah ban tohkit bad ban sneng ia ka nongbah Ephesus, bad lehse ruh ban shimti noh na ka ia ka jinglaitluid jong ka ia kaba ki sngew sarong eh.

Jingthmu.--Ban pyrkhat ba ka Gospel bad ka Balang Khristan ka lah ban ieng hi ha ka pyrthei khlem da ioh jingiarap nangno-nangno.

Jinghikai :—Rebais biang bad ki samla shaphang ka nongbah Ephesus, ka niam ka rukom jong ka bad ka jingroi ka kam U Blei ha ka jylla Asia. Kylli ia ki balei U Paul u da kwah ban mih noh na Ephesus ? Batai ba U Paul u dei U Missionary. Wat ka jingroi ka kam ha Ephesus kam pynhun ia u. U da kwah ban ialap ia ka Gospel ha kiwei pat ki jaka ruh, bad ban seng ia kiwei pat ki Balang. Ai ba ki samla kin pyrkhat balei U Paul u da kwah hir-hir ban iohi ia ka Rom. Batai ba U Paul u pyndonkam khnang-khnang ia ka ktien "iohi," namar ba la seng lypa ia ka Balang U Khrist ha Rom. Khmih Rom i : 13 ; xv : 23.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ba ka jingangnud U Paul ban iohi ia ka Rom, ka long ka jingangnud u briew uba la aiti ialade ia ka ban pynphriang ia ka Gospel bad uba ngeit ba ka Rom ka long ka jaka bha tam ban ialap ia ka Gospel. U Paul u la thmu ban leit lyngba ka Makedonia bad ka Akhaia haduh Jerusalem hynrei la pyndep ia u. namar, (1) ka jingkulmar na ka Balang Korinth. 2 Kor, i : 23. (2) La plie ka jingkhang ia u ha Ephesus ban ialap shuh-shuh ia ka Gospel, 1 Kor. xvi : 8-9. Lehse ka la dei ka pop ka jingleh niam leh rukom ka 'lei Diana, kaba ju long ha u

bnai Iaiong (April) ne u bnai Jymmang (May); bad U Paul u iohi ia ka lad ban ialap ia ka Gospel.

Kylli ia ki samla shaphang ka jingkhihwin dk. 24-34. Nangta pyrkhat ia ka daw kaba shisha jong ka. Khmih Kam. xvi : 16-19.

Pyrkhat ia kane ka jingshisha na kaba pyniadei bad kaba la jia ha Ephesus. Ka Gospel ka la jop thiaw ha Ephesus ym da kaba pynrem bad da kaba ialap pyrshah ia ka pop-ka sang, hynrei da kaba thaw thymmai ia u briew ba u'm mon shuh ia ka ban mane blei thaw, ne ban leh pop.

Nangta pyrkhat la ka donkam ia ngi ban pynrem ia ka pop haba ngi ialap, ne ka la biang ban pynbna ia ka lad jingpynim kaba long ka Gospel.

U Dr. Chambers u la batai ia kaba la jia ha Ephesus ha kine ki ktien, "Ha Ephesus nga iohi ia ka bor jong ka jingngeit kaba thymmai ban pynmih noh (pynduh noh) ia ka pop-ka sang." Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia kane ka jingshisha ha ka jingiadei bad :—

(1) Ki hi shimet-shimet.

(2) Ka Balang Khristan ha kane ka pyrthei kaba mynta.

Ai ba ki samla kin iathuh ia ka buit U Demetrios bad balei u'm shym la wallam ia ka jingmudui kabashisha. Hato ka kynja-jaid jong u ka don bad ngi ha kine ki sngi ?

Batai ia ka jingsheptieng jong ki Jiw bad ia ka jingshlur ka jong U Paul.

Ka jingthmu kaba kongsan jong u nongthoh ka long ban da ia ka Ephesus—ha kano ka rukom ka la da ia ka Balang ruh ?

Ai ba ki samla kin pyrkhat don jingma ne em ia ka Balang kaba ka pyrthei ka da ia ka ? Ne ka ding jong ka jingbeh bein ka pynphriang ia ka Balang, bad ka jingkynpham jong ka pyrthei ka pynlip ia ka jingngeit ?

Ki jingpyrkhat kiba ïadei :—

Hato ngi long kum ki Khristan bad ka Balang kiba shait shong thain-kti ynda ngi la pyndep kawei ka kam? Kiei ki jinghikai ia ngi ña ka jingangnud U Paul ban iohi ia ka Rome?

(2) Ka jingkhiihwin ha Ephesus ka la long ba ka Gospel ka la iatyngkhuh bad ka jingieit spah bad ka jingkhali-pateng kaba pyrshah ia ka Gospel. Hato kane ka jingiatyngkhuh ka long kaei-kaei la kaba ym lah ban kiar noh? Ha kano ka dur ka pynpaw ha kine ki sngi?

KA BYNTA KABA ARPHEWWEI.

KI KAM XX : 1-12.

KA JINGIEIT BAD KA JINGSUMAR-SUKHER IA KI BALANG.

Jingspel : —Ephesus iv ; 11-12.

Jingpynkhreh. :—Pule Kam. xxi : 1-12 ; bad ii Korinth.

Te haba la wai noh kata ka jingkhihwin, U Paul u la ia khublei ia ki Khristan ha Ephesus, bad kat kum ka jingthmu kaba nyngkong jong u, u la khreh ban leit sha Jerusalem. Khmih Kam. xix : 21. Haba leit sha Jerusalem U Paul u don ar tylli ki jingthmu :—

1. Ban ai ia ki jingkynshew-baduk, ia kaba la lum leng da ki Balang Jentil na ka bynta kiba duk ha Jerusalem. Khmih I Kor xvi : 1-4. Kam. xi : 27-30.

2. Ban leit sha Rom lyngba ka jingkyrkhu ka Balang ha Jerusalem. Ha kane ka lynnong bad kiwei ngi sham ba U Paul u ban bu ka long ka jingkhublei khadduh jong u. U thoh kum u briew uba sngew ba u la pyndep ia ka ka kam ha Ephesus, bad uba thmu ban leit shaweï sha Rome, bad sha ri sepngi. Khmih Rom xv : 23-25.

Ka dkhot kaba nyngkong bad kaba ar dei ban pule ha ka jingshai jong ka shithi kaba-ar U Paul sha ki Nong Korinth, namar U Lukas um shym thoh bniah ia baroh ki jingjia. Ha ka lynnong xix : 22, ngi pule ba U Paul u la phah ia U Timothi bad U Erastos sha Makedonia. Ha kane ka por ka Balang ha Korinth ka la pynshitom sat ia U Paul namar ka jingiapait. U Paul u la phah ia U Timothi sha Korinth lem bad ka shithi kaba nyngkong jong u sha katei ka Balang. Mynta u ap ban ioh khubor ka long kumno ha Korinth. Khmih ii Kor. 2 : 1. Katba u dang ap u la nangleit sha ka jylla Makodonia—lehse sha Philipi bad Thesaloni bad Beria de : khmih Rom xv : 19. Ka iathuh ba u lajan poi haduh Illyrikon. U la pynkhlain ia ki Balang ha ka jingngeit bad ka jingpynbeit ryntih ha rukom pyniaid Balang.

Ka khubor ka la poi na Korinth ba ka Balang ka la suk. U Paul te u la thoh ia ka shithi kaba ar jong u sha ki Korinth ha kaba u la sngewkmen lem bad ki,—bad u la pynkynmaw ia ki shaphang ka jingkynshew baduk. Khmih ii Kor ix : 1-7 ; Hadleh kata u la leit sha ka ri Grik (Akhaia), Kam. xviii : 11 bad u la poi ha Korinth. U la shong hangto ha ka ing U Gaios bad u la trei lai bnai. Khmih Rom. xvi : 23.

Pule Kam xviii : 12-17. Mynta ruh sa shisien ki Jiw ki la thmu ban kem ia u, hynrei U Paul u la tip lypa bad u la leit phai lyngba ka ri Makedonia.

Ka dkhot 4 ka ai ha ngi ia ki kyrteng ki rangbah Balang ba la thung ban leit ryngkat bad U Paul sha Jerusalem ban ai ia ka jingkynshew, leit tang U Sopater uba long u para-nongtrei U Paul, uba la iehnoh ia U Paul ha Troas hadien. Kita na Makedonia ki la shonglieng naduh Korinth haduh Troas. Kita na Asia ki la iakynduh bad U Paul ha Philipi, bad kumta ki la ia poi lang ha Troas.

Khmih, ha ka dkhot 5, ngi shem ia ka ktien "NGI" kaba pynai ba u nongthoh hi u don ryngkat, uba dei U Lukas keiñ.

Pyniaid ia kine hynñiew ngut bad ki hynñiew ngut ba la jied ha Jerusalem. Khmih Kam. vi : 5.

Namar ba u la dei ban pynkylla ia la ka plan, U Paul um shym lah ban poi ha Jerusalem ha ka por ka Niam ka Jinglait ; hynrei u la don ha Philipi, bad u la poi ha Troas san sngi hadien. Khmih Kam. xvi : 11. Ki la sah hynñiew sngi ha Troas khnang ban don ha ka Sngi-U-Trai. Ka Sngi U-Trai ka long ka sngi kaba bud ia ka sngi Sabaton ki Jiw. Ka sngi ki Jiw ka long naduh ba sep ka sngi haduh ba sep kawei pat ka sngi. Namar kata, ka Sabaton jong ki ka la dep ynda la sep sngi ha ka Sngi-sait-jaiñ. Namar ba ki Khristan ki ju kheiñ ia ka por kat kum ka rukom Jiw, ka sngi kaba nyngkong ka taiew ka ju sdang naduh basep-sngi ha ka Sngi Saitjain, kane ka long ka Sngi-U-Trai ka jong ki Khristan, namar ka la long ka sngi ha kaba U Trai u la mih pat Namarkata ngi shem ba kane ka jingiaseng ka la iaid haduh shiteng synñia.

Ki bynta kiba kongsan jong ka jingiaseng—

1. Ka Jingdwai.

2 Ka jingkhawai ka Jingieit—kane ka jingiabam lang ka la don artylli ki jingthmu (*a*) Ban pynsan-pynrangbah ia ki Khristan ha ka jingiaieit (*b*) Ban hikai ia ka Balang ha ka Balang ha ka jingsumar ia kiba duk.

Kane ka rukom mane ka la man long ka daw jingkhuslai ia ki nongialam wat ha ka por jong U Paul hi. Khmih I Kor. xi : 17-34, bad hadien ka la hiar, tad haduh ba ka Balang Khristan ka la dei ban khang noh ia ka. Ka la leh ia kata da ka Dorbar Balang Trullan ha ka snem 692 H. K.

3. Ka jingialap ne ka jingiasyllok. Kane ka la long ka lad kaba khadduh ba U Paul un ioh ban kren bad ki, bad U Lukas u ong ba u la pynslem ia la ka jingialap.

4. Ka jingkhawai- U Trai.

5. Ka jingduwai.

Kane ka long ka jingkdew kaba nyngkong ia ka Sngi-U-Trai ; bad ba ka jingiaseng ka la iaid haduh ban dei shai byrngut. Kane ka la man long ka rukom ha ka spah snem kaba nyngkong. Ka kambah ka jingpynim pat ia U Eutikas

ka buh ia U Paul hapdeng kito kiba la leh ia ki kambah kiba khraw. U la mih noh na Troas u nongjop halor ka jingiap bi. Khmih I Siem xvii : 17-24 ; Kam ix : 36-41.

Jingthmu :—Ba ki samla kin sngewthuh ia ka jingieit U Paul ia ki Balang ia kiba u la seng, bad kumno u la sumar-sukher ia ki khamtam ha ka jingiadei jong ki bad ka Balang Jerusalem.

Jinghikai :—Rebais bad ki samla ia ka jingthmu U Paul ban mih noh na Ephesus kumba la pynpaw ha ka Lynnong xix : 21. Balei u da kwah ban leit noh, bad shano u mut ban leit ? Batai balei u'm shym la leit kumba u la thmu ?

Batai bha ia ka jingiadei U Paul bad ka Balang Korinth, bad shaphang kita kiba ialeh pyrshah ia u. Khmih II Kor. x : 1-6 & II Kor. xi. ne haba don ka jing-pynshitom bein bad ki nongshun. U Paul u la iaid kylleng ia ki Balang. Kiba kumno ki subject un kren bad ki halor ka jingkynshew-baduk ?

Kylli ia ki samla balei U Paul u kwah ban leit sha Jerusalem. Batai ia ka 'nemsniew ha Jerusalem bad Judia. Khmih Kam. xi : 27-30. Kdew ruh ia ka shithi U Paul sha ki nong Korinth kiba pynpaw ba la leh ryntih ia kane ka jingkynshew. Nangta ban ruh ba U Paul u kwah dik-dik ban ioh ia ka jingkyrkhu jong ka Balang ha Jerusalem shuwa ba u'n leit ialap shawei ; u da kwah ruh ban pynia-jan ia ka Balang Jentil bad ka Balang Jiw. Kata ka dei ka daw balei ba u la hikai ia ki Balang Jentil ban jied rangbah ban leit ryngkat bad u sha Jerusalem ia ka ban aiti ia ka jingkynshew.

Bud ia ka jingleit jong u da ka map hadud ba u la poi ha Troas. Kylli ia ki samla aiu ka la jia ha Troas ? Ai ba ba kin pyrkhat shaphang ka Sngi-U-Trai. Batai ia ka jing. iadei jong ka bad ka Sabbaton ki Jiw.

Kylli shaphang ki bynta jong ka jingiaseng baroh, bad iaiam ia ki ban pyrkhat shaphang ka Sakrament ka jing-khawai U Blei—Ka dak ka jingiakynduh jong u 'riewngeit

bad la U Nongpynim. Ka Balang ha Troas ka la ia wan lang ha ka miej U Trai, bad U Paul u la ialam.

Ai ba kin pyrkhat ia ka jingkren U Paul ha kane ka miet haba u'n sa mih-noh khadduh napdeng jong ki. Batai ia ka kambah ka jingpynim ia U Eutikus—Kane ka la pyntngen kumno ia ka Balang bad ia U Paul hi?

Ki jingpyrkhat kiba iadei—

(1) U Paul u la nangsah ha Ephesus namar ba don bun ki nongkhang bad ki nongpyrshah bad ha la plie ruh ia ka jingkhang ban ialap ia ka Gospel. Pyrkhat lem bad ki samla ia ki jingkhang ba la plie mynta ia ka ban ialap ia ka Gospel, bad pyrkhat ruh ia ki nongpyrshah.

(2) U Paul u la ieit ia ka Balang Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia ka jingdonkam ka jingsharai Balang—Ka kam U Pastor—Kane ka kam kaba don burom bad kaba khia tam—bad kumno ki samla ki lah ban iasap ia la U Pastor.

(3) Kiba la san hapoh ka Balang ki la dei ha kaba shisha ban long ki 'riewdkhot. Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia kane.

KA BYNTA KABA ARPHEWAR.

KI KAM XX : 13-38.

KA JINGKREN U PAUL HA KI RANGBAH BALANG HA MILETOS.

Jingsapel :—Titus ii : 7-8

Jingpynkhreh, :—U nonghikai un ioh jingiarap lada un pule Kam. xx : 13-38 ; Lk. xxi : 8. Math. xxiv : 5 ; Ioan. xxi : 15-17 lem bad ki jingiathuhkhana ha ngi shem ha ka kitab Ki Kam Ki Apostol. Ia ka jingleit U Paul naduh Troas haduh Miletos bud da ka map. Ka jingkren jong u

ia ki nongsharai ha Miletos ka iapher na kiwei pat ki jingkren ki jong u Paul. Pyrkhat bha ia ka jingiapher. Ha ka Testament Bathymmai baroh kawei ngi don tang kane kawei ka nuksa. Kumno U Paul u ju sneng ia ki nongsharai Balang ? Pyrkhat ia ki khmat jong ka jingsneng :—

1. Ka jingpynkynmaw ia kaba u la leh.

(a) U pynkynmaw ia ka iaid-ka ieng jong u hapdeng jong ki lai snem.

(i) U la iaid da ka jingsngewrit. Khmih Phil. ii : 5-9.

(ii) Ha ki jingjawummat bad ki jingtynjuh. Dk. 31

(iii) Ha ka shitom bad ka lanot. Khmih Kam. xvi : 23-24 ; xx ; 24 ; I Kor. xv : 32.

2. U pynkynmaw ia ki shaphang ka jingialap jong u ia ka Gospel.

(i) Ha ki Jiw bad ki Grik.

(ii) Ha kaba paw bad shimet-shimet, ha ka skul U Tyranos bad ha ki ing-ki ing.

3. U la iathuh ia kiei-kiei baroh kiba donkam ia ka jingimbymjukut. Ka jingmaian ka Gospel ka long na ka bynta baroh. U paul um shym pynpep ialade na kaba iathuh ia ka Gospel namar ba u sheptieng bad pynthut ia ki Jiw ne ki Grik. Khmih Ep. iii : 1-12.

4. Shaphang ka ban sa jia.

(i) Um tip thikna kumno kan sa long. hynrei u don ka jingsngew ha la ka mynsiem—ba la phla ruh da kiwei—ba ki jingkhum bad ki jingshitom ki ap ia u ha Jerusalem—la kumta u dei ban iaid shaphrang.

(ii) U don kata ka jingpynkynduh ba ka dei ka mon U Blei ia u ban leit sha Jerusalem Namarkata um pyrkhat ei-ei kumno kan sa jia ia u, tang ba un ioh pyndep ia ka mon U Blei, bad ia ka kam ia kaba la aiti ha u.

5. Ka jingaikhublei kaba khadduh : U la pyndep ia la ka kamram. Naduh mynta ka jingkitkhlieh kan hap halor ki tyrpeng jong ki hi. Dk. 28-27. Pyniaaujor ia kane ka jingiakhlad bad Kam. xiii : 51.

6. Ka jingsneng ia ki nongsharai.

A. Ba kin iai-neh ha ka kam da ka jinglen lade bad ka jingieit ban sharai ia ka Balang bad ban da ia ka da kaba—

(1) Sumar shaphang ialade.

(2) Bsa ia ka Balang U Blei ; sharai ia ka Balang na—

(3) Ki suri kiba runar sat kiba ia bsut lang hapdeng jong phi. Khmih Ioan. x : 12 ; I Pet. v.

(4) Ki rangbah ki ban ialap ia ki jinghikai ba bakla ki ban mih napdeng ka Balang hi. Khmih Kam xiii : 10, Ep. iv : 14 ; 1 Ioan. ii : 18-19.

Ka hukum ka long. Sharai na u Suri uba habar ba um ym ioh rung. Hikai bad bsa khnang ia ka Balang hapoh kan janai ba ki jinghikai ba bakla kin ym ioh suhthied.

7. U aiti-noh ia ki ha U Blei—

(a) Ka jingaiei jong U ka dap biang barabor ia baroh.

(b) U kyntu ia ki ban bud ia ka nuksa jong U Khrist. Khmih Kam xxvi : 2-4 ; 1 Sam xii : 3-5.

"Ka kham suk ban ai ban ia kaba pdiang" ka long kawei ka jingong ka jong U Jisu Khrist ia kaba ym shym la kynthup ha ki Gospel, hynrei ka iadei bha bad ka, jinghikai bad ka mynsiem U Jisu. Pyrkhat bha ia ka jingdiaw kaba khraw bad ka jingsngewlem kaba don hapdeng ki nongsharai ia U Paul namar ba u la ong. "Phin ym ioh shuh ia ka khmat jong nga."

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ia ka kam nongsharai Balang, bad ka jingdonkam ia ka.

Jinghikai :—Batai ia kane ka jingleit khadduh U Paul haduh Miletos, kiba iaid ryngkat bad u, bad ka jingthmu jong u.

Ai ba ki samla kin iathuh ia ki jingiathuhkhana kiba pher-ba-pher ia kiba ngi la shem ha ka kitab ki Kam Ki Apostol. ban shu ong kyllun ki long lai rukom—

(1) Ki jingiathuhkhana ialap ia ka Gospel, khmih ha Antiok, Lystra, Athen, Jerusalem. Pyniaunjor bad Kam ii : 14-30.

(2) Ka jingkren ne ka jingsneng ia ka Balang Kam xx : 18-35,

(2) Ka jingkren said ksan, kum hakhmat U Pheliks bad U Agrippa. Khmih ruh Kam vii.

Ai ba ki samla kin pynianujor ia ka jingiakren U Paul ha Miletos bad ka jingialap jong u ia ka Gospel ha ki jaka kum ha Antiok, Lystra, ne Athen, naagta pyniapher ia ka bad ka jingkren jong u ha khmat ki nongbishar. Kiei ki bynta kiba iadei ? Kiei pat kiba iapher ?

Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia kane ka jingleit kaba khadduh U Paul sha Jerusalem. Pynianujor ia ka bad ka jingleit kaba khadduh U Jisu Khrist.

Ai ba ki samla kin iai-pyrkhat ia ka jingkren kyntu U Paul. Pyniadei ia ka bad ka Balang jong ngi

(1) U la kren ha ki nongsharai beit. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ha kano ka rukom ki ktien jong u ki don jingiadei bad ki nongsharai mynta.

(2) Ki jingbatai jong u ia ka Balang. "Ka Balang U Blei ia kaba u la thied da ka snam jong u hi." Batai ba ka ktien "Thied" hangne ka mut kawei ka kam kaba kyrpang da kaba U Blei u la pynioh ha lade ia ka Balang.

Kaei ka jingmut ka ktien "SNAM" ? Ha ka Testamen Barim ka mut ka jingim. Khmih Ioan. iii : 16 ; Heb, ix ; 25-26.

Ka jingiadei hapdeng U Blei bad U Khrist ka long U kaba jan haduh katta-katta ba U Paul u lah ban thoh ba U Blei u la pynioh ia ka Balang ha lade. U la thied ia ka da ka snam jong u hi.

Ialam ia ki samla ban pyrkhat bha ia kane ka jingshisha "ba ka Balang ka dei ka jong U Blei."

(3) Ka bor kaba biang na ka bynta ka Balang ka long ka jingaiei U Blei—kaba dap kyrhai. Ialam ia ki samla ban pyrkhat—kumno kane ka khubor ka dei ban ktah ia ka Balang jong ngi ha kine ki por mynta.

Ki jingpyrkhat kiba iadei.—Pyniapher bad pynianujor ia ki Kam. vi : 2-4 ; bad xx : 34-35. Don ne em ka jing-

iapher hapdeng jong ki (1) Hato ngi' dei ban bud ia ka Balang kaba nyngkong ha kiei-kiei baroh kiba iadei bad ka jingsharai Balang.

(2) Hato ngi iathuh ia ka Gospel baroh ha ka pyrthei ha kine ki sngi ? Khmih dk. 20,21.

Hato ka long kaba bit bad kaba dei ba ngin leh kumta ha ki por baroh bad ha ki jaka baroh ?

(3) Hato ki ktien U Paul ha ki dk. 28-30, ki iadei bad ka Balang jong ngi ? Ha kano ka dur ki suri bad ki jingma napdeng ka Balang ki paw ha kine ki sngi ? Kumno ngin ithuh ia ki ?

KA BYNTA KABA ARPHEWLAI

KI JINGMAHAM BAD KI JINGPYNSHOI

Jingapel,—Kam xxi : 13.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxi : 1-4. Rebais ia ka lynnong ba la lah. Kine ki lynnong ki pynpaw shai kdar ka jingieit bad ka jingsumar U Paul ia ki Balang ban tei ia ki ha ka rukom kaba dei Khmih bha ia ki jingmaham ha ka kane ka lynnong bad ki jingpynshoi ia U Paul ban iehnoh ia la ka jingthmu ban leit sha Jerusalem. Ki jingpynshoi ki kham jur namar ba ki wan na kiba ieit-bathoin jong u. Pyrkhat ia ki bynta kiba iadei hapdeng ka jingieit U Paul bad ka jingieit khadduh U Trai Jisu sha Jerusalem. Khmih Lk. ix : 22 ; ix : 44 ; xviii : 31-33 ; Ki Kam xx : 23 ; xxi : 4-11.

Baroh arngut la pynshoi ban iehnoh ia la ka jingthmu. Khmih ruh kine ki dkhot ki wallam ia ngi biang sha ki jaka ia kiba ngi la ithuh lypa Khmih Kam iv : 5 ; viii : 5-40 ; ix : 30 ; x : 1-48 ; xv : 3 ; xix : 10. Bud ia kane ka jingleit da ka dur.

Khmih bha ia ki jingmaham (1) Da U Mynsiem la maham ia kiba don ka jingma ia U Paul—ka jingieit jong ki ia u ka pynbor ia u ban iaid shaphrang.

Ha Kaisaria—Ki la sah ha ing U Philip uwei na ki hynniew ngut ba la jied da ka Balang Jerusalem. Dei uta u uba la ialap ia ka Gospel nyngkong ha ka thain Kaisaria.

Ha ka Balang kaba nyngkong la don ki 'riew-kynthei bad ki 'theisotti kiba la aiti ialade ban shakri ia ka Balang da kaba ialap ia ka Gospel. Khmih Rom xvi : 1 ; ki khun U Philip ki long kumta. Ka ktien "nongiathuhlypa" hangne ka mut ban iathuhkhana bad ban hikai. Khmih Kam vi : 1 ; ix : 36.

Agabos—Khmih Kam xi : 28 ; shiphew snem mynshuwa u la ia kynduh bad U Paul ha Antiok Mynta namar ba u la iohsngew ba U paul u la thmu ban leit sha Jerusalem bad ba u tip ruh ia ka jinglong ka Balang ha Jerusalem bad ka jingshun ki Jiw, u la wan khnang-khnang ban maham ia U Paul. U leh ia kata da ka dak kum ki nongiathuhlypa ha ka Testamen Barim. Khmih Jer xiii ; Isa. xx : 3-4 ; Esekiel v : 1-12. U iathuh ruh "kumne ong U Mynsiem Bakhuid" dk 11.

Pyrkhat bha ia ki jingpynshoi ia U Paul. U Agabos u la iathuhlypa ia kiei-kiei ki ban sa jia ia U Paul. Um shym ong shikyntien kumno U Paul u la dei ban leh Dei ki lok jong U Paul kiba la kyrpad ia u ban ym leit kiew sha Jerusalem U Paul hi u sngew ba U Mynsiem Bakhuid u ialam ia u ban leit, bad u la ngeit skhem ruh ba ka dei ka mon U Blei.

Pyrkhat bha ia ka dk. 13 Haba ki la iohsngew ia kine ki ktien ki la sngap noh Ki da ithuh ia ka mon U Blei ha ka jingpynkynduh ka jong U Paul.

Ka ktien pynpait ha ka dk. 13. ka long ka ktien kaba khlain. Lah ban pynkylla—Pynlwet jin. Ka pynduh khoit ia ka jingthmu baskhem jong u da ki jingiam jong ki.

Jingthmu.—Ba ki samla kin pyrkhat kumno U Khristan u iaineh ha la ka kam hapdeng ki jingpynshoi bajur

Jinghikai.—Pule Kam xxi : 1-14. Rebais ia ka lynnong ba la lah. Nangta ai ba ki samla kin iathuh ia ki jaka ha kiba U Paul bad ki lok jong u ki la iapoi—bad aiu ki la leh ha kita ki jaka. Bud ia kane ka jingleit da ka map. Bad ba kane ka long ka jingleit kaba khadduh U Paul sha Jerusalem. Ai ba ki samla kin pynianujor ia ka bad ka jingleit kaba 'khadduh U Jisu Khrist sha Jerusalem.

Batai shaphang U Philip. Arphew snem mynshuwa u la dei ban phet na Jerusalem namar U Saul u pynshitom beiñ. Mynta u pdiang ia ujuh u briew ha la ka ing.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka bor jong ka Gospel ban pyniasuk ia ki briew. Hato ka leh kum kine kine ki kambah ha kine ki sngi? Pynkynmaw shaphang ka jingangnud U Paul ban leit sha Jerusalem, bad ka jingthmu jong u. Nangta ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka dk. 4 bad 11. Baroh kin iathuh ia ka jingmaham kaba da U Mynsiem Bakhuid ba U Paul un ym leit kiew sha Jerusalem.

Batai shaphang U Agabos bad ka ing jong u. Nangta ai ba ki samla kin ia pyrkhat.

(1) Balei ba ka long kaba ma ia U Paul ban leit sha Jerusalem?

(2) Kiei kita ki jingma?

(3) Haba baroh ki ia kyrpad ia u ban ym leit—balei U Paul u la sngew ba u dei ban leit?

Bad kaei ka jingthmu ki Khristan haba ki pyrshang ban pyndep ia u?

Ne pyrkhat. Hato U Paul u la leh kaba bakla da kaba leit kiew sha Jerusalem pyrshah ia ka mon ka Balang ne ki 'riewngeit? Bad namarkata u la pynwan halor lade ia ki jingshitom ia kiba u la shah? Ne hato ki 'riewngeit ki la leh bym dei da kaba pyrshang ban pynpep ia u, haba u, u sngew ba u leh ia kaba dei?

Batai shai ia ki jingpynpaw U Mynsiem Bakhuid. La pynpaw ia kiei-kiei baroh ki ban sa jia ia U Paul lada un leit, hynrei U Mynsiem Bakhuid um shym ong ei-ei ba um dei ban leit. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshisha ba u Khristan u dei ban ban bud ia U Jisu Khrist da kaba tip ia ki jingdawa jong U. Ki jingeh kin wan. Ngim lah ban lait na ki.

Pyrkhat sha. Haba ki la sngewthuh ba ka long ka mon U Blei na ka bynta U Paul ba un leit shaphrang, kita kiba la pyrshang mynshuwa ban pynkohnguh ia u ban iaid kiar na Jerusalem, mynta kita hi ki la ia khreh ia la ki jingkit jingbah ban leit ryngkat bad ban iakynduh pyrshah ia kita ki jingma bad ka jingkhum.

Nangta ialam ia ki ban pyrkhat. Ka sabut ia ka jingiaieit bad ka jingiasyllok Khristan ka long ka jing la kloi ban ia iaid shaphrang ia ka ban ia kynduh bad ki jingeh. Hato ki samla ki la ioh mad ia kane na ka jingim Khristan jong ki ?

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—

(1) Pyrkhat ia ki jingpynshoi ia U Paul ban iaid kiar na Jerusalem khamtam ha ka jingiadei jong ki bad kiba ieit-bathoin jong u. Hato ka lynti iaid jong ka Balang kaba mynta ka iaid sha Jeresalem ne ka iaid lait noh na ki jingshitom ?

(2) Hato ka long kaei-kaei kaba lah ban long ba ka jingieit jong ngi ia kiwei ka ia pyrshah bad ka mon U Blei na ka bynta jong ki ?

(3) Pyniadei ia ka jingong—"Ia ka mon U Blei yn leh" bad ka jingim Khristan ha ka pyrthei kaba mynta.

KA BYNTA KABA ARPHEWSAW

KAM XXI : 15-40

LEH IA KA HOK

Jinepel :—I Kor. ix : 20.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxi : 15-43.

Ka jingleit naduh Kaisaraia haduh Jerusalem ka long kumba 60 ne 70 mail. Ha Jerusalem ngi pule ba la pdiang arsien ia ki—

(1) Da ki parabangeit—lehse ka ing U Manason, Dk.17,
(2) Da U Jako bad ki nongsharai, Dk, 18,

Ym don Apostol ha Jerusalem ha kane ka por, bad U Jakob u para jong U Trai, U long U Khlieh jong ka Balang lem bad U, ngi shem ia ki nongsharai.

Khlem ar-tatien ha kane ka jingiasyllok la aiti noh ia ka jingkynshew jong ki baduk na ki Balang Jentil, hynrei ym don jingkdew ei-ei shaphang kata, bad ym don jingai-

khublei ei-ei ruh. U Paul u iathuh ia ka jinglong ka kam, bad ki la ainguh ia U Blei, Dk. 19 bad 20.

Pyrkhat bha ia ki dk. 20, 21, namar ki ai ha ngi ia ka dur jong ka Balang Khristan ha Jerusalem, ym tang ha ka jingkheiñ briew jong ka, hynrei ia ka jinglong jong ka hi ruh—

(1) Ki la roi bun phew hajar.

(2) Ki ia sngewshitrhem shaphang ka hukum, khamtam ia kata kaba idei bad ka jingleh niam-leh rukom. Khmih Kam iii : 1. Pyniaujor ia kane bad ka Gospel ia kaba U Paul u la ialap ha ki Jentil, ba u briew bareh uba ha U Khrist u long uba laitluid na ka hukum, hynrei khmih U Paul um shym hikai wat shisien ruh ba u Jiw u lait na ki jingdawa ka hukum U Moses.

Ia ka jinghikai U Paul ki Jiw bad ki Khristan Jiw ki la tip bha, la kim shym la iohi ne iohsngew ia u hi, ia ki shithi jong u ha ki Balang, kum ha Galatia, Korinth bad Rome la pule khlem artatien.

Pyrkhat bha, ia ki nongshun U Paul Ka ktien 'pynbna'' ha ka dk. 21, ka mut ka jingialeh khlemda-pud ban pynsngewthuh bakla shaphang ka jinghikai jong u, bad ba kita kiba leh ia ka ki long kiba don ha ka kyrdan nonghikai, khmih Gal. i : 9-10 ; I Kor. xv : 1-2. Kine ki nonghikai ki long kita kiba la bud ha ki jingleit jong u, bad kiba la pynkulmar bun ki Balang da kaba len ia ka jinghikai jong u, bad kiba hikai ba um don ka bor U Apostol. Khlem-ar-tien kine ki la khlain eh ha Jerusalem. Khmih dk. 20-21, bad ki la hikai ia ki Jiw kiba long Khristan ba U Paul u hikai—

(1) Ba ym donkam shuh ia ki Jiw ban bat skhem ia ka hukum U Moses shaphang ka jingotsher.

(2) Ba ym donkam shuh ban pyndep ia ki niam-ki rukom kiba kat kum ka hukum bad ka jinghikai ki kpatymmen. Khmih. Kam xv : 1-5.

U Paul u la poi ha Jerusalem ha ka por Pentekost. Bad ki nongshakri Balang ha Jerusalem ki tip bha ia ki jingma pyrshah ia u, bad ia ka Balang ruh. Namar kata ki la thaw da ka buit da kaba U Paul u leh ban pynpaw ba kine ki jingmudui barob ki long kiba lehlet.

Ka jingsmat ha ka dk. 23 ka long ka jingkular Nasar, Khmih Jingkhein vi : 1-21. Kane ka jingkular ka long kaba rem. Ki ia tyrwa ha U Paul ba un shim ia kine ki briew bad ba un siew dep ia kiei-kiei baroh na ka bynta jong ki, bad da ka ba leh kumta u ruh un long hapoh kajuh ka kular. Pyrkhat bha ia ka jingpdiang ka jong U Paul ia ka jingtyrwa. Ha ka sngi kaba khadduh jong kata ka kular haba U Paul u don ha ka Temple, la ithuh ia u da ki Jiw kiba na Asia. Ki Jiw ha Jerusalem kim da ithuh bha ia U Paul. (U la jah noh arphewsan snem na Jerusalem).

Pyrkhat bha ia ka jingpynbna jong ki, bad ka jing-mudui

(1) U la kren pyrshah ia u paidlang, kaba mut U Paul u la hikai ba ki Jiw bad ki Jentil ki ia ryngkat dor. Kane ka long kaba pyrshah eh ia ka jingngeit bad jingsarong ki Jiw.

(2) U la hikai pyrshah ia ka hukum.

(3) U la hikai pyrshah ia ka Temple dk. 28. Khmih Kam 6 : 13 ; Eph. ii : 13-14.

La pynim ia U Paul na ka kti ki Jiw da ki shipai Rom kiba ju ap phira bha ha ki por ki jinglehniam khnang ba kan ym jia ka jingkhihwin. Khmih Lk. xxiii : 13-25.

Pyrkhat ia ka mynsiem U Paul ba u la shah katta-katta. U la pyrshang sa shisien ban pynim ia la ki para Jiw, u da kren bad ki ha ka ktien ia kaba ki sngewthuh, ka ktien Hebru (Aramaic) dk. xxx : 40

Pyrkhat bha bad mut dur ia U Paul ba u ieng ha kita ki kyrdon kiba shadien ka bor Rom-ha khmat pat, u paid-lang Jiw, uba la shitrhem lamwir, hynrei haba u la kren bad ki da la ka ktien Hebru ki la sngap jar.

Jingthmu.—Ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka daw balei ba U Paul u la pdiang ia ka jingtyrwa ki rangbah Balang ha Jerusalem, bad balei kam shym long kam ei-ei.

Jinghikai.—Kylli ia ki samla shaphang ka History U Paul. Khmih Kam viii : 3 ix 1-30. Batai ba kine ki dkhot ki iathuh ia kaba lajta arphew snem palat mynshuwa. Ai ba kin iathuh kyllum ia ka kam ia kaba U Paul u la leh hapoh kita ki arphew snem.

Batai ia ki khmat ba kongsan ka ka jinghikai jong u shaphang ka hukum U Moses bad ka jingiadei u Khristan Jiw, u Jentil bad ka hukum. Khmih I Kor. vii : 19 ; Gal. vi : 13. Batai ba U Paul hi u ju bud thik ia ka hukum U Moses lada ka iadei bad ka jingngeit Khristan jong u. bad u dawa ruh ba ki Khristan Jiw kin leh ia kata. Khmih Kam xvi : 3. Nangta kylli ia ki samla shaphang ki nongshun ki jong U Paul—

(1) Ki Jiw, U Paul uba la ju long u nongpynshitom bein u la man long u nongialap ia ka Gospel. Ki Jiw kin ym klet ia u

(2) Ki Khristan Jiw. Kiba la pdiang ia U Jisu Khrist kum U Messiah, hynrei ki dang bat skhem bad ki shitrhem na ka bynta ka hukum. Ha ka Balang ha Jerusalem don bun kum kita ki Khristan Jiw, Kam. xxi : 20.

Batai ba U Paul u la poi ha Jerusalem ha ka por Pentekost ha kaba la don bun ki Jiw kiba la wan mane. Kata ka la pynshitom ia ki nongialam ka Balang ha Jerusalem kumno ban leh bad U Paul.

Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ki jingma.

Batai ha ki ia ka buit jong ki rangbah ha Jerusalem. khamtam ia ka jingmut jong ki jingsmai.

Ka dk 26 ka iathuh ba U Paul u la pdiang ia ka jingtyrwa jong ki. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka daw balei u la leh kumta. Khmih Rom iii : 1-3.

Pynianujor ia ka jingpdiang jong u bad ka jinghikai U Paul shaphang ka hukum U Moses.

Hato phi tharai U Paul u la leh kat kum ka jingiatiplem jong u ? Phi tharai ba u la ieh ia kane khnang ban pyniasuk ia ki Jiw ha Jerusalem ? Nangta pyrkhat. Hato ka long ka ba dei ban leh ei-ei wat ban pyniasuk ia ki nongshun lada kata ka pyrshah ia ka jingiatiplem? Kiei ki jingma da kaba leh kumta ? Hato ngi lait na kane kum ki Khristan haba ngi ia kynduh bad ki jingeh ? Ai ba ki samla kin pyrkhat kumno kane ka la ktah ia ka Balang Jentil, khamtam ia ki rangbah kiba la wan ryngkat bad U Paul.

Pyrkhat bha ia u soh kane ka jingleh.

(1) Ia ka Jerusalem baroh la pynkhih win jlang.

(2) La kem ia U Paul. Ka ktien khadduh-khadwai U Lukas shaphang kane ka long "To da shim duh noh ia u ?" Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka jingshem mynsiem U Paul ha kane ka por.

Pyrkhat ia ka jingmudui, bad batai bha ia ka. Katno sien la mudui ia U Paul ha kane ka rukom ?

Ki Jingpyrkhat kiba iadei—

(1) Pyrkhat lem bad ki samla ia ka Balang ha Jerusalem. Ki jingshun jong ka ia U Paul. Ngi lah ne em ban khot ia ka ka Balang Khristan ?

KA SYNTA KABA ARPHEWSAN

U PAUL U IASAID-DA IALADEI HA KHMAT KI JIW KA ROM KA IADA IA U

Jingspel :—Lukas xii, 11-12.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxii : 1-29 ; Kam vii : 1-4. Phil. : iii 5 6.

Pyrkhat bha ia ka jingmudui pyrshah ia U Paul. Kam xxi : 28. U Paul u la hikai ia ka jingiaryngkat dor ka jong ki Jiw bad ki Jentil ha ka jingthmu U Blei. Uno-uno U Jiw uba hikai kum kata ka jingshisha, ki Jiw ki ju ñiew ia u kum uba la haram ia la ka niam, bad u bym bit ban im.

Ka jubab U Paul ia ka jingmudui—

(1) U pynpaw ia ka jingiadei jong u bad ka jaid bad ka niam-ka-rukom Jiw.

(A) La kha ia u ha Tarsus. La pynsaa-pynrangbah ia u ha Jerusalem ha ka skul U Hillel hapoh ka jinghikai U Gamaliel uba pawnam.

(B) U la long U Pharisi na ki Pharisi, uba bat pyrkhing ia ia ka jingngeit.

(K) U la shitrhem na ka bynta ia ka niam haduh ba la shaniah ha u ia ka kam ban pynshitom bein ia ki Khristan. Ia kane u la leh haduh ka jinglap kumba ki kot-ki-sla jong U Rangbah Lyngdoh ha kata ka por, bad ka Sanhedrin, ki lah ban pynshabut. Dk. 3.5

(2) U pynpaw kumno bad balei u la man long uba ialap ia ka Gospel U Khrist.

(A) Katba u dang trei ia ka kam da ka jingshitrhem la khot ia u da U Jisu uba na Nasareth syriem kumba U Blei u la khot ia ki nongiathuhlypa ha ka por mynhyndai.

(B) La hikai ia u ha ka jingngeit Khristan da U Ananias u briew ia uba la phla babha da ki Jiw baroh, uba 'riewblei shisha kat kum ka hukum.

(K) U la wan phai sha Jerusalem (hadien lai snem. Khmih Kam. ix : 26) bad kum u Jiw uba barom ia la ka niam ka rukom u don ha ka Temple ha ka por jingduwai. Hangto ha ka jingithuhpaw la hukum ia u ban mih noh na Jerusalem bad ban leit ialap sha ki Jentil. la u hi u la kyrpad ba un ioh trei hapoh Jerusalem hi Dk. 17-21.

Khmih kumno ki Jiw ki la bitar lep haba u la phla shaphang ki Jentil. Pyrkhat bha ia ka jingiadei hapdeng ki Jiw bad ki Jentil. U rangbah shihajar la um sngewthuh ia ka ktien ia kaba U Paul u kren— namar ba U Paul u la kren Aramaik, u la sngewthuh shai kdar ba don ka jingma ia U Paul.

Ka jingtohkit ia U Paul da ki Rom.—Dk. 24-29.

Ban sympat ia uno-uno (nalor u mraw) ka long kaba pyrshah ia ka aiñ-ka-kanun Rom Kata ka long ka daw balei ba ki la sheptieng eh haba U Paul u la phla ba u long U Trai shnong Rom.

Pyrkhat ia ka jinglyngngoh ia u Rangbah shihajar. Kane ka long kaba ar ba U Paul u la pynlyngngoh ia u. Khmih Kam. xxi : 37. Hangne u phla ba u hi u la thied ia ka jinglong trai shnong Rom da ka dor kaba rem.

Pyrkhat ia ka jubab U Paul. "Ia nga la kha kumta."

Ha ka por u patsha Klaudius ka la long ka rukom ban die noh ia ka jinglong trai shnong Rom ha uno uno uba lah ban siew. Khlem-ar-tatien U Lusias uba long u mraw mynshuwa u la ioh ia ka jinglong trai shnong ha kata ka rukom.

Jingkynmaw.—Ba ki sumla ki iapyrkhat ia ka jingthmu U Blei kumba ka paw ha ka jingim bad ka kam U Paul.

Jinghikai.—Rebais bad ki samla ia ka lyanong ba la lah, Ai ba kin mut dur ia U Paul halor kita ki kyrdon ba la khum da ki ar tylli ki kynjri hapdeng ar ngut ki shipai Rom. Hapoh ka phyllaw ki paidbah Jiw. kiba la pyrta ' To shim duh noh ia u." Kylli ia ki samla balei U Paul u la wad lad ban kren bad kum uta u paidbah ?

U kwah ban iasaid-pa ialade ne u kwah ban ieng na ka bynta ka Gospel ?

Kylli shaphang ka jingmudui jong ki Jiw na Asia.

Batai ha ki samla ba ka jingmudui kaba shisha, la ki Jiw kim shym iathuh satia ia ka, ka long, ba da kaba ialap ia ka Gospel ha ki Jentil; U Paul u la hikai ba ki Jiw bad ki Jentil ki long kiba ia ryngkat hakhmat U Blei. Rom x : 12 ; Gal iii : 28.

U Paul u jubab ia kane ka jingmudui kaba shisha ha ka jingkren jong u

Pynianujor ia ka jingkren U Paul bad ka jong U Stephan Kam. vii.

Nangta pyrkhat balei ki Jiw kim shym pdiang ia ka jubab U Paul ia ka jingmudui

Hato don ki briew kiba kyntait ia ka Gospel na ka bynta kajuh ka daw mynta ?

Pyrkhat lem bad ki samla ia kine ki jingshisha ha ka jingim U Paul.

(1) La kha ia u kum u trai shnong Rom.
(2) La hikai bniah ia u ha ka niam ka rukom Jiw.
(3) La khot ia u ban long U Apostol sha ki Jentil.

Nangta kylli. Haduh katno ngi lah ban iohi ba la pyndep ia ka mon U Blei ha ka jingim bad ka kam jong u.

Ai ba ki samla kin apel ia ki dkhot kiba pynpaw ia kane.

Pyrkhat ia ka jingbymlah ka jong ki Jiw ban iohi ia kane ka jingshisha. Hato ka dk. 8 ka iadei bad ki angi jong ngi ?

Batai ba ka jingkyntait ka jong ki Jiw ka la pynbor ia U Paul ban pyndonkam ia ka jinglong trai shnong Rom.

Pynianujor bad Ki Kam xvi : 37, bad ba u Khristan um dei ban shah shitom lada don ka lad kaba hok bad kaba dei da kaba u lah ban kiar.

Ki Jingpyrkhat kiba ia dei.—

(1) Lada la dawa na ngi ba ngin iasaid-da ia ka Gospel ia kaba ngi ialap, ha kano ka nongrim ngi ieng ?

(2) Khmih dk. 21. Ka ktien. "Nga ngan phah" ka long kaba la ban eh. Hato ka Balang jong ngı ka pynpaw ba ka long ka Balang ba la phah sha ka pyrthei ?

KA BYNTA KABA ARPHEW HYNRIEW.

HAPDENG KI JINGEH U TRAI U PYNTNGEN IA LA U SHAKRI.

Jingspel.—Math. v : 11-12.

Jıngpynkhreh :—Pule Kam xxıi : 30 ; xxiii : 1-11. U nonghikai u dei ruh ban pule bad ban pynianujor bad Loukas xxii : 66-71 ; Kam. iv : 5-22 ; v : 21-40 ; vi : 12 ; vii : 58.

Kane ka long kaba san sıen ba la bıshar ıa ka jingdawa ka Gospel ha khmat ka Sanhedrim—ka Dorbar bah jong kı Jiw

Pyrkhat bad pynıanujor ıa kine ki jıngjıa ha ka jingım U Paul bad ki jıngbıshar ıa U Jısu Khrist.

Ki Nonghikai kin batai ia ka jıngmut Sanhedrim bad Saddusi

Ia ki Saddusi U Paul u la long uba shitrhem lamwir, bad ki jinghikai bad ki jingialap jong u ia ka jingpyndep ıa ka hukum ha U Khrist ka pynkhih hapoh ka kut baskhem jong ka jingsuk jingsain jong ki kum ki nongialam ka niam ka rukom Jiw.

Ki Pharisi :—Ka jingmut ka ktien ka long ba la pynkyrpang, hynrei ki ki ju khot lalade "Ki paramarjan." Kum ki nongialam ki la paw nyngkong eh ha ka por jong ki thma Makabi. Ki bynta kiba kongsan jong ka jinghikai jong ki ka long :—

1. Ka jingshitrhem namar ka hukum.

2. Ki niew ia ryngkat dor ia ki jingbatai jong ki kpa tymmen ia ka hukum bad ia ka hukum hi. Ha kane ki la

tyngkhuh bad ki Saddusi kiba kyntait nadong shadong ia ka jinghikai ki kpa tymmen. Lah ban ong ba ka jingtip ia ka hukum bad ka jinghikai ki kpa tymmen ka la long ka piam ki Pharisi. Ki ngeit ha ka jingim bymjukut, ka jingmihpat, ki angel bad ki mynsiem ka jingsumar U Blei ia la ki jingthaw, ka jinglaitluid bad ka jingkit khlieh u briew, pynianujor bad ki Saddusi. Dk. 8, Lukas xx : 27.

Pyrkhat bha ia ki jingiapher hapdeng ki Saddusi bad ki Pharisi, bad hapdeng ki pharisi bad U Paul :—

1. U Paul u dawa ba u la im ia ka jingim kaba beit kum u trai shnong jong ka jaid Jiw, ha ka jingiatip lem babha baroh ha khmat U Blei u Nongsynshar bad u nongai ia ki hukum. Khmih I Korinth iv : 4 ; II Korinth i : 12 ; iv : 2 . II Tim. i : 3 ; iv : . Pynianujor bad I Tim. i : 13-15 ; Eph. iii : 8 ; I Korinth xv : 9

2. Ka dkhot kaba lai ka pyni ia ka jingbitar ba hok pyrshah ia kaba u rangbah Lyngdoh u la hukum ha ka dkhot kaba ar. Khmih Ioan. xviii : 22-23 ; II Korinth 11 ; Math. xxiii : 27.

Ka hukum ka ong ban thap ia u briew ka long ban thap ia ka dur U Blei bad ka pop kaba ishyrkhei

Pyrkhat ia ki daw balei ba u Paul um shym la ithuh ia u rangbah Lyngdoh.

Balei U Paul u la kren kumba u la kren ha ka dkhot kaba hynriew ? Hato u pyrshang ban pyniakhlad ia ki Saddusi bad ki Pharisi ne u pyrshang ban kren beit ia ki Pharisi shaphang U Messaiah uba la mih pat. Khmih Kam. xxiv : 21.

Pyrkhat ia ki jingiapher hapdeng U Paul bad ki Pharisi :—

1. Ki ngeit bad ki khmih lynti ia U Messaiah.

2. U Paul u ngeit ba U Messaiah u la wan bad ba u dei U Jisu uba na Nasaret.

1. Ki ngeit ha ka jingmihpat kiba iap.

2. U Paul u pynshong nongrim ia la ka jingngeit ha ka jingmihpat jong kiba iap halor kalor ka jingmihpat U Jisu Khrist. Ka jingkyrmen dk. 6.

3. Ia ki Pharisi ka mut ka jingkyrmen ia U Messaiah.

b. Ia U Paul bad u Khristan ka mut ka jingwan arsien U Khrist ka ban jia ryngkat bad ka jingmihpat jong kiba iap. Khmih Kam xxiv : 15 ; xxvi : 6-7 ; xxviii : 20.

Pyrkhat kumno la kyntait ia U Paul bad ja da ia da U Lysias.

Pyrkhat ia ka jinglong mynsiem U Paul ha ing byndi ha kata ka miet bad kumno la pyntyngen ia u da U Trai, pyniaiñujor ia kane ka jingithuh paw bad kiwei ia kiba U Paul u la ioh. Kine ki jingithuhpaw ki wan ha U Paul ha ki por kiba eh bad kiba ma.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ba haba U Paul um shym lah ban leh ia kaba bha ia kaba u la thmu, U Blei u pyntngen ia u bad ba kin pyniadei ia kane bad ka jingim Khristan.

Jinghikai :—Rebais ia ka lynnong ba la lah. shaphang ka Sanhedrim, ki dkhot bad ka bor jong ka bad ka rukom pyniaid kam.

Hangta kylli ia ki samla shaphang ki Pharisi bad ki Sadduai da batai bha ia ka jingiapher hapdeng jong ki.

Ai ba kin iathuh ia ka jingiadei hapdeng U Paul bad ki Jiw bad balei ba ki Jiw ki iashun ia u Batai ha ki ia ka jingiapher hapdeng U Paul bad ki nongialam ka niam ka rukom Jiw.

Pyrkhat ia ka jingangnud U Paul na ka bynta ki para Jiw bad kumno man ka por ka Gospel jong u ka la long nyngkong nyngshap ha ki Jiw.

Hangne ruh ha Jerusalem u apil ha ki Jiw. Ai ba kin pyrkhat ia ka apil jong u—um shym ap ia ka jingmudui. Kata ka la sah kumjuh. Khmih xxi : 28.

Batai ia ki dkhot 2-3, ka daw kaba kongsan balei ba U Paul um shym la ithuh ia u rangbah Lyngdoh, ka long ba u hi u la hukum ia ka jingiadei bad ka jingim Khristan U Paul u Khristan u la man long u nongbishar ia ka Sanhedrim.

Pyniañujor ia kane bad ka jingbishar ia U Jisu Khrist. Batai ia ka Apil U Paul ha ki Pharisi, bad ba u la leh ia ka da ka jingmut kaba angur, hynrei la kyntait ia u namar ba ki la ia said thma shaphang ka jingmih pat, kim shym pyrkhat ia uta uba la mih pat.

Ai ba ki samla kin ia pyrkhat, hato ki jingiasaid thma bad ki jingiasaid nia jong ngi wat shaphang ka niam ka-buhrieh ia U Jisu Khrist na ngi ha kine ki sngi.

U Paul um shym lah ban leh ei-ei ruh em. Pyrkhat ia ka jingshem mynsiem jong u ha kata ka miet marwei ha ing byndi, nangta ialam ia ki samla ban sngewthuh ba kine ki jingshem mynsiem ki long ki jingshem myusiem ia kiba ki Khristan baroh ki ioh mad—ai ba kin iathuh ia, la ki jingshem. Nangta ai ba kin pyrkhat ia ka jingshisha ba ka jingkut lad ka jong u briew ka long kabu ksiar ka jong U Blei. Pynianujor ia kane bad ki jingithuh paw ia kiba U Paul u la ioh.

Ki jingpyrkhat kiba iadei.—1. Pyrkhat ia ki jingma bad ki jingmyntoi ia u Khristan ban duh jingkyrmen ha ka ba trei ia ka kam U Trai

2. Hato ki samla ki don kata ka jingshem mynsiem ba don ka jingthmu bad ka plan ba kynja blei ha ka jingim Khristan jong ngi.

3. Pyrkhat ia ki ktien "U Trai u la ieng hajan jong u" "Nga nga long ryngkat bad phi ha la ka sngi." Ai ba ki samla kin iathuh ia la ki jingshem mynsiem ha khmat kine ki dkhot

---

KA BYNTA KABA ARPHEW-HYNNIEW.

KA JINGIAAP THAP BAD KA JINGAITI IA U PAUL HA KA KTI KI JENTIL.

KAM XXIII : 12-35.

Jingspel.—2 Korinth vi : 4-10.

Jingpynkhreh.—Pule Kam xxiii : 12-35

Lada ki Pharisi kim shem ka jingsniew ei-ei ruh em ha U Paul, don kiwei ki ban ym shong thait haduh ba la pyn-iap ia u Kine ki sawphew ngut ki long khlem artatien na ka kynhun ki Selot, (zealot) ia ki ka iingkyntait ia ka Rom bad kiei-kiei baroh kiba iadei bad ka, ka la long shi bynta na ka niam ; ki la tait katta katta ia ka Rom. Ka ktien teh jong ki Selot ka long "ka (wait) ha ka jingdap pura.

U Josephus u thoh shaphang jong ki ha ki ju ia khleh bad u paitbah ha ka por jong ka jingleh niam leh rukom. Ki da buhrieh ia la ki jamdor hapoh ki jain, hynrei ha ka por ba la buh ki ju shim bad pyniap ia la ki nongshun, khamtam ia kiba riewspah bad kiba ialok bad ki Rom.

Namar ba U Paul mynta u la pyndonkam ia la ka jinglong trai shnong Rom, ki la bitar ia u Namarkata ngi pule ba la sumar phikir bha ia u naduh Jerusalem haduh ba u la poi ha Kaisaria. Ka jingsmai jong ki ka long kata kaba ki Jiw ki khot Cherem bad u briew uba shim ia ka u long uba la tim lada um lah ban pyndep ia ka. U Lukas haba u thah shaphang kane ka jingsmai u pynsabut ba la pynbor ia U Paul ban apil sha Rom nalor ba u la pyndonkam ia ka jinglong trai shnong Rom, namar ka jingiashun ki Jiw. (Arsien la pynksan ia u da ki Rom) u pyndonkam ia ka ktien "Jiw" ha ka dkhot 12, bad ka ai ia ka dur ba ki jaid Jiw baroh ki la kut jingmut ia ka ban pyniap pynduh noh ia U Paul. Khmih U Lukas u don ryngkat bad U Paul ha ing byndi bad haduh Kaisaria. U la tip ia kaba U Lysias u la thoh namar u la iohsngew ba la pule ia ka ha Kaisaria. U rangbah shi hajar u la dei ban thoh batai ia ka jingmudui haba u phah ia U Paul hynrei ym shym iathuh hok ia kaba u hi u la leh.

Pyrkhat :— 1. Ka Sanhedrim kam don bor ban hukum bad ban ialam ia U Paul, namarkata ki la thaw da ka buit sianti.

2. Kumno la pynim ia U Paul. Tang hangne ngi shem jingkdew ei-ei ia kiba ha ing jong U Paul ha ka kitab Ki Kam Ki Apostol.

3. Ia ki shithi jong U Lysias ha U Philiks

Ka Kaisaria ka jngai kumba 65 mail na Jerusalem bad ki la iaid ar sngi. Khmih Kam xxi : 8. Artaiew hadien U Paul u la poi biang ha Kaisaria hyntei kum u Koidi.

U Philiks u la long u Lyngskor ha ka snem 52 A. D. U Tacitus u thoh shaphang jong u kumne "U sngewbha ha ka jingleh runar bad ka kam bymman—u don ka bor u syiem hynrei ka bor pyrkhat u mraw." Khmih Kam xxiv : 26,27. U la long uba smat bad uba sngewbha ban

ialeh ia kano-kano ka jingkhih win bad um ju khuslai haduh katno ka jingshitom bad ka jingjynjar kiba mih na ki jingialeh jong u. U la pyrshang ban pynsngewbha ia ki Jiw, hynrei namar la mudui ia u ba u la pyniap runar bun na ki ha ka por jingkhih win ha Kaisaria ha khmat U Klaudius, hynrei la pynkynriah ia u na Kaisaria.

Ka Jingthmu.—Ban pyrkhat kumno la da ia U Paul da ki Rom na ka buit sianti ki Jiw bad ba kin pyrkhat ruh ia ka jingtrei U Blei ha kane ka kam.

Jinghikai :—Rebais bad ki samla ia ki lynnong ba "la lah—kylli ia ki kumno ka Sanhedrim ka la wai noh, kumno ki Pharisi ki la phla shaphang U Paul.

Nangta kylli ia ki shaphang ki jingpyrshang ki Jiw ban pyniap ia U Paul—katno sien ki la pyrshang ?

Batai shaphang kine ki saw phew ngut :—Ki Selot bad ka jingsmai jong ki. Ai ba ki samla kin pyrkhat ia ka daw tynrai ka jingshun jong ki ia U Paul, nangta pyrkhat haduh katno ka jingshun bad ka jingkhih shla shaphang ka niam ka lah ban pynsniew ia u briew.

Ai lad ia ki ban batai kumno la pynim ia U Paul bad ka jingsumar U Lysias ia U Paul. Batai ba u koidi u long u jingkit khlieh u shipai Rom, bad lada jia ei-ei ia u kat kum ka ain Rom, yn pyshitom ia u shipai kat 'kum ka jingpynshitom kaba dei ia uta u koidi. Kam. xxvii : 42. Nangta pyrkhat kumno U Blei U pyndonkam ia kiei-kiei kiba rit kum u khun u para U Paul, bad kiei kiei kiba khraw, kum ka bor Rom, ia ka ban pyndep ia la ka jingthmu.

Pyrkhat ia U Paul hapdeng kine ki jingjia baroh. Ai ba ki samla kin ai daw balei ka Balang Khristan ha Jerusalem ka la sngap jar la ka khlain hapdeng kiei-kiei baroh. Lada ka jia ha ka por jong ngi ka Balang jong ngi kan jin da leh kumno ?

Pyniannjor ia ka shithi U Lysias bad Ki Kam xxii · 24-29. Batai ba ki Rom kim shym shem daw ei-ei ban pynshitom ia U Paul, hynrei namar ki jingialeh ir-shi-ir ki Jiw ban pyniap ia u, bad ba u long u trai shnong Rom ki la dei ban da ia u bad ban sohkit ia ka daw.

Ki Jingpyrkhat kiba iadei :—1. Pyniannjor ia ka akor u Lysias bad ki Jiw ha ka jingiadei bad U Paul.- Hato

don ki pot ha kaba ki briew kiba long habar ka Balang ki leh khâm bha ban ia ki Khristan hi ?

2. Pyrkhat ia ka jingshisha jong ka jingsumar sukher U Blei halor ia ki jingthaw, ha ka jingiadei bad ka Balang bad u Khristan marwei marwei.

KA SYNTA KABA ARPHEWPHRA

KA JINGMUDUI IA U PAUL HA KHMAT U PHELIKS

Jingspel :—Ioannis xvii · 14-15.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxiv : 1-22. Kane ka dei ka jingmudui kaba nyngkong ia U Paul ha khmat u nongbishar Jentil naduh ba la khum ia u. U Annanias u rangbah lyngdoh la u la tymmen u la wan hiar na Jerusalem haduh Kaisaria, kumba hynriew phew san maid bad u la poi kumba san sngi hadien ba U Paul hi u la poi. Kata ka pyni haduh katno ka jingshun jong ki ia U Paul Ki da wallam artat ia u Tertullus u riewsaid u briew uba nong ba stad ha ka rukom pyniaid bad ka jingiasaid na hapoh Kashari Rom. Kane ka pynpaw shai kdar ha ka jingkren jong u ha khmat U Pheliks.

1. U da pyrshang ban ioh ka kabu da kaba iareh arsap ia u nongbishar Khmih dk 3-4.

Pynianujor ia ka jingiaroh arsap jong u bad ki ktien sngur U Paul kiba rader tang ia ka jingshisha ba U Pheliks u la trei bun snem kum u nongbishar

Pyrkhat ia ka jingmudui :—1. U Paul u long u nongpynjot. Ka ktien nongpynjot hangne ka long ka ktien kaba khlain, u briew uba pynsniew ia kiei-kiei, ia ka jingim, ka jingkoit ne ka jingbha

Ki jingmudui kiba bud ki batai bad ki pynkhlain ia ka jingmudui kaba nyngkong.

2. Uba shet ia ka jingkhih win hapdeng ki Jiw kylleng ka pyrthei U Tertullus u la tip bha ba U Pheliks u angew bha ban set noh shisyndon ia kano kano ka jingkhihwin. Khmih Kam xv : 2 ; xvi : 20 ; xvii : 6 ; xxiii : 7.

Pyrkhat bha la U Paul hi u don jingthmu ban pynlong ka jingkhih win hangne hangne. Lada ki la lah ban pynsabut ia kane U Paul un rem kum uba shet kylla pyrshah ia U Kaisar. Khmih Lukas xxiii : 2-5 ; Math. xxvii : 11 ; Mark. xv : 2 ; John xviii : 33.

1. Dei ma u nongialam phrang ia kata ka kynja niam jong ki Nazaret. Ha kaba shisha kane ka dei ka daw nyngkong balei ba la mudui ia U Paul ; hynrei U Tertullus u long uba sianti, bad u la tip lypa ba u nongbishar Rom un ym tuklar ia kane, namar kum kine ki jingmudui la aiti ha ki Jiw ban bishar. Ha ka dkhot 6 bad 7 u pyni ia ka daw balei ba kim shym lah ban pyndep ia ka. Hynrei don sa kawei ka khmat hangne ia kaba ngi shem ba ki Jiw ki shait pyni barobor ia ki shakri Sorkar Rom kim pat shym sngewthuh ne lada ki la sngewthuh ki la khaprip ia ka. Ki Jiw ki la pyrshang ban pyni ba ki Khristan kim dei ki nongbud ia ka niam Jiw, bad namarkata ki long kiba rem ha khmat ka ain bad ka hukum ka hima Rom namar ba ki bud ia ka niam bym dei.

Khmih :—Ia U Paul la ñiew kum u nonglam phrang jong ki Khristan. La pyndonkam ia ka ktien Nazaret kum ka ktien ibein, khmih Kam xxiv : 14-15 ; xvi : 21 ; Lukas xxii : 66-71 ; Math. xxvi : 65 ; Mark. xiv : 64 ; Ioan. xix : 7.

2. U la pyrshang ban pynsang ia ka Temple. Pynianujor bad Kam xxi : 28, lada ki lah ban pynsabut ia kane U un rem ia ka ban iap, wat u trai shnong Rom un ym lait. Hynrei kim lah ban pynsabut ia ka. Khmih Math. xxvi : 61 ; Mark. xiv : 58.

Pyrkhat bha kumno u rangbah lyngdoh bad ki tymmen basan ki la ia mynjur bha ia ka jingmudui.

Ka jubab U Paul—U Philik u la long u lyngskor ha Kaisaria hynriew ne hynniew snem. Mynshua ia kata u la trei ha Samaria, namarkata u la tip bha shaphang ki rukom Jiw bad shaphang ki Nazaret. Khmih dk. 22.

Namar kine ki daw baroh U Paul u sngewbha ban da ialade ha khmat jong u :—A. Ka jingmudui kaba nyngkong U Paul u lan namar.

1. U la poi shen ha Jerusalem tang khadar sngi mynshuwa.

2. U la wan phai sha Jerusalem (hadien bun snem) ban mane, ym ban pynkhih-win (dk. 12) ne ban pynsang ia ka templ. Dk. 17-18.

Khmih bha ia ki dkhot 13 bad 19 namar ki pyni ba U Paul u la nang ia ka ain ka kanun Rom kaba pyniapher hapdeng ka jingmudui bad ka jingpynsabut. Bad kaba dawa ba ki nongmudui kin mudui ha khmat u nongbishar ia kaba ki ki la iohi. U Paul namar ba u tip ia kino kiei kiei u dawa ia ki kat kum ka ain Rom.

Ka jingphla U Paul :—1. Ba ka niam Khristan kum long ka niam kylla jaid ha kaba shisha—hynrei ka niam Jiw ba la pynjanai, "Kumta kein nga shakri ia U Blei ki kpa jong ngi."

2. "U ngeit ia kiei kiei baroh kiba long kat kum ka hukum bad kiba la thoh ha ki nongiathuhlypa."

3. "U don ka jingkyrmen ba kan sa long ka jingmihpat kiba iap, kiba hok ruh bad ki bym hok" kumba kiba kham bun na ki Pharisi ki ngeit.

U Paul u dawa ba ki nongmudui kin iathuh shai ia kata ia kaba ki mudui ia u dk. 20-21.

U Phelika u sngewthuh bha ba ym lah ban pynrem ia u Paul hynrei u la tip ruh ba ka jingkhih win ka la jia ha Jerusalem.

Jingthmu :—Ki samla kin pyrkhat ba ka jingmudui ia u Khristan uba iaineh bad uba iaid beit ha la ka jingngeit ka long kaei kaei kaba jem ia u ban jop.

Jinghikai :—Rebais ia ka bynta kumno la pynim ia U Paul na ka buit ba sniew ki Jiw ha ka lynnong kaba la lah, bad kumno u la poi ha Kaisaria.

Batai ia ki samla kumno ki rangbah Jiw ki la wan bud ia u ki da khreh bha da kaba thmu ban jop ha khmat U Philiks—Nangta ai ba kin pule ia ki dk. 3-9.

Kylli katno tylli ki jingmudui bad katno jaid Ai lad ia ki samla ban bishar ia kine ki jingmudui, da batai lada lah ban pynsabut ia ki yn jia kumno ia U Paul.

Lada la mudui ia ki samla ha kine ki sngi ia kajuh ka jingmudui kumno kin jubab ?

Pyniasnujor ia kine ki jingmudui pyrshah ia U Paul bad ki jingmudui da kiba la mudui ia U Jisu Khrist. Bad

ha kano ka dur kine ki juh ki jingmudui ki paw pyrshah ia ka Balang ha kine ki sngi ?

Kylli ia ki samla shaphang ka jubab U Paul ia ki jingmudui. Pule ki dk, 10-21.

Ai ba kin pyrkhat ia ka jingiapher hapdeng ka rukom kren U Paul bad ka jingkren U Tertullus ha khmat U Philiks. U Khristan u long u briew uba ieng halor ka jingshisha hangno har gno. Ialam ia ki samla ban pyniadei ia kane, bad ka jingim Khristan ha kine ki sngi. Hangta ai ba kin pyrkhat ia ki jubab U Paul ia ki jingmudui.

Batai lada donkam ia ki khmat ba kongsan, khamtam shaphang ki jingphla U Paul—um shym shem jingeh ei-ei ban jubab

U Paul u dawa ba ka niam jong u ka long :

1. Kaba kat kum ka hukum.

2. Kaba kat kum ki nongiathuhlypa.

3. Kaba kat kum ka jingkyrmen ka niam ka rukom Jiw.

4. Kaba kat kum ka jingshem mynsiem jong u.

Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia la ka niam bad ka jingngeit, ka jingshisha bad ka nongrim jong ka.

Nangta ai ba kin pyrkhat ba ka niam Khristan kam donkam ia u riewsaid ban da ia ka. Ka jingda jong ka ka long ha ka jingshisha ba ka long kaei-kaei kaba long kam.

Jingpyrkhat kiba iadei :—1. Ki Jiw ha kaba shisha ki lah ban mudui ia U Paul tang kane—Ba u long u Khristan uba iaineh (consistent)."

Hato ka pyrthei ka lah ne em ban mudui ia ka Balang kumjuh ha kine ki sngi ?

KA BYNTA KABA AR-PHEW-KHYNDAI.

U PHELIKS HA KHMAT U PAUL

Jingspel :—1 Korinth vi : 2-4.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxiv : 22-27—Kebais ia ka bynta shaphang u Pheliks ha ka lynnong kaba arphew bynriew. Pule ruh Rom I bad 2—Ka jingbihai u Paul shaphang ka hok.

Ka Drosilla ka tnga kaba lai u Pheliks. Ka la long ka 'khun u Herod Agrippa. Khmih Kam lynnong xii— ka dei ruh ka para u Herod Agrippa. II bad ka Berinki (lynnong 25). U lok uba nyngkong ka Drosilla u dei u Assius u syiem Emesa, hynrei ka la iehnoh ia u bad ha kane ka por u Pheliks bad ka ki la iashong klim,

La khot ia u Paul ha khmat jong ki ban iathuh shaphang kata ka jingngeit ha U Khrist Jisu.

Pynianujor bad u Ioannis Baptis ha khmat u Herod Antipas. Luk. iii : 19.

U Lukas u ai tang ki khmat jong ka jingkren U Paul, hynrei ka shai ba u Paul u la pyniadei ia ka Gospel bad u Philiks hi, u la kren :—

1. Shaphang ka hok, bad u briew uba eh dohnud u bym hok bad uba bam sap.

2. Shaphang ka bor halor lade, bad u Pheliks ha kata ka por ba u shong klim bad ka Drosilla.

3. Shaphang ka jingbishar ka ban sa wan, kaba dei ka jingmaham. Pyrkhat bha ia ka ktien "U Philiks u la sheptieng" bad "mynta to khie leit noh shuwa."

Ka dkhot 26. Kat kum ka aiñ Rom ym bit da lei-lei ban bam tyngka hynrei kane kaba u Lukas u pynpaw hangne ka la man long kawei na ki daw jong ka jingkyllon ka hima Rom.

Ar snem u Paul u la long u koidi uba kyrpang ha Kaisaria, tad haduh ba la khot ia U Pheliks ban ieng ha khmat u Patsha Rom, namar ka jingkhih win kaba la jia ha Kaisaria ha kaba u la pyniap bun na ki Jiw.

U Pheliks da kaba khmih lynti ban pynangewbha ia ki Jiw, u la hukum ban pynsah ia u Paul ha ki sai khum.

Baroh ar snem u Paul u la leit iasyllok bad ki Khristan ha Kaisaria—mynta la shim noh ia kita ki jingkyrkhu.

Jingthmu :—Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ia ka bor ka Gospel ia ka ban pynrem bad ba u Khristan um bit ban shgap jar ha khmat ka pop.

Jinghikai :—Rebsis ia ka jingrei u Pheliks [illegible] u Paul u la jubab ia ka jingmudui ha [illegible]. Ka

daw namar ba ym shym bishar kut ka long ba u la tip kham janai shaphang kata ka lynti ; ka niam Khristan.

Ai ba ki samla kin iathuh ia ka daw tynrai ka jingtip jong u. Batai shaphang ka Drosilla.

Nangta kylli ia ki samla shaphang ki jingmyntoi ia kiba u Paul u la ioh namar ba ym shym la leh pyrkhing ia u kum u koidi.

Pyrkhat ia ka Balang ruh ha Kaisaria. Bad balei u Pheliks u la khot ia u Paul ha khmat jong u ? U la khmih lynti aiu na u Paul. Kylli ia ki samla shaphang ka jingkren u Paul. Ai ba kin iathuh ia ki khmat.

Nangta kylli ia ki balei u Paul u la kren shaphang kine kiei kiei. Batai, pynkynmaw shaphang u Pheliks kum u briew. Kylli kaei ka hok ? Lada u Paul u la dawa ia kane na u bym long Khristan kumno ha ka jingiadei bad ngi kiba la iohpdiang ia ka jingshai ka Gospel ? Pyrkhat bha ia ka dk. 26 bad ka pyrthei kaba mynta. Kaei ka bor halor lade ? Pyrkhat ia ka jingshisha ba u nongsynshar um lah ban synshar ia kiwei tad haduh ba u la hikai ban synshar ia lade.

Ai ba ki samla kin pyrkhat bha ia kane, ha ka jingiadei bad ka jinglong samla.

Kaei ka jingbishar ka ban sa wan ? Gal. vi : 7-8.

U briew um lah ban lait na kaba kheit ia u soh ia uba u hi u la bet ; ha kane ka jingim jong u hi, bad ha ka bym jukut yn bishar ia ngi. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat hato ngi ai ka jaka kaba biang ia ka jinghikai ka Gospul shaphang ka jingbishar ka ban sa wan ha ka Balang kaba mynta ? Kylli ia ki samla shaphang ka jingsheptieng U Pheliks. Hato ka jingsheptieng hakhmat ka Gospel kan long kaei-kaei ia kaba ngi dei ban khmih lynti ?

Balei ngim ju iohi ia kane ka jingsheptieng ?

Pyrkhat U Phelikg u la long u briew uba buhteng ia kata kaba don kam tam. Hato don jingma ia u briew ban buh teng ia kiei-kiei kaba kynja mynsiem ?

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—1. *Pyrkhat kumno U Pau.* u la man long u nongbishar ia U Pheliks bad ka Drosilla Ki Khristan mynta ki long ne em ki nongbishar ia ki bym long Khristan ha ka [illegible] jong phi.

2. U Khrist U la bishar ia ka pop. Ka diam Khristan ka kren ia ki ktien kiba eh pyrshah ia ka pop ha ki por baroh, Kumno phi kum ki samla phi sngewbha haba phi iakynduh bad ka pop

3 Pyrkhat bad ki samla Heb. iv : 7. "Mynta ka sngi lada phi ioh sngew ia ka ktien jong u to uba wat pyneh ia ka dohnud jong phi." Balei ba ki briew ki ia pyneh ia ka dohnud ?

KA BYNTA KABA LAIPHEW.

U PAUL U APPIL HA U KAISAR.

KAM XXV · 1-2

Jingspel Rom xiii : 2-4.

Jingpynkhreh. Pule Kam xxv : 1-12 [2] U Phistos u la poi ha Kaisaria ha ka snem 57. H.K. Ka kam kaba nyngkong ia kaba u dei ban leh ka long ban bishar ia ki kam kiba la buh teng da U Pheliks Namar ba u long uba thymmai u Rangbah Lyngdoh bad ki rangbah kiba khraw-batri ki la pyrshang ban ioh bishar ia U Paul ha Jerusalem.

Pyrkhat bha kaba katno ka jingshun jong ki ia u Paul , wat hadien ba u la shah set byndi arsnem, ki dang ia kwah sa ban pyniap ia u

Ka jaka shong u Lyngshkor Rome bad ka khet bishar ka la long ha Kaisaria, bad U Phistos u la ong ba dei ban bishar hangta. Hynrei pyrkhat. Hato la ialam ia u (la um tip) da U Blei ban rai kumne ?

Ki jingmudui ia U Paul ki long ki juh bad la ki Jiw kim lah ban pynsabut ia ki, kim sngew ei-ei ban dawa ba um bit ban im.

Pyrkhat ia ka jinglyngngoh U Phistos haba u la sngew ba U Paul um shym leh ei-ei pyrshah ia ka Rom, hynrei ba ki jingmudui ki long kiba iadei bad ka niam ka rukom bad ki Jiw.

U Phistos um shym tip ei-ei shaphang ka niam Jiw hynrei u la tip ba kat kum ka aiñ Rom ki dei ban bishar ia ki kam kiba iadei bad ka niam jong ki. [illegible] u tyrwa ha U Paul ba un leit sha Jerusalem ban [illegible]

bad da kaba leh ia kata u la tip lypa ba um pynsngewbha ia ki Jiw, bad un pynmyntoi ia lade. Kane ka jingtyrwa U Phistos ka long ruh ka jingphla ba la pynksan ia U Paul ha khmat ka khet bishar Rom. Lada kam long kumta U Phistos un ym pyllait ia U Paul ha ka Sahedrim. U Paul u la kyntait. Kum u trai shnong Rom u don bor ban kyntait namar um shym leh bymdei ia ki Jiw kumba u Phistos u u sngewthuh.

U Paul u la tip ruh ba lada la ialam ia u sha Jerusalem um don jingkyrmen ei-ei ban lait im. Namarkata u phai ktien sha U Phistos shuwa ba un aai ei-ei, bad u ong "Nga appil ha U Kaisar." Ynda u Paul u la kren ia kita ki ktien, U Phistos um lah leh ei-ei shuh. Namar kum u trai shnong Rom U Paul u donhok ban appil ha u Kaisar. Namarkata u Phistos u jubab kumba u la dei ban jubab kat kum ka ain Rom. "Ha u Kaisar men leit."

Khmih Kam xix : 21 ; xxiii : 11 ; xxv : 12. Hato kine ki jingjia ki long kiba la jia ryngkhat ne ki long ki jingpynpaw ia ka nuksa ba maian ka jong U Blei na ka bynta u Paul ?

Jingthmu. Ba ki samla kin sngewthuh ba U Paul u la leh ia kaba dei haba u appil ha U Kaisar.

Jinghikai. Kylli ia ki samla shaphang U Pheliks bad kumno u la leh ia U Paul ? Nangta batai kumno ki Jiw ki la mudui ia u ha Rom bad ba u la dei ban mih noh na Kaisaria. Hadien jong u, U Phistos u la wan, u briew uba thymmai, u bym tip ei-ei shaphang ki Jiw, ka niam ka rukom jong ki, bad ka jinglong kaba shisha jong ka ri. Ynda u la poi ha Kaisaria u la leit kiew sha Jerusalem ba ba un ioh khmih bad kham ithuh ia ka jinglong ka kam. Ai ba ki samla kin iathuh kumno ka la jia ha Jerusalem bad kumno U la leh. Balei U Phistos um shym pdiang ia ka jingtyrwa ki rangbah Jiw ? "Pyrkhat ia ka jingmudui ha Kaisaria. Ai ba ki samla kin iathuh ia ki jingmudui bad ka jubab u Paul. Kylli ia ki samla ia ka jingshem U Phistos, bad balei u la tyrwa ha U Paul ban leit kiew sha Jerusalem ban [illegible] bishar ? Ai [illegible] ia ki samla ban iathuh balei U Paul u la kyntait ia ka jingtyrwa. Bad kumno u la tyrwa hadien ? Kylli ia ka jingmut ka appil

ha u Kaisar ? U Paul u la thmu skhem ban leit sha Rom. Hato kane ka don jingiadei ei-ei bad ka appil jong u ? Ne u la leh ia kane namar ba um don lad shuh ban ioh ia ka hok ?

Ki Jingpyrkhat kiba iadei. (1) U Kaisar ha uba U Paul u la appil u la long U Nero uba runar, uba la pynshitom bein ia ki Khristan haduh katta-katta. Pyrkhat ia ka jingshlur uba nud ban appil sha uba kum U Nero. Ai ba ki samla kin iapyrkhat shaphang ka jingshlur Khristan,

(2) U Paul u la pyntip lypa kan long kumno ia u lada un leit kiew sha Jerusalem. Um shym la pynlong martyr ia lade da kaba aiti ia lade ha ka kti ia lade ha ka kti jong ki Jiw.

Pyrkhat ka long ka kamram Khristan ban kiar noh na ka jingma bad ka jingpynshitom ha ka jingiadei bad ka pyrthei, lada u lah da kaba pyndonkam ia ki lad kiba dei bad kiba hok.

KA BYNTA KABA LAIPHEWWEI.

KA JINGIASYLLA SHAPHANG U PAUL.

KAM XXV : 13-27.

Jingspel.—Lk. xxiii : 7-8, 12.

Jingpynkhreh.—Pule Kam 25 : 13-27.

Rebais ia ka lynnong ba la lah.—Haba u Paul u la appil ba u Kaisar, u la buh ia U Phistos ha ka jingeh kaba khraw, namar U Phistos hi u la phla ba U Paul um shym la leh ei-ei ruh em kaba dei ban pyniap. Hynrei mynta U Phistos u la dei ban thoh bniah bha shaphang ki jingmudui ia u ha U Kaisar.

Ka jingeh jong u ka la long ha kano ka rukom ban thoh. Ki jingjia kiba la jia ryngkhat ki la iarap ia u shuwa ba un phah noh ia U Paul. U Syiem Agippa u la wan jngoh ia u. Kane ka la long ka jingwan ban leh burom ia U Phistos Kum U Lyngskor uba thymmai uba la wan shen na Rom.

U Agrippa uba ar u jong uba khaiduh na ka jaid Herod, uba la jong sjiem. Ngi iakynduh bun sien bad ka ting U Herod ha ka Testament Bathymmai. U Kpa jong u kpa-kha jong U Agrippa u dei uta U Herod uba khraw uba la pynlap ia ki khunlung ha ka por ba la kha ia U Jisu Khrist.

U khun jong U Herod uba khraw, U Antipas, u la khrai khlieh ia U Ioannis Nongpynbaptis. U Agrippa uba nyngkong u la pyniap ia U Jakob, bad mynta kumba U Jisu Khrist U la ieng hakhmat U Herod Antipas, U Paul ruh un sa ieng ha khmat U Agrippa uba ar. Ia une U Agrippa uba ar la pynsan pynrangbah ia u kum U Jiw ha ka rukom kaba bniah bha. U long uba nang uba tip ia ka niam ka rukom Jiw bad ka hukum U Moses. Kum u Jiw ruh u la tip ia ki jingjia kiba iadei bad U Jisu Khrist.

Namarkata U Phistos u la pyndonkam ia u, khnang ba kin tip shaphang ka jingmudui ia U Paul.

Ka jingbatai U Phistos ia ka kam ha U Agrippa ka kham ai jingshai ban ia kaba ngi shem ha ki lynnong xxiv bad xxv.

Pyrkhat ia ka dk. 15 Imat ki Jiw ki la tyrwa ar tylli ki jingtyrwa shaphang U Paul —

(1) Ba U Phistos un bishar kut khlem ailad shuh ia U Paul ban da ia lade.

(2) Ba yn ialam ia u sha Jerusalem, bad ba yn bishar ia ka kam hakhmat ka Sanhedrim.

Ka dk. 16. Pyrkhat ia ka rukom bishar Rom bad ka jingsarong U Phistos haba u iathuh ia ka.

Ka dk. 19. Imat ka jubab U Paul ka la long kaba kham bniah ban ia kaba ngi lah ban shem ha kiwei pat ki lynnong.

Ka dk. 24. Ki Jiw ha Jerusalem bad ha Kaisaria ki la mudui ia U Paul.

Pyrkhat iba kaei U Agrippa u kwah ban iohsngew ia U Paul.

Pyniasnoh ia ka dk. 23 bad [illegible] xii 26-[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] ki ia [illegible] ia ka [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ki ia brai ia ka burom briew.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ba ka long kaba dei ban leh hok ia la ka kam, la ka long pyrshah ia ki jingmyntoi jong ngi hi.

Jinghikai :—Rebais ia ka lynnong ba la lah khamtam ia ki :—

(1) Ka jingshun ki Jiw bad ka jingmudui jong ki ia U Paul.

(2) Ka juhab bad ka akor U Paul ha khmat kine baroh.

(3) Ba la pynbor ia U Paul ban appil ha U Kaiser.

Nangta kylli ia ki samla katno sien la pynksan ia U Paul da ki shakri Sorkar Rom. Lada ka pynlong kumta balei kim shym la pyllait ia U ? Pynianujor ia U Phistos bad U Pilat. Batai ba U Phistos u kheit ia u soh jong ka ka jingleh bymdei jong U Phelika, bad u shem ialade ha ka jingeh kaba khraw.

Ai lad ia ki samla ban iathuh ia ka jingeh jong u. Batai ba kat kum ka aiñ Rom u la dei ban thoh baiah bha—

(1) Ia ki jingshem jong u hi kum u nongbishar bad balei um lah ban pyndep ia ka kam.

(2) Ki jingmudui, bad ka jingiadei jong ki bad ka aiñ Rom.

Kylli ia ki samla lada un thoh ia kaba shisha, ha kano ka rukom un thoh ? Bad kiei ki jingma ia U Phistos lada un leh kumta ?

Ialam ia ki samla ban pyrkhat ha kano ka rukom ka jingwan U Syiem Agrippa ka la iarap iarap ia U Phistos. Bad batai shaphang U Agrippa. Pynianujor ia ka jingwan U Agrippa bad Lk. xxiii : 7-12. Balei U Agrippa u angew kwah ban iohsngew ia U Paul ? U khmih lynti ban ioh aiu na u ?

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—

Ai ba ki samla kin pyrkhat hakhmat jong kine ki jingjia baroh ia ka jingshisha ba man ka por [illegible] [illegible] pynroop ia kano kano ka kam kaba dei, ngi [illegible] ialade ha [illegible] bad ngi [illegible] ialade,

KA BYNTA KABA LAIPHEWAR.

U PAUL HA KHMAT U AGRIPPA.
KAM XXVI

Jinyspel.—Kam xxvi : 29.

Jingpynkhreh.—Pule Kam 26. Pynianujor bad Kam xxii : 1-21 ; xxiii : 6-9 ; xziv : 10-21 ; xxv : 6-12.

Pyrkhat ia ki bynta jong ka jingiakren U Paul.

1. U pynpaw ia la ka jingsngewbha ba u ioh ia ka lad ban batai ia kiei-kiei baroh ha khmat u briew uba sngewthuh ia ka hukum bad ka niam ka rukom Jiw.

(2) U pynksan ia la ka rukom jingim naduh kaba mynnyngkong ia kaba ki Jiw ki tip bha. Khmih 22 : 3.

(A) U Pharisi uba la shah hikai ha ka rukom kaba bniah bha, bad uba bat pyrkhing ia la ka niam.

(B) Mynta u ieng ba la mudui, namar ba u la ngeit ba U Messiah ia uba ki Jiw bareh ki kyrmen, u nongsiewspah ia ki Isreal U Blei U la wan, bad ba uta u dei U Jisu Khrist uba la mihpat. Khmih Kam xiii : 32-34.

(3) Ka jingpynsabut shuh-shuh ia ka jingngeit jong u ia ka niam Jiw. Kumno ka niam Khristan ka la ktah ia u nyngkong bad aiu u la leh. Khmih dk. 9-11.

(4) Ka jingkylla kaba mut jong u. Dk. 12-18. U Blei U la don ka jingthmu kaba kyrpang na ka bynta jong u.

(A) La khot ia u ban long u nongialap bad u shakri ia ki Jentil.

(B) U Trai U la kular ban da ia u. Pyrkhat bha dk. 18. Ka jingiathuh lyngkot ia ka Gospel bad ka jingthmu jong ka. Pyrkhat ruh ia ka jingiadei hapdeng ka jingkohnguh U Paul bad ka jingkem ia u da ki Jiw. Lada ka nia U Paul ka long kaba skhem, ki Jiw ki rem hakhmat ka jingthmu U Blei. Khmih dk. 19

(5) U Paul u dawa ba ka Gospel ka long ka jingpyndep ia ka niam ka rukom Jiw Dk. 22, 23. Namar.

(A) U Moses, kaba mut ka niam ka rukom Jiw baroh, bad ki nongiathuhlypa ki la pynpaw lypa ba U Khrist uba dei u jingkyrmen ki Israel un shah shitom.

Haba U Paul u pynksan ialade, u pynrem artat ia ki Jiw ba kim pat shym sngewthuh ia ki jingthoh bakhuid.

(B) Ba U Khrist un mihpat na kiba iap. U Blei u la pyndep ia ka jingkular ia kaba u la kular ha ki kpa-tymmen. Khmih Isa. 53.

Pyrkhat balei U Phistos u la kren ? Khmih Mk. ii : 21 ; Ioan. x : 20.

U Phistos um shym lah ban sngewthuh ia ka jingkren U Paul, khamtam haba u kren shaphang ka jingmihpat kaba long ka jingbieit ia U Grik. Bad ka jingshitrhem U Paul haba u kren ia U Agrippa ka la pynlong ia U Phistos ban ngeit ba ka jingpule bad ka jingminot ia ki kot ka la pynkhie bieit ia U Paul Ka ktien "lamwir" hangne ka mut, ba ka jingshitrhem ka la palat than haduh ba kieikiei ia kiba u kren kim long shuh ka jingshisha. Ka jubab U Paul ka pynshai ia kata. U kren ia kiei-kiei kiba long kiba shisha bad la leh ia ki baroh hakhmat ki briew, bad U Agrippa u lah ban pynsabut ia kata. U kren hangne ia ka jingshisha ka niam Khristan, ka jingsahnarphna ia U Jisu Khrist, ka jingmihpat jong u, bad ka jingroi ka Balang Khristan.

Pyrkhat bha ia ka dk 27. Kumno U Agrippa u la sngew haba U Paul u la kylli beit ia u kumta ha khmat kita ki briew baroh kiba don ryngkat ?

Pyrkhat ruh ia ka jubab U Agrippa. Ki ktien jong u ki long ktien mynthi da kiba u pyllait ialade na kiba ieng ha khmat ka jingshisha.

Hynrei U Paul u jubab ia ka jingkren mynthi jong u ha ka rukom kaba don burom bad kaba pynpaw ia ka jingangnud jong u na ka bynta baroh kiba don.

Pynianujor ia U Paul laiphew lai snem mynshuwa haba u la ong ha lade, kumba u la phla ha ka dkhot kaba 9, bad U Paul uba la iathuh ia ka bor jong ka dk. 29 ; bad pyrkhat ia ka bor jong ka jingaiei U Blei. Sa shisien baroh ki la pynpaw ba U Paul um shym leh ei-ei ba u dei ban iap, lane ia ka ban khum·

Jingthmu.—Ba ki samla kin ia pyrkhat ba ki nia [illegible] jong u Khristan ki skhem, namar ba u la ithuh ia [illegible] uba u la ngeit.

Jingkikai.—Rebais ia ka lynnong ba lah, bad ki daw balei la khot ia U Paul ban ieng ha khmat u Syiem Agrippa. Haba U Paul u la ieng hakhmat jong u um shym ieng hakhmat ka khet bishar. Namar hadien ba u la appil ha U Kaisar, bad la shah ia ka appil jong u ym don ka kashari kaba lah ban bishar ia u shuh, sah sa tang ka khet bishar U Kaisar. Batai ba la pynbeit ia kane da U Phistos ia ka ban pyrshang ban ioh ki daw kiba biang ia ka ban phah sha U Kaisar ryngkat bad U Paul, bad ka la ai lad ia u ruh ban pynsngewbha ia U Agrippa.

Kylli balei U Paul u sngewbha ban iasaid da ialade ha khmat U Agrippa ? Nangta ai ba ki samla kin iathuh ia ki khmat jong ka jingkren U Paul. Pynianujor bad kiwei pat ki jingiasaid da ia lade ki jong U Paul.

Lah ruh ban kylli ia kine ki jingkylli.

(1) Ha kano ka rukom lah ban ong ba la pynkhreh ia U Paul haduh ba la kha ia u haduh ba la pynkylla kaba mut ia u, ban long u Apostol jong ki Jentil ?

Ha kano ka rukom ka Gospel ka pyndep ia ka niam ka rukom Jiw ? Balei te ba ki Jiw mynhyndai bad baroh shi katta ki kyntait ia ka Gospel bad ia U Jisu Khrist kum U Messaiah ?

Ai ba ki samla kin pyrkhat kiei kito ki jingithuh paw ia kiba U Paul u la iohi bad kaba kumno ka jingkhot U Blei ia u. Nangta kylli ba u briew uba la ioh mad da shisha ia ka Gospel u lah ne em ban sngap jar ?

Pyniadei ia kane bad ka jingngeit Khristan ha ki por mynta. Nangta ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ka nongrim ha kaba U Paul u ieng bad ka Gospel jong u. Hato don nongrim kaba kham khlain ban ia ka jingshem mynsiem kaba shisha bad kaba jylliew ?

Batai ba ka jingthmu kaba kongsan U Paul ha kane ka jingkren kam shym long ban da ialade ne ia ka Gospel, hynrei ia ka ban ialap ia ka Gospel, namarkata u kren beit ha U Agrippa.

Pyrkhat ia ka jubab U Agrippa. Ka pynpaw aiu shaphang jong u ? Don ne em ki briew kum U Agrippa hapdeng jong ngi mynta ki briew kiba kyntait ia ka Gospel namar ba kim nud ban leh ia kaba dei bad ban iehnoh ia

ki jingsngewbha jong kane ka pyrthei ? Hato ka tiikom kren U Paul ka long kaba bha tam bad ki briew kumi U Agrippa.

Ai ba ki samla kin ia pyrkhat ba ym donkam ia u Khristan ban da ialade ne ban pynsabut ia ka Gospel hynrei tang ban ialap ia ka. Ka bor bad ka nia jong ka ka don ha ka ki nambr ba ka long kam.

Ki jingpyrkhat kiba iadei.

(1) Pynianujor bad pyniapher hapdeng ka jingshitrhem U Paul kum u Jiw bad kum u Khristan Kino ki dak jong ka jingshi rhem ha ka Balang kaba mynta ?

(2) U Blei u la trei slem da ia la U Mynsiem Bakhuid ha ka jingim U Saul, hynrei ka jingkylla kaba mut jong u, ka la wan kyndit-kyndit ha ka tukum jingithuh paw. Ai ba ki samla kin isthuh ia ia ki jingshem mynsiem shaphang ka jingkylla kaba mut. Hato ka dei ia ngi baroh ban ioh mad ia ka kumba U Paul u la ioh mad ?

KA BYNTA KABA LAI PHEW LAI

KAM XXVII).

Jingspel :—Salm. cvii : 30-31.

Jingpynkhreh ·—Pule Kam xxii. Rebais ia ki lynnong kiba iadei bad ka jingmudui ia U Paul hakhmat U Phistos bad U Agrippa. U Phistos u la pynksan ia U hakhmat ka ain Kome, U Agrippa ruh u la pynksan ia u hakhmat ka hukum Jiw.

Pynianujor bad Ioanis xviii : 23.

Ka dkhot 32 Lynnong 26 ka iathuh shai ba lah ban pyllait ia U Paul lada um shym appil ha U Kaisar.

Kano ka lynnong baroh kawei ka ieng kyrpang hapdeng ki jingthoh baroh jong ka pyrthei hyndai, namar ka jingbniah ka jingbatai, bad ka rukom kaba shai ha kaba thoh ia ka Khmat ... ka jingiadei bad ki jingmut bad ki jingshitom kiba pyniaid ... [illegible]

Ki jingbatai jong U Lukas ruh shaphang ki tiar ki tar bad ka lieng baroh kawei ki long kiba bniah bad kiba shisha baroh.

Khmih bad pyrkhat bha ia U Paul hapoh kata ka lieng :—

1. U long u koidi ba la shaniah, bad la leh sbun ia u. Dk. 3

2. U maham ia kiba halor shaphang ka jingleit bad hadien u mai ia ki ba kim shym sngap. Lk. 10-12.

3 U la jan man long u nongpyniaid hi; haba u la shem ba ki riewlieng ki ia mut ban phet iap noh, Dk. 30-31 bad la hukum ia ki baroh ban bam, Dk. 33.

4. Ka jingsneng kyntu jong U Paul. Dk. 22-26.

Ka Rom ka ju ioh kew na ri Igypt ; kane ka lieng ka ba ar ka long kawei na kita kiba kit kew sha Italy.

Ka niam shah jingit ha kata ka snem (60 A.D.) ka la long kumba shiteng u bnai Risaw. Khlem artatien U Paul u la burom ia kane ka jingleh niam.

Naduh shiteng u 'Nailur haduh kaba kut u bnai Lber ki riewlieng ki iathuh ba ka long ka por kaba ma ban pyniaid lieng naduh Krik haduh Italy, namarkata U Paul uba tip ia kata u sa maham ia ki.

Ki jingkyrsoi shyiap Syrtis ki long ki shyiap kyndat um ba la kynton pyndap harud Tripoli ri Aphrika, ki la long kiba ma shi katdei eh ia ki lieng.

Pyrkhat bha ia ka jingiathuh bniah U Lukas shaphang ka jingsumar ia ka lieng, ka jingpynkhreh ban poi ha ryngkew, bad ka akor ki shipai Rom.

Bud beit ia kane ka jingleit da ka dur.

Da pyrkhat bha ruh kumno U Paul u la leh ia kiei-kiei baroh ia kiba u lah ban ia kynduh bad ka jingma, ym tang na ka bynta ia lade hynrei na ka bynta jong ki baroh.

Pyrkhat ruh ha kano ka rukom u Khristan u dei ban ia kynduh bad ki jingma.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat kiei ki jinghikai ia u Khristan kiba ngi lah ban shem ha kane ka lynnong, bad ka jingsumar sukher U Blei ia uba ngeit.

Jinghikai :—Pyrkhat lem bad ki samla ia ka appil U Paul sha U Kaisar. Kiei ki jingma kiba la don ia U Paul lada la pyllait ia u da U Phistos ?

Da ka jingiarap ka dur ai ba ki samla kin bud ia kane ka jingleit da kdew ia ki jingjia kiba kongsan kiba la jia. Ialam ia ki ruh ban iohi kumno kine ki jingjia ki la ktah ia ki briew hapoh kata ka lieng.

Nangta kylli ia ki shaphang ka dur kk jong U Paul ia kaba ngi shem ha kane ka lynnong da kaba kham pynlut por ban pyrkhat ia ka jingsneng jingkyntu jong u, bad ka jingngeit baskhem jong u ha U Blei. Pynianujor bad kiwei pat baroh, Dk. 30-32.

Ai lad ia ki samla ban pyrkhat ia ki jingeh kiba ker sawdong ia ka Balang bad U Khristan marwei marwei bad kumno ngi ia kynduh bad ki ?

U Paul u ieag ha ka jingkyrmen baskhem. Balei u Khristan u long uba iohi ia kiei-kiei kiba bha bad um duh jingkyrmen ha ka jingim ?

U Paul ula ithuh ia U Jisu uba la mih pat bad u la phla ba u "ngeit ia U Blei," ba yn pynim ia ki kumba la kren ha u."

Kumno phi tharai kine ki ktien ki la ktah ia ki briew kiba phla bapher ha kata ka lieng ?

Ki Jingpyrkhat kiba iadei. 1. U Paul u la tip skhem shano u kwah ban leit bad aiu u kwah ban leh bad u la ngeit ruh ba ki iadei bad ka mon U Blei na ka bynta jong u.

Pyrkhat shaphang ka jingdonkam ba ki samla ki don ka plan na bynta la ka jingim, bad ki jingthmu kiba skhem bad ba ka jingim jong ki kan iadei bad ka mon U Blei.

2. Kaei ka jingiadei hapdeng ka jingngeit skhem ha U Blei bad ki jingpyndep ia ki jingthmu jong ka Balang ?

3. Hato ka long kaba dei ba ka Balang ne u Khristan un sheptieng ha ka pyrthei ?

KA BYNTA KABA LAIPHEWSAW.

U PAUL HA MELITA BAD KA JINGPOI HA ITALI.

KAM XXVIII : 1-15.

Jingspel 1 Kor. xii : 9-11.

Jingpynkhreh : Pule Kam xxviii : 1-15 ; Pynianujor bad Kam xiv : 8-19. Pyrkhat bha ia ka jinglong jong ki katoh haba ki la poi ha ryngkew, hadien kata ka por kaba ishyrkhei ba la batai ha ka lynnong ba la lah. Ka ktien nongkyndong ha ka dk. 2 ka mut ba kim nang ban kren ia ka ktien Grik, kaba long ka ktien jong ka Hima-Bah Rom, kam thew eh ia ka jinglong jong ki kumba ka akor bad ka jingpdiang jong ki ia kiba shitom ka paw shai kdar.

Ka ktien "iakhot sngewbha" ka mut ban pdiang ha ka jingiasyllok kum ki para baiaieit. Khmih dk 3-6. Ki kren shaphang ka hok (ka kput) kum ka blei syriem kumba ki nong Athen ki la pynlong blei ia ka jingmihpat Pynianujor Mk. xvi : 18 ; Kam xiv : 8-19. Ka history ka jong U Paul ka pynpaw shai kdar ba U Blei U la sumar-sukner, bad u la da ia u barobor. Pynianujor ia ki jingpyrkhat jong ki shaphang u Paul, bad Lk xxiii : 47. U Paul u la shong lai bnai ha Melita namar ym shym la ioh lieng ban leit sha Itali. U la ioh shongthait, hynrei la u Lukas ym shym iathuh ba la ialap ia ka Gospel hapoh kine ki lai bnai, ngi tip ba U Paul u la trei ia ka kam, khamtam eh ngi iohi ia ka bor jong ka Gospel ia ka ban pynkhiah ia kiba ha pang. Pynianujor bad Kam iii vii : 9 : 32-35. Pyrkhat ruh ia ka jinglehsbun jong u tra shnong, khamtam U Publius uba long u ba-san jong kata ka 'dew lynnong. Khmih Kam xxviii : 2 ; 27 : 3. La U Paul u la long u koidi ki pdiang ia u ha ka rukom kaba donburom. Pyrkhat ka pyrthei ka dei ban burom ia u, Khristan uba shisha, ym namar kaei-kaei ba u don hynrei namar ba u long kumba u long.

Naduh Melita U Paul u-la poi ha Putioli kaba long ka kad-lieng Rom. Pyrkhat bha ia ka jingpoi U Paul ha

Rom ; bad ka jingangewkhia ka mynsiem jong u haduh ba u la sdang ban noh mynsiem. U don ka jingangewkhia na ka bynta :—

(1) Ka Gospel. Kumno U Kaisar un rai hapdeng ka niam Jiw bad ka niam Khristan.

(2) Ki Jiw kin pdiang ne kin kyntait ia u ha Rom

(3) Ki khristan Jiw ha kiba u la phah lypa ia la ka shithi, kumba lai snem mynshua. Ki hynñiew ngi ia kiba u la ioh ha Putiolo ki la ailad ia ki para bangeit ha Rom ban iohsngew shaphang ka jingwan poi jong u. Bad ki la wan arkynhun ban shaw ia u. Ki la wan shaw ia u koidi u ban sa ieng hakhmat U Kaisar. Pyrkhat bha ia ki khristan ha Rom. Ki pynpaw ia ka mynsiem jingieit ia U Paul. Ka jingieit jong ki ka la pynshngain ia U Paul bad u la ainguh ia U Blei.

Jingthmu :—Ba ki samla kin pyrkhat ia u Paul. U briew uba la shaniah lut ha U Blei, bad kumno u la poi ha Rom.

Jingpikai :—Pule Kam. xxviii 1-15. Rebais ia ka lynñong ba la lah, khamtam ia ki bynta kiba khadduh. Kumno ki la poi ha ryngkew. Ai ba ki samla kin ia pyrkhat kumno ki la sngew baroh ynda ki la laitluid na kata ka 'erlong-'erngit bad ka jingpaitlieng.

Kylli ia ki, ki trai shnong jong kata ka dewlynñong ki la leh aiu ? Pyrkhat ia ki akor babha jong ki bad ka kamram u khristan haba u iohi ia kiwei pat ba ki shitom.

Nangta ai ba kin pyrkhat aiu U Paul ki u la leh, bad kaba la jia ha u. U Paul u la pyni ia ka mynsiem Khristan la u la shah shitom

Pyrkhat ruh ia ka jingsumar U Blei ia la u shakri bad ka jingdonkam ba ngin ainguh ia U Blei namar ka jingsumar-sukher jong u ia ngi.

Ai ba ki samla kin iathuh ia ka jingangew ki Melita shaphang U Paul bad kumno ki la ia kylla jingmut shaphang jong u. Khmih Kam xiv : 11-18 ; Mk. 16:18.

Kylli ia ki samla shaphang ka jingpdiang kaba 'kyrpang jong ki ia U Paul. Pynianujor ia ka jingpdiang ia U Paul baroh shi katta ha ka rukom badonburom da ki

Rom bad ka jingkyntait jong ki Jiw. Nangta ialam jingmut ia ki samla balei ba ka pyrthei kam banse ban burom ia u Khristan uba shisha. Kata kam mut ba ka pyrthei ka leh bha ia u barabor, hynrei la ka leh kumnokumno ruh, u Khristan u ieng uba don burom. Hato kane ka paw ha ka jinglong Khristan jong ngi ha kine ki sngi ha ka jingiadei bad ka pyrthei ?

Pyrkhat ia ki kambah ia kiba U Paul bad kiwei ki la leh ha Melita. Iathuh ia ka rukom U Paul bad U Lukas uba long u Doktor, ia kane ka rukom pynkhiah ka Balang kaba nyngkong ka la bud. Khmih 1 Kor xii : 9-30.

Ki nong-Melita ki la leh burom ia ki da kaba ai ia kiei kiei kiba don donkam (namar ka jingpait lieng ki la duh ia kiei kiei baroh). Ai ba ki samla kin bud ia ka jingleit nadnh Melita haduh Putioli. U Paul u la angnud shibun ban poi ha Rom.

Pyrkhat ia ka jingsngew jong u haba u la poi ha Putioli kaba long ka kad-lieng Rom, bad ai ba ki samla kin iathuh ia ki daw ba u dei ban sngew khia ha la ka mynsiem ? Nangta ialam ia ki ban iohi ia ka jingkordor jong kata ka jingieit ia kaba ki parabangeit na Rom ki la pynpaw, bad ban pyrkhat ba wat uba khlain tam ha ka jingngeit u donkam ia ka jingkyrshan bad ka jingpynshngaiñ. Ai ba kin pyniadei ia kane ka jingshisha bad ka jingim Khristan man ka sngi.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—

(1) Ka jingduwai ka long kaei kaei kaba donkam tam ha ka jingim u Khristan, bad khlem jingduwai ngim lah leh ei-ei ruh em. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia kane ka jingshisha ha la ka jingim Khristan.

(2) U Khristan u long ka lad da kaba U Blei U lah ban leh ia ki kambah. Ai ba ki samla kin bishar ia kane ka jingong ha ka jingiadei bad ka Balang kaba nyngkong.

(3) Pule Salm civ : 1-30. Pyrkhat ia ka jingpyndep U Blei ia la ka jingthmu na ka bynta jong ngi marwei-marwei, bad kumno ngi ia trei ryngkat bad U Blei.

KA BYNTA KABA LAIPHEWSAN

U PAUL HA KA NONGBAH ROM

KAM XXVIII : 16-31.

Jingspel :—II Timothi ii : 9-11.

Jingpynkhreh :—Pule Kam xxviii : 16-31. Pule ruh ia ki bynta kiba iathuh shaphang ka jingangnud U Paul ban poi ha Rom. Khmih Kam xix : 21 ; xxiii : 11 ; xxv : 12 : xxvii : 24.

Ynda haba u la poi ha Rom, ka kam kaba nyngkong U Julius ka long ban aiti ia ki nongsahbyndi ha uta uba halor jong ki Imat ynda uta u lyngskor kynhun shipai u la pule ia ki kot ki sla kiba iadei bad U Paul, ba la phah da U Phistos, u la shem ba um shym la leh ei-ei pyrshah ia U Kaisar, bad u la shah ia u ban shong marwei kyrpang tang ba la don u shipai ban ap ia u

Pyrkhat ia U Paul ha kata ka ing. Um da donkam shuh ban khuslai shaphang ki Khristan ha Rom. Ki la pynpaw ia ka mynsiem jingieit ia u da kaba wan shaw ia u.

Hynrei kumno shaphang ki Jiw ?

Ka kam kaba nyngkong te ia kaba u dei ban leh, ka long ban khot ia kiba kham rangbah napdeng ki Jiw. U Paul u koidi um lah leit haduh ka synagog, hynrei la kumta ka Gospel jong u ka long nyngkong ia ki Jiw, wat ha Rom.

Ka jingkren U Paul bad ki rangbah Jiw :—

(1) La u long u nongsah byndi um shym la leh ei-ei pyrshah ia u paidbah bad ia ka niam ka tukom Jiw

(2) La pynksan ia u da ki Rom, hynrei namar ka jingshun ki Jiw ha Jerusalem kim shym pyllait ia u.

(3) U la spil ha U Kaisar namar ba um don kad da kumwei ban lait im.

(4) U long u nongsah byndi namar :—

(*a*) Ba u ngeit ba U Jisu u long U Messaiah.

(*b*) Ba u dawa ba la pynsabut ia kata da ka jingmih-pat jong u na kiba iap.

Pyrkhat balei ki Jiw na Jerusalem kim shym phah ei-ei shaphang U Paul.

Lehse kim shym ioh lad. U Paul u la poi ha ki jingeh suda ; ne lehse kim sngew donkam ban leh ei-ei shnh, namar kum ki Jiw, U Paul u la lait na ka kti jong ki.

Pyrkhat ia ka jingkwah jong ki ban iohsngew na U Paul hi shaphang ka niam Khristan.

Ki jingkren U Paul shaphang ka niam Khristan,

(1) U kren shaphang ka Hima U Blei. Pyrkhat bha ia kane, bad ka jingshisha ba ki Jiw ki ngeit ba ki long kiba la jied ki jong U Blei. Ha ka jinghikai jong ki, U Messaiah u long u syiem jong ka Hima U Blei.

(2) Shaphang U Jisu, U Paul u phla ba U Jisu u dei U Mesaiah. Namar kata kat kum ka jinghikai jong ki hi, u long u syiemi U Paul u ban ba ka niam Khristan ka long ka jingpyndep ia ka niam ka rukom Jiw, kumba ka Testamen Barim ka sakhi.

Pyrkhat ia u soh—kum ha kiwei pat ka jaka. Ka Gospel ka la kad arliang ia ki nongsngap.

Ka kitab ki Kam Ki Apostol naduh kaba sdang haduh kaba kut ka iathuh ha ngi kumno la ialap ia U Khrist ha ki Jiw. uyngkong nyngshap, hynrei kim pdiang satia. Pyniaunjor ki dk. 25-27 bad Isa. vi : 9. Math. xiii : 13-15 Mk. iv : 12 ; Lk. viii : 10 ; Ioan. xii : 37-40.

Ngi iehnoh ia U Paul ha Rom. U Lukas um shym iathuh kumno ka la jia ia u hakhmat U Kaisar. Ar snem kynthih U Paul u la ap, ha ka ing kaba u la wai, u da ioh jinglarap na ka Balang Philipi bad kiwei. Khmih Phil. iv : 10-19.

Hynrei la u long ba la khum, ia ka ktien U Blei ym lah ban khum. Pyrkhat bha ia U Paul ha Rom ha kane ki arsnem :—

(1) U la ialap ia ka Hima U Blei ha ka nongbah ka Hima Bah Rom, ha ki bym long Khristan kat kiba wan ha u.

(3) U hikai shaphang U Jisu Khrist. Ka ktien "hikai" hangne ka khain thew ia kiba la ngeit.

Bad ym don ba khang ia u. Ka Sorkar Rom kam shym khang lad ia u. Ki Jiw kim lah shuh ban pynshitom ia u Pyrkhat ia ka jinglaitluid U Paul kum u koidi ha Rom.

Ki shithi U Paul sha ki Philipi, Ephesus, Kolossi, Philemon, Timothi ki ai jingshai shibun shaphang kiba arsnem ia kiba U Paul u la shah ha Rom, khamtam eh shaphang ka jinglong jong u hi, bad ki lok kiba don ryngkat bad kiba shakri ia u bad ka Balang.

Jingtikmu.—Ba ki samla kin pyrkhat ia U Paul u nongsahbyndi na ka bynta ka Gospel, bad kumno u la ıalap ia ka Gospel wat hapdeng ka jingshahshitom, bad ba kin pyrkhat ruh ıa ka jingdawa ka Gospel halor uno-uno u riewngeit ha ki por bad ki jinglong baroh,

Jinghikai—Pule Kam xxviii : 1 · . Kylli ia ki samla shaphang ka jingangnud U Paul ban poi ha Rom. Aı ba kin spel ıa kı dk. kıba kdew ia ka. Nangta ai ba kın pyrkhat ıa U Paul ha Rom Batai bha ia ka jinglong jong u. Khmıh dk. 16, 30

Ialam jingmut shaphang ka jingiadei ki Jiw bad ka Gospel bad ka jingsngewkhia U Paul na ka bynta jong ki. Kylli balei U Paul u la khot ia kiba kham rangbah na ki Jıw ban ıa kynduh bad u ?

Ai ba kin iathuh ia ka jingkren U Paul bad ki rangbah, bad ba kin pyrkhat ia ka rukom kren U Paul ha khmat jong ki. U kwah ban (*a*) Da ialade ne (*b*) Ban buh ia ka Gospel ia kaba u la ialap ha ka rukom kaba shai ha khmat jong ki.

Nangta pyrkhat ia ka jingsngew jong ki rangbah. Ka jingkwah jong ki ban iohsngew shaphang ka Gospel," Kylli bniah ia ka jingphla jong ki shaphang ka Gospel.

Ai lad ia ki samla ban iathuh ia ki subject ia kiba U Paul u la kren [illegible] bad ba kin pyrkhat balei U Paul u la kren shaphang ka Hima U Blei ?

Hato ngi ngi lah ban pyndonkam ia kane ka sat ha ka juh ka rukom ha kaba U Paul u la pyndonkam ia ka ?

Ialam jingmut ia ki samla shaphang ka jingpyndonkam ka jong U Paul ia ka Jingthoh Bakhuid ia ka ban pynsabut ba U Jisu U long U Messaiah ia uba ki Jiw ki la khmih lynti Ai ba kin kdew ne spel ia ki dkhot na ka Testament Barim kiba pynpaw ia kane ka jingshisha. Kylli jingkylli shaphang ka jingshem U Paul haba u ialap ia ka Gospel ha ki Jiw, bad pyrkhat lang ia ki. Dk. 25-27.

Batai bha ia ka jingshisha ba kine ki long ki ktien ba la kren da U Blei ha U Isaiah shaphang ki khun Israel.

Ki ktien ki iathuh shaphang u soh jong ka jingbymkohnguh. Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia ka jingshisha ba U Khrist u man long u nongbishar ia uta uba kyntait ia u kum U Nongpynim, bad ym don uno-uno u ban lait na u.

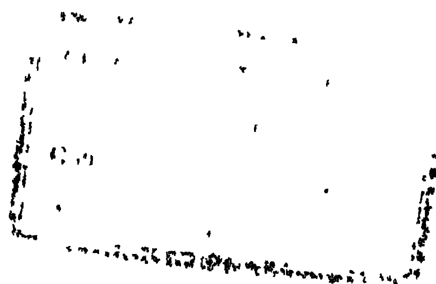
Ai ba ki samla kin pyrkhat ia kito ki ar snem ba U Paul u la sah ha Rom, u da ap ia ka bishar, bad pyrkhat bha ia ka kam ia kaba u la leh bad ka jinglaitluid jong u ia ka ban leh ia ka.

Batai shaphang ki lok kiba la shah shitom ryngkat bad u, la ki hi ki la lah ban iehnoh ia u. Pyrkhat ia ka jingieit u briew kum u Lukas. Kdew ruh ia ki shithi ia kiba u la thoh shaphang ka jinglong jong u hi. Khmih Phile 24 ; Kol iv : 14. Shaphang ka jingiadei bad ka Balang Rom, Rom i : 8-15.

Ki jingpyrkhat kiba iadei :—

(1) "Ia ka ktien U Blei ym lah ban khum." Ialam ia ki samla ban pyrkhat ia kane ha ka jingshai jong kata kaba la jia ia U Paul naduh ka lynti Damaskos haduh Rom. Hato ka Balang Khristan ka long ha kata ka rukom ba ym don ba lah ban khang noh ia ka na kaba ialap ia ka Gospel ha kine ki sngi ?

(2) Pyrkhat balei U Lukas u la pynkut noh ia la ka jingthoh khlem da batai kumno ka la jia ia u Paul ha Rom. Hato ngi lah ne em ban thoh lut ia ka History ka Balang Khristan hangno-hangno ?

Rs. 2.25